

HRVATSKI PLANINAR

JUBILARNI SVEZAK.

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA U ZAGREBU.

Br. 8, 9 i 10.

U Zagrebu 1924. god.

Godište XX.

Razvitak hrvatskoga planinarskog društva.

Dr. Ivan Krajač.

Zagreb.

Hrvatsko planinarsko društvo, nastavši u historičke dane otvorenja hrvatskog sveučilišta, niklo je kao dopuna onog kulturnog kruga, kojemu je narodno sveučilište imalo biti najpotpuniji i najviši izražaj. Vrhovni je cilj bio, da hrvatskom kulturnom pokretu pomogne podati jedan dio njegova narodnoga kulturnog sadržaja. Odatle kulturna tradicija našemu društvu.

Razvoj društva nosi dvije bitne karakteristike: 1. da je bio ograničen, i 2. da se je vršio do danas samo iz svoje narodne i vlastite socijalne snage.

Organičnost razvoja pokazuju ove činjenice: Društvo je preuzealo starije kako narodne, tako kulturne tradicije, te ih sačuvalo, njegovalo i nastojalo unaprediti, počevši od narodnih unutarnjih elemenata našeg planinarstva do baštine Petra Zoranića i novijih kulturnih predaja. Svoje je kulturne tradicije dovelo u suglasje s današnjim vremenom ne žrtvajući nepromišljeno kulturne vrednote. Nije najmanja zasluga HPD-a, da je našu inteligenciju upoznalo sa rođenom grudom, napose sa najljepšim vijencem planina, koji stoji paralelno uz Jadransko more, čime je bitno prinijelo, da je u svijest čitavog naroda kao sastavni dio narodnog života prešla historijska činjenica, da nam je s Jadranskim morem i njegovim zaledem vezan život i naš kulturno-historijski razvitak, pa da s osobitom pažnjom imamo da čuvamo najsjeverniji njegov kvarneski zaton sa zaledem.

Poput pionira evropskog alpinizma evropskih planinarskih društava i naše je društvo niklo iz učenjačkog kruga i poput ostalih evropskih društava u svojoj je prvoj mladosti istodobno s njima izvršilo znanstveni dio svoga zadatka.

U krilu HPD-:a postavljeni su temelji današnje hrvatske flore, geologije, faune, napose planinske i t. d.

Nakon završetka ove razvojne periode nastupilo je prelazno doba, kada si je vlastitim razvojem prokrčila u nas put misao današnjeg modernog planinarstva kao pokreta inteligentnih gomila iz čiste ljubavi za uspone i prirodu. To je prelazno doba u teškim političkim prilikama trajalo relativno vrlo dugo, a bilo je i kolebanja, dok je novi moderni smjer došao do sigurnog izražaja na osnovci iste baštjnijene kulturne tradicije i stečenih pozitivnih kulturnih vrednota. Dužina prelaznog doba svjedoči samo o normalnosti razvitka bez zahtvata sa strane.

Teoretska formulacija novog modernog smjera i početak novog rada povezali su ponovno u društvu sve ljubitelje prirode i planina, učinili su društvo središnjom osi ukupnog hrvatskog planinarstva, a jednim od najmoćnijih planinarskih udruženja kraljevine SHS. Jakost društva počiva danas na ovim osnovkama:

- a) na organičnosti i prirodnosti njegova razvoja;
- b) na jasnoći i konkretnosti njegovih temeljnih misli vodilja; na sretnom spaju kulturnih tradicija, kulturnih vrednota, stečenih kulturnih pozicija sa modernom koncepcijom planinarstva;

c) na decentralističkom sustavu organizacije, koja u okviru društvenih ciljeva dopušta iskorišćenje svih individualnih snaga, energija i inicijativa, svih historijskih kulturnih vrednota i specijalnog poznavanja kraja.

Živa unutarnja snaga društva, koja mu daje jamstvo za napredak protiv svih nepogoda, jasno pokazuje, da je čitav napredak do danas izvršen iz vlastite specijalne snage društva i naroda. Društvo nije do danas ni od jedne upravne vlasti bilo posebice milovano, dapače pod starim se je režimom imalo boriti, pa je bilo za vrijeme rata i obustavljeno. Tako se je društvo naučilo polagati sve na svoje vlastite sile i pouzdati se u sebe, svoju snagu i kulturne ciljeve, a to je najsigurniji put k napretku i najjače jamstvo uspjeha, jer znači unutarnju vlastitu snagu, koja stvara i mora uspijevati.

Društvo je obavilo i obavlja:

- a) prvo planinarsko otvaranje naših planina;
- b) populariziranje znanstvenih opažanja s obzirom na našu domaću prirodu, kako u pogledu naših planina, tako i u pogledu ukupnog života i kretanja, koje se na njima stoljećima odigrava;
- c) stvara pomagala i organizira hrvatsko planinarstvo i uopće planinarstvo na svom užem radnom području, t. j. u historijskoj Hrvatskoj i širem radnom području, t. j. na području, gdje obitavaju Hrvati;
- d) bitno je pomoglo formulaciji jedino ispravne suradnje glavnih planinarskih društava u kraljevini SHS.

Danas stojimo u vezi na osnovu potpunog reciprociteta sa Slovenskim Planinskim društvom (SPD.), sa Srpskim planinskim društvom (SRPD.) i Klubom čehoslovačkih turista.

Na osnovu reciprociteta u kolibama i izmjene publikacija stojimo u vezi sa Švicarskim alpinskim klubom (SAC ili CAS). Na osnovu izmjene publikacija stojimo u vezi i sa maticom svjetskog alpinizma, s engleskim Alpine Club-om, sa Francuskim alpinskim clubom, Bugarskim planinarskim društvom i t. d.

Ideologija HPD-a jest ova: Baštjnje smjernice rada HPD-a su kulturne i narodne. Sadržaj mu je svjesno kulturno upoznavanje rođene grude i domaće prirode na znanstvenoj i estetskoj narodnoj podlozi. Time su određene i njegove metode rada kao savremene, kulturne i znanstvene. Konačni cilj mu je podignuće, proširenje, produbljenje i izgradivanje vlastite narodne civilizacije. Time je dana i uska veza i suradnja društva sa narodnom znanostištu.

Rad društva i izvršavanje narodnog planinarstva pomaže stvarati trajni uski i srdačni dodir između našeg grada i našeg sela, povezujući ih kulturnom narodnom vezom. Isto tako veže sve naše pojedince, ma gdje se nalazili, sa materom zemljom i njenim životom.

HPD svojim djelovanjem i razvijanjem narodnog planinartva sudjeluje sigurno i djelotvorno u rješavanju naših najvećih narodno-kulturnih problema novog vremena:

- a) da ukupnoj našoj dosadašnjoj civilizaciji dademo pod noge realno - tlo rođene grude;
- b) da našu ukupnu narodnu civilizaciju približimo i da ju sljubimo sa pradavnom pučkom civilizacijom našega sela, koju treba da učinimo temeljem ukupnom našem kulturnom razvitku, pa da ju oplemenimo i dalje razvijemo, kako bi mogli u civilizaciju svijeta unijeti savremene a specifične elemente vlastite narodne civilizacije.

Stvarni radni program HPD-a počinje iz središta Zagreba u smjeru prema hrvatskim alpinskim ograncima i hrvatskoj krškoj visočini. Glavni smjer ostaje smjer historijskog kretanja prema moru, preko starog Gvozda kroz ličko-krbavsku visočinu, a odatle u pravcu glavnog Dinarskog planinskog sustava prema jugu, napose prema hercegovačkim planinama. Na tom području ima vanrednih prirodnih ljepota, koje nigdje na svijetu u tom obliku i u toj množini nisu sabrane na takovom prostoru, počevši od neobične razvitosti obale, otoka, dubokih prodora, zatvorenih mora pa do visokih planinskih hrptova sa bajnim vidicima na more, otoče i kraj stijena i tornjeva najbizarnijih oblika pa do čitavih vrtlića stijena, jakih rijeka i slapova, ponornica, jezera, špilja, podzemnih vodotoka i snježnica; a taj kraj je posut spomenicima rimske, starohrvatske i sredovječne kulture.

Osebujna karakteristika stvarne podloge našeg planinarstva, koja mu daje posve zasebno mjesto u evropskom planinarstvu, leži u odnosu visokog lanca naših planina prema moru, iz kojega se neposredno diže, te u spoju našeg planinskog kraja sa krškim vodama i svim karakterističnim formacijama našeg Krša, napose krškim prodorima, špiljama i podzemnim vodotocima te konačno osebujnim narodnim životom na njima.

Pogledi sa vrhova su uvijek raznoliki i krasni: s jedne strane na more i djełomice vrlo razvitu morsku obalu, koja oživljuje spoj mora s kopnom, a s druge strane na nizove gorskikh kosa u zaleđu, a efekti sunčane rasvjete na moru su osobito lijepi i karakteristični. Formacije stijena su doduše manjih dimenzija, ali zato mjestimice neobično lijepe i karakteristične.

Ta stvarna podloga, mjerena mjerilom evropske alpinistike, predstavlja objektivno opravданu osnovku za razvoj domaće alpinistike, koja može da sačinjava vrijednu kariku autohitone evropske alpinistike. Samo naše je planinarenje poradi prirodnih uvjeta mučno, a stavlja velike zahtjeve na uzdržljivost, istrajanost i zadovoljavanje s malim.

Radi dugih protega planinskih kosa i lanaca naše planinarstvo morat će se jošte dugo vremena, osobito u neposjećenim krajevima, vršiti bez pomoći koliba, dakle iz ljudskih stanova ili s pomoću šatorâ.

Planine su krške formacije, dakle većinom bez vode, a u blizini mora i bez vegetacije, pa poradi toga izvrgnute silnoj insolaciji južnjačkog sunca. Planine su izvrgnute i silnim često hladnim vjetrovima i naglim promjenama vremena, koje mogu postati pogibeljne čovjeku. K tome valja dodati pogibao od zmija, osobito u nižim a i moguću pogibao od zvjeradi.

Krajevi na visinama su nenapučeni bez ljudskih stanova izuzevši nešto ljetnih pastirskih primitivnih stanova.

U osobnom pravcu vrijede za radni program HPD-a ova opažanja:

Naše planinarstvo treba da se razvija prema prirodnim karakteristikama naših planina. To znači, da imamo njegovati tip normalnog ali treniranog, ustrajnog planinara s malim potrebama, koji se snalazi iz svoje snage u svim situacijama, koje ga mogu u našim planinama zateći. To nije nikako ekscesivni tip, koji se kreće na periferiji alpinizma.

Time je dana podloga, da možemo uspješno djelovati na odgoj zdravlja i tjelesne snage mlade generacije. Neposrednim promatranjem narodnog života i u dodiru s njime daleko od ljudskih naselja u planinama, razabrat će planinar intelligent, u strogosti i disciplini moralnog shvatanja narodnog, u narodnoj ornamentici, umjetnosti, vještinama i običajima, u kulturi srca i duše konture prastare pretkršćanske ali i danas žive vlastite narodne civilizacije.

Promatranjem živog života narodnog i stare tradicije moći će inteligenat da i u svojoj vlastitoj ličnosti dovede u sklad stečenu i recipiranu kulturu sa civilizacijom, tradicijom i stoljetnim težnjama svog naroda.

Boraveći na planinama može naš čovjek da nauči od vlastitog naroda otpornosti, ustrajnosti u životnoj borbi i svjesnom sadržajnom radu. Tako planinarenje može u njem da izgradi discipliniranu moralnu osobnost, te da ga učini jakim narodnim individualitetom.

U poratnom vrtlogu oprečnih ideja i teorija, često negativnih i destruktivnih, koje ruše individuum, obitelj i domovinu, a kojima najlakše nasjedaju sinovi malih naroda bez kulturne tradicije, alpinizam ima zadatak, da svojim djelovanjem, činom i životom ispravlja teorije i da mladom čovjeku dokaže, da je volja i čin ono, što do uspjeha i zadovoljstva vodi; da domaća gruda i njena sredina vodi do unutarnje harmonije, a domaće planine do savršenih estetskih užitaka i zdravih a dubokih duševnih emocija.

Racionalni narodni alpinizam daje mladoj generaciji odgoj tijela, zdravlja, snage, iskustva, ustrajnosti, energije; samopouzdanja i samopomoći, odvažnosti i karakternosti, daje joj odgoj estetski i etički i duševno ravnovesje. Odgaja je za poštivanje vrhovnoga zakona: slobode razvoja i vrhovnog cilja: zdrave narodne civilizacije na osnovu zdravlja i realnosti.

Završujem riječima, koje sam izrekao kod otvorenja izložbe Hrvatskog planinarskog društva, prve te vrsti na slavenskom Jugu, dne 22. siječnja 1921.:

»Napose Hrvatskoj treba da iz gora donesemo novoj generaciji, koju moramo odgojiti: ustrajnost, energiju i karakternost. Mora da stvorimo tip domaće inteligencije, koja ne će samo jednostrano razviti mozak i svoju ličnu korist; koja ne će čovječe dostojanstvo tražiti izvan sebe u vanjskom sjaju, u častima, naslovima i zlatu; nego će u sebi stvoriti harmoniju srca, uma i energije, te se protiv savjesti nikada ne će pokloniti laži ni zlatu, pa otkle god dolazili, i kakvom se god mantijom obavili. To može provesti generacija, koja će najprvo intenzivno čutiti, a ne će za sebe i u svom radu zatajiti zakone Božje, kako ih u prirodi čita.

I u pravom poimanju rođene grude nalazimo spoznaju onog velikog mistrija: svesilne stoljetne otporne snage našeg naroda protiv svakog bilo kakvog nasilja, one bezmjerne besvijesne volje, koja je svaku silu pokopala, a civilizaciju primila; nalazimo razumijevanja za milijune grobova onih, koji su po svojoj misli u uvjerenju za sreću svog naroda u grob položili svoje živote; nalazimo samo u slobodi i civilizaciji našu zvijezdu budućnosti. I to nije fantom, nisu riječi, to je kruta istina, istina prošlosti, sadašnjosti i naše budućnosti, kroz koju gledamo našu rođenu grudu, narod i civilizaciju.

Rođena zemlja, narod, kako se je u prošlosti realizirao, i jaki pojedinac, koji to shvaća, jesu ona cjelina, koja je jača od vremena, jača od željeza, jača od svakog nasilja, jača od svake formule i što ova tri faktora čute i odlučuju, odlučuju suvereno, jer su djelovi svemira, dijelovi beskrajnog stvaranja božanskog od pamтивjeka . . .

I tu je zadaća hrvatskog planinarstva, da probudi, da oživi, da razbukti pravi narodni smisao za rođenu grudu, smisao, koji živi, koji gori, koji oplemenjuje, koji stvara, koji ljubi, a ne razara, koji je istinit, velik i lijep.«

Proslava pedesetgodišnjice opstanka Hrv. Planinarskog društva 1874—1924.

Dne 7. i 8. rujna o. g. proslavilo je Hrv. Planinarsko Društvo, središnjica u Zagrebu pedesetgodišnjicu svog opstanka. Značajna ova kulturna slava protekla je lijepo i dostojanstveno te će ostati u najlepšoj uspomeni kod svih onih koji su imali sreću da su istoj mogli prisustvovati. Mnogi momenat ove proslave osvježio je uspomena nedavno zaboravljene epizode iz prošlosti Hrv. Planinarskog Društva, a bilo je i ganutljivih prizora, koji su mnogom prisutnom izma-

mili po koju suzu na oko. Da se za vječna vremena uščuva uspomena na pedeset-godišnji jubilej H. P. D. iznosimo evo ove retke blagopokojnim našim planinarskim prvacima u slavu, današnjoj planinarskoj generaciji na čast, a budućim pokoljenjima na pouku i uzor!

Organizacija jubilarne proslave planinarskog kongresa te s time skopčanih priredaba iziskivala je opsežne predradnje. Stoga su se unutar upravnog odbora H. P. D. konstituirali razni jubilarni odbori, koji su si međusobno razdijelili funkcije i koji su se pojačali opcijom i izvan upravnog odbora stoećih članova društva. Ovi jubilarni odbori bili su: svečanosni odbor, odbor za doček, odbor za ukonačivanje i prehranu, te zabavni odbor, svaki sa po jednim pročelnikom.

Podružnicama H. P. D., hrvatskim kulturnim društvima, zainteresovanim oblastima te mnogim odličnim privatnicima, odaslani su pozivi k sudjelovanju na jubilarnoj proslavi sa slijedećim rasporedom:

1. 6. rujna na večer i 7. rujna u jutro doček delegata i gostiju.

2. 7. rujna: u 9 sati prije podne svečana sjednica H. P. D. i čestitanja u dvorani Hrvatskog Sokola na Wilsonovom trgu, u $10\frac{1}{2}$ sati prije podne kongres Hrv. Planinarskog Društva kroz cijeli dan do na večer u istoj dvorani, u $8\frac{1}{2}$ sati na večer komers u dvorani Hrvatskog Sokola.

3. 8. rujna, u 6 sati u jutro sastanak na Jelačićevom trgu, zajednički polazak na Slijeme sa ručkom kod planinarske kuće, te malom spomen-slavom na piramidi. Poslije podne povratak u Zagreb, u 9 sati na večer planinarska zabava s plesom u vrtu i dvorani Hrv. Sokola, Wilsonov trg.

Dnevni red kongresa bio je ustanovljen kako slijedi:

1. Pozdrav predsjedatelja i otvorenje.

2. Organizacija Hrv. Planinarskog Društva u sadašnjosti i budućnosti (matice, podružnice, odnošaj matice prama podružnicama).

3. Planinarstvo i državne vlasti (podupiranje planinarstva po državi, zaštita planinarskih uredaba, saobraćaj obzirom na planinarstvo, planinarstvo i škola, planinarska društva i oporezovanje).

4. Gradnja planinarskih kuća (obzirom na geografsko-planinski položaj, na pristupačnost i blizinu prometala, na pučanstvo i opasnost oštećivanja, na sredstva).

5. Označivanje puteva (sadašnja potreba, uređenje jedinstvenih oznaka : ploča, razdioba posla kod označivanja)

6. Važnost planinarstva za promet stranaca i privredu.

7. Opskrba i konačenje u planinskim krajevima.

8. Planinarski podmladak i planinarska propaganda.

9. Gojenje i zaštita planinske flore.

U subotu, dne 6. rujna poslije podne stigoše prvi delegati i gosti iz provincije, dočim ih je većina stigla sutradan u nedjelju dne 7. rujna ranim jutrom. Na kolodvoru bili su dočekani i pozdravljeni po članovima odbora za doček, uručila im se iskaznica za sudjelovanje na svim jubilarnim priredbama, a kao vidljiv znak mala hrvatka trobojna vrpca sa imenom dotične podružnice. Na to su predani izaslanicima odbora za ukonačivanje, koji su ih odveli u određeno konačište. Odboru za ukonačivanje uspjelo je dobiti na raspolaganje veći broj privatnih soba, dočim je skupno konačište bilo smješteno u zgradi bivšeg rodilišta u Ilici.

Za uspomenu na proslavu pedesetgodišnjice H. P. D. dao je upravni odbor po mlađem našem umjetniku g. Augustinčiću napraviti spomen-znak, a u svrhu da se i pred najširom našom javnosti prikaže historijat i kulturni rad našega društva u minulom polustoljeću napisao je odbornik H. P. D. gosp. ing. Szavits-Nossan opširani spomenčlanak pod imenom: »Pedeset godišnjica Hrvatskog Planinarskog Društva 1874.—1924.«, koji je štampan u »Jutarnjem Listu« br. 4528 od 7. rujna 1924.

Jubilarne svečanosti kao i komers i planinarska zabava održani su u zgradici Hrvatskog Sokola na Wilsonovom trgu, sa koje se u počast kongresa i gostiju vijala hrvatska trobojnica. Svakako je značajno, da su se Hrv. Plan. Društvo i Hrv. Sokol, čije su kolijevke stajale jedna uz drugu, a koja su društva tokom mnogih godina išla svako svojim putem, o pedesetgodišnjici našla su se opet u toj zgradi.

Od podružnica H. P. D. bile su na jubilarnoj proslavi zastupane slijedeće: »Bilo gora« (Bjelovar), »Bjelašnica« (Sarajevo), »Ivančica« (Ivanec), »Japetić« (Samobor), podr. Karlovac, »Klek« (Ogulin), »Lovnik« (Vrbovsko), »Medvednica« (Dolnja Stubica), podr. Petrinja, »Pilešivica« (Jastrebarsko), »Senjsko bilo« (Senj), »Sljemene« (Zagreb), »Strahinjsčica« (Krapina), »Velebit« (Sušak), »Vincica« (Duga resa) i »Železna gora« (Čakovac), dočim su ostale podružnice čestitale pismeno ili brzojavno.

Svečana sjednica.

U velikoj dvorani »Hrvatskog Sokola« držala se 7. rujna 1924. u 9 sati prije podne svečana sjednica, koju je otvorio društveni potpredsjednik Josip Pasić, izričući usrdnu hvalu svim gostima i izaslanicima, koji su se odazvali pozivu Hrvatskog Planinarskog Društva. Napose zahvaljuje i pozdravlja predstavnika državne vlasti, g. dra. Gojkovića, brojno izaslanstvo časničkog zbora ovdješnjih vojnih oblasti, gradskoga podnačelnika g. Krčelića, kao predstavnika gradskog zastupstva i senatora g. Muževića, kao zastupnika gradskog načelnika g. Heinzela i gradskog poglavarstva, Hrvatskog Sokola i Hrv. Sokolskog Saveza. Zatim pozdravlja brojne izaslanike hrvatskih kulturnih društava: Matice Hrvatske, Društva hrvatskih književnika, Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora, Hrvatskog prirodoslovnog društva, Hrvatskog konjaničkog Sokola, Udruge hrvatskih učiteljica, društva zagrebačkih Hrvatica »Tomislav«, Društva za promet stranaca, Saveza kupališta i lječilišta, Autokluba i Kasačkog društva.

Srdačno zahvaljuje na odzivu i naziva dobrodošlicu izaslanicima bratskih planinarskih društava u kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, i to zastupnicima Srpskog planinarskog društva iz Beograda s predsjednikom g. Nedeljkovićem na čelu, pak zastupnicima Slovenskog planinskog društva u Ljubljani gg. Hrovatinu i Badiuri, koji su nazočni na ovoj sjednici, a još danas prije podne ima da stigne Nestor slovenskih planinara i jedan od najzaslužnijih savremenih planinara na slavenskom jugu, g. župnik Jakob Aljaž. (Burno odobravanje i pljeskanje.) Pozdravlja g. Žižeka, načelnika odjeljenja za promet stranaca i planinarstva u ministarstvu trgovine, kao prijatelja planinarstva. Srdačnu dobrodošlicu naziva izaslanicima društvenih podružnica, koje su u lijepom broju zastupane na ovoj proslavi, ili su poslale pismeni ili brzojavni pozdrav. Njihova imena spomenut će se kasnije.

Nakon pozdrava predsjedatelj napominje, da je ovoj sjednici i Kongresu po rasporedu imao predsjedati društveni predsjednik g. dr. I. Krajač; ali kako ovaj sa svog puta po zapadnoj Evropi nije do današnjega jutra ovamo stigao, jer je valjada morao s nekog važnog uzroka prekinuti put, morao je govornik iznenada stupiti na njegovo mjesto, pa stoga moli skupštinu, da ovu ispriku blagohotno uzme na znanje.

Prelazi se na drugu točku dnevnoga reda: Potpredsjednik Josip Pasić čita:

Historijat Hrvatskog Planinarskog Društva.

1874. Hrvatsko planinarstvo 1924.

I.

50-godišnjica »Hrvatskog Planinarskog Društva«.

Hrvatski krajevi obiluju prirodnim krasotama, kakvih ima na okupu jedva gdje drugdje u svijetu, na tako malenom prostoru. Naš biser nad biserima, čarobna

Plitvička jezera; bučni, slikoviti i visoki vodopadi, kao slapovi na Krki, Zrmanji, Galovac i Sastavci na Plitvicama i napose divlji romantični Zeleni vir u Gorskem kotaru; duboki ponori, tajinstvene spilje i podzemni izvori krških rijeka, kao Gjulin ponor kod Ogulina i ponor Gacke sa Švičkin jezerom u Lici, izvor Kupe pod Rišnjakom; duboke provalije, kao Velika i Mala Paklenica pod Velebitom i usjekline Zrmanje i Neretve; romantični fjordovi Zrmanje i Boke Kotorske, sve su to uz nebrojene druge krasote vanredno rijetka i znamenita prirodna čuda, kojima u tuđini ima malo ravnih. A vijenac tih krasota tvore naše milovidne gore i planine, koje, ako se i ne mogu mjeriti s gorostasnim Alpama ni visinom ni veličajnošću gorskih oblika, kriju ipak u sebi mnogo čara i ljepota, pa i prednosti pred Alpama. To je u prvom redu njihov vanredno zgodni geografski položaj. Nema kraja u Evropi, gdje bi se neposredno uz gore steralo more na tolikom prostoru, kao što je dugi lanac planina Učke i Rišnjaka preko Velebita, Dinare, Mosora i Orijena do Boke Kotorske, pa gdje bi se s gorskih vrhunaca pružao tako sjajan vidik na more, na daleku i prostranu panoramu kopna. Bogatstvom šarolike izmjene, oštrelj kontrasta i čarne slikovitosti hrvatske planine nimalo ne zaostaju za Alpama.

Na pogledu tih prirodnih krasota u Hrvatâ se je već rano stao javljati smisao za pojave u prirodi i na planinama, za putovanje i upoznavanje narodnog života i gorskih krajeva. Stoga hrvatski pisci od davnine vole opisivati prirodne ljepote na kopnu i moru, kao Gundulić u »Dubravci« i »Osmanu« (7. i 8. pi.), Palmotić u »Pavlimiru«, Baraković u »Vili Slovinki«, Hektorović u »Ribjanu«, Kavanjin i dr., a sve je njih u tom pogledu natkrilio hrvatski pjesnik Zoranić, koji je u prvoj poli 16. stoljeća spjevao veliku pjesan »Planine« (1536.), u kojoj je opisao svoj uspon na Velebit i Dinaru, i to u isto doba, kad se je na poticaj švicarskog pisca Gesnera (1555.) stao javljati svijesni alpinizam u zapadnoj Evropi.

Tu tradiciju slavno nastavljuju i kasniji pisci: Križanić, otac slavistike i po svoj prilici prvi slavenski turist, svojim opisima Rusije i Sibirije u »Politici« i u djelu o Sibiriji; preteča Gajev Pavao Vitezović svojim spisima o hrvatskim i drugim jugoslavenskim krajevima i naročito svojom vještački izgradjenom kartom Hrvatske potkraj 17. stoljeća; Andrija Kačić Miošić, pisac »Ugodnoga razgovora naroda slovenskoga«, koji se »skitao« od Skadra do Zadra i od Mostara do Kotora; Matija Reljković vjernim opisom ljepota Slavonije u »Satiru«. Ta se struja još očitije javlja i u doba ilirskog preporoda. Mihanovićeva himna »Lijepa naša domovina« što je drugo nego velepjesan prirodnim krasotama Hrvatske? Gaj, Vraz, Vukotinović, Nemčić neumorni su putnici i oduševljeni slavitelji prirodnih čara rođene grude. Nemčićeve »Putosvitnice« (1845.) i poznato djelce Matije Mažuranića »Pogled u Bosnu«, koje smatraju biserom hrvatske proze, putopisni su privijenci u novoj hrvatskoj književnosti. Na istom polju uspješno djeluju Ivan Kukuljević, Seljan, Ivkić, Martić, Trnski. Ljubav prema prirodi i planinama jasno se odsjeva i u sjajnim opisima Crne Gore i njezinih krša u »Noćniku« i »Četi« u klasičnoj pjesmi Ivana Mažuranića. Ante Starčević počinje svoje književnikovanje zanosnim opisima Velebita i Like; Strossmayer (»Putopisne crtice« g. 1875.), Rački, Pavlinović, August Šenoa, Pilar, Radoslav Lopašić, Vjekoslav Klaić, Josip Torbar, Dragutin Jambrečak obogatiše hrvatsku književnost brojnim opisima rođene grude i putopisnim djelima. U to se kolo hvataju i hrvatski pjesnici, i noviji pisci, Tako Marković u »Domu i Svjetu« i u planinskim sonetima »(Triglavu)«, Hranilović u »Žumberačkim elegijama«, Arnold u nježnim lirskim pjesmama, Kranjčević u »Uskočkim elegijama«, Gjalski u nizu djelâ i napose u romanu »Na rođenoj grudi« sjajnim opisima Zagorja, Novak u pripovijestima iz primorskoga prigorja, Josip Kozarac u »Slavonskoj šumi« i drugim svojim spisima, Ante Kovačić u opisima ladanjskog života, Matoš, taj viječni putnik i zanosni obožavalac prirode, u nizu svojih sjajnih feljtona, napose u »Ladanjskim večerima«, toj velepjesni rođene grude, kao i mnogi drugi naši pisci i pjesnici od kojih se osobitom ljubavlju za ljepote naše domovine ističe naš neumorni i plodnosni planinar i radenik D. Hirc, velikim brojem putopisa i planinarskih opisa.

Zato je pokret oko organizacije modernog planinarstva, kojemu su oko polovine prošlog stoljeća stajali na čelu Englezi i Švicari, našao brzo odziva u Hrvatskoj.

Izravni poticaj za osnutak planinarskog društva dao je čuveni alpinist, dr. Johannes Frischauft, profesor matematike na sveučilištu u Gracu, koji je, kako je poznato, i braći Slovincima bio na ruku kod osnivanja njihova društva g. 1893. On je oko godina 70. obašao i opisao u njemačkim časopisima mnoge hrvatske planine, napose Klek, Kapelu i Velebit, pa je za svoga boravka u Ogulinu potaknuo pok. pisca Budu Budislavljevića, neka među Hrvatima poradi oko osnutka takova društva. Budislavljević je objeručke prihvatio tu misao i u proljeće god. 1874. pisao svomu prijatelju i poznatom prirodoslovcu dru. Đuri Pilaru u Zagrebu, neka sa svojim prijateljima po uzoru alpinskih društava u austrijskim zemljama osnuje

hrvatsko planinarsko društvo. Dr. D. Pilar je odmah shvatio važnost takova društva i obećao izdašnu saradnju pri osnivanju društva. Dao se odmah na posao i počeo među svojim drugovima profesorima i zagrebačkim građanstvom širiti misao o potrebi planinarskog društva. Naišao je na lijep odziv, kako se vidi iz ove značajne bilješke u analima našeg društva: »Prijatelji prirodnih krasota naše divne zagrebačke gore dogovoriše se prigodom jednog svibanjskog izleta, da bi i u Hrvatskoj valjalo ustrojiti planinsko društvo«. U listopadu g. 1874. javlja dr. Pilar u pismu prijatelju Budisavljeviću dobre glase o svom uspjehu: »Misao utemeljenja društva dozrela je jamačno sad il nikad bolje... Popitav se malo međ prijateljima, našao sam svagdje najuzneseniji odziv, a samo nekolicina izrazila je želju, da to društvo dobije ma napola strukovno obilježje. Njim za volju mislim da se može buduće društvo zvati: Hrvatski goranin, društvo za poznavanje i ispitivanje zemlje. Nema dvojbe, da ćemo ove vrsti pokretom dobro uspjeti, a da će takovo društvo od znatnog upliva na kulturne naše odnošaje biti, to mi je g. Frischauf svojim iskuštvom zajamčio. Spomenuti g. profesor, s kojim sam se (prigodom otvorenja hrvatskog sveučilišta u listopadu 1874.) kod večernje banove zabave sastao, dobro je naglasio, da su turistička društva prva škola geografa, orografa, geologa i botaničara. Iz ljubitelja prirode lako izniče prirodoslovac strukovnjik. Sa svoje strane pripravljao je gosp. Frischauf također oživotvorene društva te našao množinu pristaša. Dakle složno i poufano na rad! Pomisao, da tim društвom otvaramo tek široka vrata k poznavanju i uvažavanju ljepota naše mile domovine, još nas više bodriti mora!«

G. Pilar sazvao je dne 15. listopada 1874., dakle za historičkih dana otvorenja hrvatskoga sveučilišta, nekolicinu prijatelja prirode i gradana zagrebačkih na dogovor o osnutku planinarskoga društva. Na taj se poziv sastadoše Budisavljević, Vukotinović, Torbar, Brusina, Crnadak, dr. Čučković, Dizdar, Guteša, I. Janda, dr. Matković, dr. Šloser-Klekovski, Žulić te na ovoim prvom sastanku stvore zaključak da se ima osnovati *Hrvatsko planinarsko društvo*. Ujedno bude gg. dru. Gj. Pilaru, Josipu Torbaru i Lj. Vukotinoviću povjerena izradba društvenih pravila. I ako su pravila potvrđena tek 20. ožujka 1875., a prva se glavna skupština držala dne 29. travnja iste godine, započelo je »Hrvatsko planinarsko društvo« odmah nakon gornjeg sastanka svoje djelovanje. Prvim je predsjednikom izabran pralječnik dr. I. K. Šloser-Kleković, a potpredsjednikom ravnatelj realce Josip Torbar, a u odboru ova gospoda: Lj. Vukotinović, dr. P. Matković, dr. I. Bauer, dr. L. Vidrić, dr. Z. Plohn, dr. Gj. Pilar i Vladimir Krešić, a zamjenici gg. dr. Uroš Čučković i Pavao Žulić. Prvi je predsjednik uveo društvo u život i zajedno s dr. Gj. Pilarom, koji je zapravo bio spiritus agens Hrvatskog planinarskog društva, razvio živu djelatnost, da inteligenciju i građanstvo zagrebačko predobiće za plemenitu i lijepu zadaću društva. Učestvovanje bilo je u početku vrlo živo, broj se članova u brzo množao do tri stotine, što je znak, da su osnivači razvili snažnu akciju i da se u širim kružgovima dobro shvaćao domaćaj opće korisnoga rada ovoga društva. Prva godina društvenog života bilježi 4 zajednička izleta: na Sljemenu, Plješivicu, Oštrec i na Bjelolasicu, a za ovim su slijedili izleti na Okić, Ivančiću u Hrvatskom Zagorju, na Kalnik kraj Križevaca. Dr. Gj. Pilar, koji je kod tih izleta redovno sudjelovao, držao je u prvoj godini za društvene članove popularno predavanje »O postanku gora«, da uputi planinare u najglavnije zasade geologije.

Da se vidi, koje su misli vodile osnivače »Hrvatskog planinarskog društva« već u početku njegova života, vrijedno je ovom svečanom prigodom spomenuti nekoliko značajnih crta iz klasičnoga članka »Zadacha i svrha planinarskoga društva«, što ga je napisao za »Spomenicu« g. 1884. Ljudevit Vukotinović, koji je uz gore spomenute bio duševni voda našega društva kod njegova postanka. Evo njegovih glavnih misli:

»Naša domovina posve je shodna za turističke svrhe, jer imade u njoj što manjih što većih gorskih predjela, koji obiluju krasotom svojih okolica. Krasote ovih okolica većim dijelom su nam još slabo poznate. Nema, istina je, u Hrvatskoj onih visočina planinskih, kojima se odlikuju razglašene po svijetu Alpe Tirolske, Koruške, Švicarske itd., nu priroda je vazda i svigdje veličanstvena; što nam ona predočuje u punoći svojoj i promjenama svojim, to se niti slikom niti perom ne dade predstaviti. Imade i kod nas predjela takovih, koji su prepleteni nizom silnih gora i klijurastih strmina, koji pokazuju osobiti karakter, kakav se svigdje viditi ne može. Spominjemo ovdje ponajprije u širini i duljini svojoj znamenite visočine primorske i obale mora Jadranskoga sa neobičnom svojom formacijom krševitom; spominjemo veliku i visoku kamenitu stijenu Velebitku, koja se u nebrojenim kubama i šiljcima podiže na hridovite vrhove u Svetom Brdu, u Badanju, u Visočici; spominjemo Liku i Krbavu sa Plješivicom, Udbinom i Bunićem; spominjemo Veliku Kapelu, Klek i Bjelolasicu; Plitvička Jezera, Švicu, pad Slunjčice, Senjsko Bilo, Vratnik itd. Uzmimo na sjeveru Zagorje sa Krapinskom gorom, Veternicom, Očurom i Ivančicom; u srednjoj Hrvatskoj Slijeme, Samobor i Kalnik, u slavonskim stranama Brezovo polje, Papuk, Krndiju, Španovicu, Frušku goru itd., te čemo naći široko polje, koje se turistima otvara za lazne njihove. — Nu pitat će tko, kakova leži u tom slast, kakova korist, da se čovjek spremi na tako teške i neudobne putove?

Istina je, svaki rad, svaki pothvat, svaka zabava iziskuje ponajprije neku dobru volju, neko unutarnje raspoloženje i ljubav za ono, što poduzimljemo. Ima ljudi, koji vole sjediti i sasvim udobno živiti, koji ne mogu se odvaziti niti na šetnje po ravnici, kamo li da se penju po brdama; no imade i takovih, kojima je mila šuma i gora, koji su čvrstom nogom i živahnom voljom spremni podnosit i gdjeako trudove i popeti se na više brdine, uživati samo slast svježa zraka i razgledati se po širim krugovima. Koliko je zdrava ovakova vježba za živahnije probudjenje životne snage, o tom ne treba nadulje raspravljati. Gledajmo turistu, kad se kući povrati sa svoga putovanja, tad čemo vidjeti na sunca žarom opaljenim licima punoču zdravlja i na krepkom gibanju tijela ojačanu snagu; s druge strane u veselju duhu pomladjeno srce, te u shvaćanju životnih odnošaja mnogo povoljniju čud.

Turist obadje zemlju u svim stranama, pak time dobiva sasvim drugo znanje o svojoj zemlji i o svom narodu, nego ju dobivaju oni, koji se željeznicom ili na kolima voze po navadnim općilima. — Turist krči put u nepoznane predjеле, turist otkriva mnoge krasote prije nepoznane, otvara zemlju sebi i pristupu svih drugih. Time se mnoga okolica zapuštena pretvara u obljuh-ljeno mjesto. Nove se osnivaju staze i putovi, množi se promet, pomnožava se dolazak stranaca i zemlji se širi glas.

Gđe je već djelovanje planinskih društava potpuno razvito, onđe se ponos stavljaju u to, da smjeli i na glasu stojeći planinari laze na najviše i jedva pristupne hridine, te stavljaju pobijednosno stope svoje na vrhove, do kojih se samo sa pogibelju života može doprijeti.

Mi toga ne možemo poduzeti, jer nemamo Alpa niti vjekovitih snežnjaka, naša će dakle poduzeća biti vazda čednija, no ipak u razmjeru prema našim odnošajima dosta velika, da mjestimice i dosta smjela. Ako se tkogoder na pr. popne na Rišnjak, Snježnik ili Sv. Brdo navadnom stazom, kako to već i učiniše mnogi od naših turista, to osim toga ipak ostaje puno kamenitih stijena, zgrapâ i proloma, kamo se nije još nitko usudio staviti nogu. S vremenom doći će i do toga; otkrit će se mnogi lijepi vidik i mnogo stanovište pronaći za bilinštvo rijetko i za floru našu još nepoznato.

Korist dakle društva planinskih je nedvojbeno; vode nas i potpomažu ponajprije u potanom spoznjanju zemlje u svim stranama svojim, jer planinari dopiru u one predjеле i na ona mjesta, kamo ne idu uopće ljudi po navadnim putovima i navadnim poslovima svojim. Planinari vježbaju svoju snagu tjesnu i kadri su podnosit najveće poteškoće, te su tim načinom u stanju učiniti domovini u raznim zgodama najznačatije usluge. U vrijeme nevolje i pogibelji, kada treba ustati na obranu zemlje, u svim brdovitim stranama planinari znaju podupirati vojsku domaću, jer su im poznati putovi po gorama i dolinama, gdje imade i strategičkih točaka strancima nepristupnih.

No osim ovih i drugih mnogih koristi uzimimo samo udobnosti, koje u društvenom obziru pružaju turistički izleti sa svojim zabavama i nevinim veseljem u lijepoj i sveježoj prirodi, kako se to nigdje u gradovima niti obližnjim vrtovima i zabavštima uživati ne može. Ako se u to kolo privuče jošte i krasni spol, onda se uvodi u djelovanje planinskih društava novi elemenat, koji oplemenjuje i samo društva i osigurava mu veći upliv u sve odnošaje životne«.

U ovom je članku Vukotinović kratko i jezgrovito ocrtao potpuni program planinarskog rada u Hrvatskoj i ujedno jasno razložio velike prednosti i plemenite ciljeve planinarstva uopće. Slava imenu njegovu!

Značajan je pojav, da su vode i prvaci hrvatskog planinarstva bili učenjaci: tako prvi predsjednik dr. I. K. Šloser-Klekovski, rođ. g. 1808. u Jindrihovu u Moravskoj, bio je po zvanju liječnik i uza to botanik i entomolog, te je kao prirodnočki stručnjak podigao sebi trajan spomenik u znamenitim djelima »Flora Croatica« i »Fauna kornjaša trojedne kraljevine«. Na svojim istraživanjima uspeo se prije 60—70 godina na sve glavnije gore u Hrvatskoj: Klek, Golu Plješivicu, Mrsinj, Kalničku, Maceljsku goru, Ivančicu, Sv. Brdo i Sadikovac na Velebitu, Samoborske gore (Oštrec i Plješivicu), Bjelolasicu, Risnjak,

Žumberačke gore, Javorje; na neke od njih, kao na Kalnik, Klek, Javorje i po više puta. Na Kleku i Javorju je otkrio mnogo rijetkih biljki, a na Kleku novu bilinu, pa je znamenito njegovo našašće *Pedicularis Schlosseri*. Botanici ovjekovječili su njegovo ime u nazivu većega broja bilina, a hrvatski planinari prozvali su na vrhu Risnjaka livadu, na kojoj raste krasno alpinsko bilje Šloserovom livadom.

Josip Torbar, r. g. 1824. u Krašiću, drugi predsjednik HPD-a, bio je po struci fizik i matematik; u šezdesetim godinama počeo se uspinjati na naše gore, Klek i Plješivicu. Ovi su usponi rodili prvu stručnu planinarsku hrvatsku radnju, koju je priopćio g. 1865. u »Književniku« pod natpisom: »O uzlazu na planine«, gdje opisuje uzlaze na Klek i Plješivicu, i raspravlja o uplivu uzdušnoga tlaka na čovjeka i pojavama s ovoga tlaka u visinama«. Zatim je redom obašao Veliku Ivančicu, Risnjak, Kalnik, Samoborske gore, sv. Geru u Žumberku, u Sloveniji Sto u Karavankama, Triglav u Julskim Alpama, izvor Savice, Črnu prst ponad Bohinja, Dobrač u Koruškoj. Njemu u spomen naši su planinari prozvali jedan greben na Risnjaku Torbarovim imenom.

Ljudevit Vukotinović, r. g. 1813. u Zagrebu, treći predsjednik »Hrv. planinarskog društva«, bijaše u mladosti prvi doglavnik Ljudevita Gaja, pravi je tip enciklopedista i svestrani talent. Odlikovao se je kao pjesnik, dramatik, beli-trist, publicist, gospodar, upravnik, arheolog, geograf, mineralog, geolog, botanik i planinar. On je prvi svratio osobitu pažnju zagrebačkoj gori, o kojoj je napisao posebnu geološku raspravu (u »Radu« Jugosl. Akademije). Obašao je planine Gor-skoga kotara i kao hrvatski prirodopisac prvi se uspeo g. 1877. na Risnjak, sa ko-jega je donio alpinskog bilja. U nizu rasprava govori o flori i o geološkim prilikama na gorama u Moslavini i u Zagorju. Vukotinovićevom ponukom naše je društvo poduzelo izlet na Plitvička jezera i na Risnjak; na njegov su predlog imenovani društveni povjerenici u pojedinim mjestima u Hrvatskoj; na njegov poticaj izdana je prva društvena »Spomenica« prigodom desetgodišnjice g. 1884. Vukotinović je snovao, da HPD počne izdavati svoj »Vjesnik«, da može s uspjehom širiti planinarsku misao, ali se ta lijepa misao nije ostvarila poradi slabih materijalnih prilika. Za njega je sagradena drvena piramida na Plješivici, obzidano vrelo kod planinarske kuće na Sljemenu, sagradeno sklonište kod Kraljičina zdanca, prvi put označeni putevi bojama i dr. Desnom mu je rukom bio požrtvovni društveni tajnik i vrli planinar Levin Šloser-Kleković, sin prvoga predsjednika. Poput slovenskoga planinara Vodnika, Vukotinović je slavio naše krajeve i planine i pjesmom, te je spje-vao Grobničko polje, Liku i Krbavu, sv. Brdo na Velebitu, Trsat i dr. Kao planinaru ovjekovjećeno mu je ime na Risnjaku, gdje je iznad Šloserove livade bujna gorska livada prozvana Vukotinovićevim imenom.

Gjuro Pilar, r. g. 1846. u Brodu na Savi, bio je po zvanju mineralog i geo-log, te je te struke predavao na hrvatskom sveučilištu. Od početka društva bio je odbornik, a potpredsjednik od g. 1878. do 1881., djelovao je dakle u društvu 6 godina. Proputovao je kao istraživač i planinar malo ne sve naše krajeve, uspeo se na mnoge gore u Hrvatskoj, Dalmaciji i Herceg-Bosni i opisao u svojim knji-ževnim radnjama svoje puteve. O Herceg-Bosni priopćio je opširan putopis u »Obzoru« g. 1879.

Ta četvorica učenjaka udarili su temelje Hrvatskom planinarskom društvu, a kako su oni po svom zvanju bili prirodnjački stručnjaci, nije čudo, što je naše društvo u prvom početku imalo više naučno nego planinarsko obilježje. Njima treba poglavito zahvaliti podosta rani postanak našega društva, jer je ono osno-vano samo 17 godina iza najstarijeg modernog alpinskog društva u Londonu (Alpine Club), vršnjak je istovrsnog Poljskog društva za Tatre (Towarzystwo Tatranko), 14 godina starije od Češkog turističkog kluba, a samo godinu dana mlade od ujed-njenog njemamčko-austrijskog udruženja (D. Oe. A. V.); dakle je najstarije plani-narsko društvo na slavenskom jugu.

U početku bilo je u Zagrebu zanimanje za planinarsko društvo dosta živo, ali već druge godine priređen je samo jedan skupni izlet (na Ivančicu). Jenjalo je prvo oduševljenje, kako to kod nas lako uspaljivih južnjaka obično biva, ali je malena i hrabro četa planinara ostala vjerna društvenoj zadaći i svojski nastojala, da budi smisao za planinarstvo zgodnim opisima prirodnih ljepota i popularno-naučnim radnjama. U to su vrijeme u našim novinama i književnim časopisima zapredali krajevni opisi i putopisi iz pera prvih naših pisaca (Rački, Strosmajer, Martić, Vjekoslav Klaić, Lopašić, Pavlinović i dr.). U to doba pada planinarenje po Sljemenu, Medvednici i samoborskim gorama, a samo se sporadički izvode skupni izleti na druge udaljenije planine. Glavna se pažnja obratila zagrebačkoj gori, tomu prekrasnom zaleđu glavnoga grada. S pravom veli vrlo zaslужni planinar i prirodopisac Dragutin Hirc, da je Slijeće kruna prirodnih ljepota, kakve nema u takoj blizini na daleko drugi koji grad. Trudom i nastojanjem Hrv. planinarskog društva oživjela je Zagrebačka gora.

Već g. 1877. podignuta je na vrhu Sljemena drvena piramida troškom od 506 for. po nacrtu gradskoga inženjera Milana Lenucija, a g. 1878. sagradio je grad Zagreb lugarsku kuću, koja je imala služiti i planinarima.

U početku je društvo bilo centralistički uredeno, te nije imalo podružnica, nego samo povjerenike izvan Zagreba, i to ponajviše u mjestima na podnožju hrvatskih planina. Takovih je povjerenika bilo 18 u g. 1884. Članarina je iznosila 2 for. na godinu. U prvom je desetgodištu društvo brojilo oko 250—300 članova, oko 200—250 iz Zagreba, a ostali iz pokrajine. God. 1884. proslavilo je društvo desetgodišnjicu i tim povodom izdalo »Spomenicu hrvatskoga planinarskog društva«, u kojoj je opisan dotadašnji društveni rad.

Ako rad HPD-a u prvom deceniju ima u glavnom znanstveno-prirodoslovni značaj, u drugoj periodi pristupa k tomu čisto zanimanje za planine i briga za planinarske uredbe, koje omogućuju širem krugu planinara uspone i izlete. Tako je g. 1889. predana svečanim načinom javnoj porabi nova željezna piramida na Sljemenu, koju je društvo po nacrtu g. Lenucija podiglo potporom hrvatske zemaljske vlade i grada Zagreba troškom od 3172 for. Tom je prigodom Josip Torbar, koji je god. 1884. poslije Vukotinovića po drugi put izabran za predsjednika, izrekao sjajan govor o kulturnoj i rodoljubnoj zadaći planinarstva. Osim ove društvo je podiglo drvene piramide na Plješivici i na Ivančici i prokrčilo dalje putove na zagrebačkoj gori, Plješivici i na Kleku kraj Ogulina. God. 1892. proširilo je djelovanje na Susjedgrad, gdje je zgradu u perivoju na tamošnjem briježu uzelo u zakup od hrvatske zemaljske vlade i uz njezinu potporu uredilo nasade i puteljke. Društvo je počelo češće priredivati zajedničke izlete na udaljenije planine, kao na Ivančicu, Klek, Risnjak, Snježnik, Bjelolasicu, Stojdragu, Svetu Geru i više izleta na Plitvička jezera, o kojima je izašlo više lijepih opisa, kao od Tkalcovića, Trnskoga, Hirca i dr.

Smisao za planinarstvo tako se u nas razvio, da su u to vrijeme osim Zagreba još tri mesta u našoj domovini osnovala samostalne planinarske organizacije, koje su širile ljubav za planinarstvo i stvarale uredbe sa svrhom, da pomažu upoznavanje prirodnih ljepota Hrvatske i promiču promet stranaca u našim romantičnim krajevima, da tako podignu gospodarsku privrednu domaćega pučanstva. Ta samostalna društva osnovana su na Sušaku, u Osijeku i Zadru u god. 1895.—1898., dakle u vrijeme, dok se je HPD još u glavnom ograničivalo na Medvednicu i samoborske gore i imalo centralističko uredjenje s povjerenicima u pokrajini, kao u Bakru, Čabru, Delnicama, Gospiću, Jastrebarskom, Karlovcu, Krapini, Križevcima, Ogulinu, Otočcu, Samoboru, Varaždinu i Zlataru.

Jače se stalo razvijati istom od g. 1898., kad je počelo poput drugih planinarskih društava izdavati svoje stručno glasilo »Hrvatski Planinari« i kad je promjenom pravila mjesto povjerenikâ uvelo uredbu društvenih podružnica

s prilično samostalnim djelokrugom. Iza toga stale su nicati diljem Hrvatske podružnice, kao »Visočica« u Gospicu, »Risnjak« u Delnicama, »Papuk« u Požegi, »Lovnik« u Vrbovskom, »Kalinik« u Križevcima, »Ivančica« u Ivancu, »Strahinščica« u Krapini i podružnica u Karlovcu. — Samostalno Primorsko planinarsko društvo na Sušaku, osnovano u siječnju g. 1897., brojilo je iste godine 89 članova i priredilo više izleta na primorske planine, pa je g. 1898. stupilo u bliži saobraćaj s HPD i među svojim članovima širilo društveno glasilo »Hrvatski Planinar«. Snovalo je izdati i popularan spis o Hrvatskom Primorju i Istri i u tom smjeru nastavilo rad do g. 1903., kada je prestalo djelovati. Gotovo u isto doba ustrojeno je planinarsko društvo »Bršljan« u Osijeku, koje je stajalo u dopisivanju s HPD u Zagrebu i priredivalo izlete obično u Orahovicu, na Krndiju, Papuk i u Jankovac kraj Požege. I ono je bilo kratkoga vijeka, valjada poradi nehaja članova. U Zadru je po uzoru austrijskih planinarskih udruženja prije 22 godine osnovano planinarsko društvo »Liburnica« s poluslužbenim značajem i s poglavitom zadaćom promicanja prometa stranaca u Dalmaciji i na južnom Velebitu. Društvo je preuredilo za planinarske svrhe samostan na otoku Pašmanu i Kaštel sv. Mihovila na Uljanu, priredilo više izleta na Velebit, Dinaru, Mosor, dalo izraditi velik broj diapositiva o Dalmaciji u svrhu propagande u inostranom svijetu, izdalo monografiju o Mosoru od člana Alfonsa Pavića u tri jezika (hrvatski, njemački, talijanski) sa panoratom Mosora od društvenog odbornika Čirila Žekovića, sadašnjeg profesora visoke tehničke škole u Zagrebu, markiralo puteve na Velebit s dalmatinske strane i stajalo u svezi s HPD sve do svjetskoga rata.

God. 1897., odnosno g. 1898., važna je u povijesti hrvatskoga planinarstva. Prve je godine grad Zagreb izgradio cestu na Sljeme i time omogućio brojniji posjet zagrebačke gore. Druge je godine HPD promijenilo svoja pravila i dalo svojoj organizaciji širu podlogu time, što je po uzoru drugih sličnih društava uvelo uredbu podružnica s prilično širokom autonomijom.

Ovdje treba spomenuti važnu rezoluciju, što ju je HPD primilo u glavnoj skupštini 23. travnja 1898., a izradio ju je slavni hrvatski pjesnik i sveuč. profesor dr. Franjo Marković, oduševljeni planinar. Ta rezolucija glasi:

Hrvatsko planinsko društvo odlučuje za veći procvat svojega prosvjetnog rada: Prvo u okviru i smislu postojećih svojih pravila (§ 1.) izvesti neke podhvate u tu svrhu; drugo: u istu svrhu upotpuniti svoja pravila u nekim točkama. Što se prvoga tiče, stvara ove rezolucije: *Odbor društveni ima posjedno nastojati:*

1. Da se naprave tako zvane »panorame« najprije sa Sljemena, onda s drugih najljepših gorskih vidika naših i zgodan na putak putni te higijenski za hrv. planinare.

2. Da društvo u prilog svojih članova i svoga razvoja stupi u zamjeničnu vezu sa stranim pograničnim planinarskim društvima i da u svom području svojim članovima pribavlja pogodnosti.

3. Da pribavi društvu uz što pogodnije uvjete nužni društveni lokal.

4. Da izradi naputak, kako bi društvo uz negovanje planinarstva radio takodjer u prilog zdravstvenim a najpače prirodoznanstvenim svrhama, t. j. u prilog upoznavanju naše gorske Faune, Flore i See, pak meteorologiskih, geografskih i folklorskih prilika — potonjih na pr. sabiranjem (goranskoga) pučkoga nazivlja prirodopisnoga ter hidro- i orografskoga.

5. Da u tu svrhu, pošto se u buduće življiji razvoj našega planinarstva može očekivati poglavito od gojitelja prirodoznanstva, izradi poziv na profesore zagrebačkog sveučilišta, osobito filosofskog fakulteta, da bi osnovali zakladu u svrhu planinarsko-prirodoznanstvenoga sudjelovanja sveučilišne mlađeži, najpače od prirodoznanstvene struke; zatim da ovakove pozive izradi na srednjoškolske profesorske zborove po zemlji, da bi slične zaklade osnovali u prilog svojih odraslih učenika.

6. Da u tu svrhu zamoli profesorske i učiteljske zborove, da bi po svojih stručnjacih što življe provodili zreliju učiću se mlađež zanimanjem za planinarstvo i za njegove rečene prosvjetne zadatke, a za to bi planinarsko društvo takovoj mlađeži osobite planinarske pogodnosti podavalio ili nastojalo, da ih izhodi.

7. Budući da gojenje rečenih prirodopisnih zadaća može s vremenom potaknuti i ekonomiske koristi planinskim krajevima (većom upotrebljom okolišne Faune, Flore i See), zamoljava i ishodi pogodnosti i potpore društву od imovnih općina ili od kr. zem. vlade.

8. Da u prilog trajnom pobudjivanju mara za planinarstvo i njegove svrhe, izradi osnovu i priredi gradju za izdavanje društvenoga »Hrvatskoga planinarskoga vjesnika« ter mu navlastito iz kruga hrvatskih profesora i učitelja prirodnih nauka pribavi što više stalnih suradnika.

9. Da, buduća se po primjeru slovenskih planinskih krajeva dade dobro združiti stan zvonarow uz crkvu ili crkvicu — čiji zvonik služi za progledalište — na vrhu gore sa planinarskom

sobicom, ishodi u mjerodavnih oblasti i u gorskih posjednika dozvolu ili pripomoć, da bi se ili prenapravila k takovu jur postojećemu stanu sobica planinarska ili da bi se sagradila crkvica zavjetna s kakvom za kraj znatnom uspomenom ter uz nju kućica za zvonara (lugaru) i za planinarsku sobic.

Odbor se poziva, da slijedeću glavnu skupštinu izvijesti o uspjehu svoga nastojanja u rečenih devet točaka.

Razvoju planinarstva mnogo je pripomoglo društveno glasilo »Hrvatski Planinar«, koji je počeo izlaziti g. 1898. najprije pod uredništvom zaslужnoga planinarskoga pisca Dragutina Hirca, a onda iškusnoga i oduševljenoga planinara Vjekoslava Novotnoga. U tom je društvenom glasilu izšao velik broj članaka i opisa o hrvatskim i slovenskim planinama i krajevima, a u prvo vrijeme najviše njih iz pera urednika Dragutina Hirca, koji je bez sumnje najplodniji hrvatski planinarski pisac. On je našu domovinu pješice prošao od Zemuna do Trsta i od ovoga grada do Budve i usto obašao i bosansko-hercegovačke planine. Od g. 1872. do g. 1912. napisao je i stampao osim većih djela i knjiga 1027 radnja, od kojih otpada na planinarstvo 191, na zemljopis 247, botaniku 151, geologiju i mineralogiju 25. U većim posebnim je djelima opisao »Gorski kotar i Hrvatsko Primorje, Boku Kotorskiju i Kvarnerske otoke i započeo je s pok. H. Hranilovićem veliko djelo »Zemljopis Hrvatske«, a svoje je spise zadahnuo ljubavlju za rodenu grudu i zanosom za prirodne ljepote hrvatske domovine.

God. 1909. prestao je »Hrvatski Planinar« izlaziti, a zamjenio ga od god. 1910. do 1913. ilustrovani »Planinarski Vjesnik« pod uredništvom društvenog odbornika Josipa Pasarića u velikom ilustrovanom »Vijencu« (prilogu »Obzoru«), a g. 1914. obnovljen je »Hrvatski Planinar« kao posebno društveno glasilo s velikim brojem lijepih ilustracija i planinarskih opisa, pod vještim uredništvom odbornika g. Josipa Poljaka, geološkoga stručnjaka, iškusnog planinara i fotografskog vještaka. Izišlo je 7 brojeva, jer kad je buknuo svjetski rat, djelovanje je društva po odredbi obustavljeno.

Poslije Josipa Torbara peti je po redu društveni predsjednik grof Miroslav Kulmer, koji je od g. 1913. do 1921. kroz 29 godina stajao na čelu »Hrvatskog planinarskog društva«. On je kroz sve to vrijeme bio dobar planinar, te je zborom i tvorom promicao hrvatsko planinarstvo. S njegovim imenom usko su spojene planinarske uredbe na Sljemenu. Bez njegove susretljivosti i darežljivosti ne bi bilo udobnih putova Miroslavovca, Elvirine staze, paviljona kod Kraljičina zdenca, željezne piramide, ni mnogih drvenih prilaza, po kojima danas jatomice prolaze gradski izletnici i planinari. Stoga je za svoje zasluge i usluge hrvatskom planinarstvu u skupštini g. 1921. izabran za začasnog predsjednika »Hrvatskog Planinarskog Društva«.

Osnutkom podružnicā i izdavanjem »Hrvatskoga Planinara« porastao je interes za planinarstvo i u savezu s njime broj društvenih članova. God. 1883. imalo je društvo u Zagrebu 290, a izvan Zagreba 27 članova, a g. 1900. bilo je u Zagrebu 346, a u podružnicama 204 člana. U vrijeme oštih političkih borba od god. 1903. do 1910. opet je jenjao taj interes, podružnice su prestale djelovati, a broj društvenih članova spao opet na 300. U to vrijeme padaju tri znatnija događaja: izdanje krasno ilustrovane Maldini-Novotnijeve knjige: »Bosna i Hercegovina« i dvaju svešćica vodića o Svetoj Geri i samoborskim gorama te o Sljemenu iz pera Vjekoslava Novotnoga, pak podignuće željezne piramide na samoborskoj Plješivici.

Od god. 1910. društvo je opet oživilo pristupom iškustnih planinara u odbor. Novi je odbor pokrenuo izdavanje ilustrovanog »Planinarskog Vjesnika« u »Vijencu«, pristupio gradnji nove planinarske kuće kraj stare gradske kuće na Sljemenu, proširio društveno djelovanje na Gorski kotar i Velebit, u kojima je izvedena mala mreža planinarskih markacija, i zasnovao u sporazumu s podružnicama gradnju planinarskih kuća na Risnjaku te na Visočici kraj Gospića i dviju plani-

narskih koliba na južnom i sjevernom Velebitu. Novi se život u hrvatskom planinarstvu očitovao i time, što je podružnica u Gospicu ustrajnim nastojanjem vrloga planinara, predsjednika Ivana Gojтana nastavila svoje djelovanje i glavnu svoju pažnju posvetila Velebitu. Za njom se povedoše planinari u Hrvatskom Primorju i osnovaše planinarske podružnice na Sušaku i Senju. Do g. 1914. broj članova je poskočio na 900 u središnjici i u podružnicama; društvo je dogotovilo planinarsku kuću na Sljemenu troškom od 22.000 kruna i ozbiljno se spremalo u sporazumu s podružnicom na Sušaku za gradnju planinarske kuće na Risnjaku, za koju je ishodilo dozvolu za gradilište i gradivo od vlastelinstva Thurn-Taksisova. Uto bukne rat i osujeti izvedbu tih osnova. Za vrijeme svjetskog rata, kad je javno djelovanje središnjice i podružnicā obustavljeni, spao je broj članova od 940 u g. 1914. na 580 u god. 1917., ali i taj broj ima se u glavnom zahvaliti tomu, što je društvo u oči rata sagradilo novu kuću na Sljemenu, u kojoj se stan s opskrbom mogao dobiti samo na osnovi članske iskaznice. Društvo je počelo opet djelovati u listopadu g. 1917. Njemu su se vratili stari i pristupili novi članovi, te je već u prvoj godini obnovljena rada ukupni broj članova iznosio oko 1000, i to oko 700 u Zagrebu, i 300 u podružnicama u Gospicu, Jastrebarskom i Delnicama. Taj je broj u g. 1919. porastao na 1600 (oko 900 u Zagrebu i 700 u podružnicama, napose u Gospicu), a g. 1920. poskočio na 2000. Promjenom pravila djelokrug je društveni proširen na cijeli teritorij države SHS, produljen mandat upravnom odboru od jedne na tri godine, povećana autonomija podružnicā sniženjem prinosa središnjici od $\frac{2}{3}$ na $\frac{1}{3}$ članarine. Društvo je izdalo četiri nova sveščića planinarskih putova, i to jedan o sjevernom Velebitu i Senjskom Bilu od dra. I. Krajača, dva sveščića o Gorskom kotaru od I. Pasarića i opis Sljemena od Vjek. Novotnoga. Smisao se za planinarstvo postepeno budi, javljaju se novi članovi iz svih hrvatskih, napose planinarskih krajeva, uskrسavaju stare i osnivaju se nove podružnice.

U tom razdoblju naše je društvo izradilo nacrt za Savez planinarskih društava u kraljevini SHS na pozitivnoj i realnoj osnovi, koja u smislu ravnopravnosti i reciprociteta osigurava stvarni razvoj i evoluciju ukupnog planinarstva u našoj državi. Ono je po svojim izaslanicima, gg. dru. I. Krajaču i I. Pasariću sudjelovalo kod polaganja temelja za saveznu organizaciju ukupnog slavenskog alpinizma, te je na planinarskoj anketi u Ljubljani zasnovano Slavensko planinarsko vijeće kao organ za sporazumno rad i razvoj slavenskog planinarstva.

God. 1921. ulaze u odbor mladi oduševljeni planinari i udaraju temelje za preporod društva u duhu modernoga alpinizma. Na čelo društva dolazi kao predsjednik iskusni planinar i vješti pisac dr. Ivan Krajač, koji je svoju planinarsku ideologiju razvio u sjajnom predavanju o »alpinizmu« na planinarskoj izložbi god. 1922. Njegova je desna ruka agilni tajnik dr. Z. Prebeg, vrstan organizator i pokretač novih osnova i pothvata. Prvi se uspjeh novog odbora video na planinarskoj izložbi u početku g. 1922., koja je bila cijelo vrijeme dobro posjećivana i stekla malone jednodušno priznanje i hvalu publike i kritike. U toj su izložbi odlično sudjelovali braća Sloveni kao i braća Srbi s geografskom, geološkom i planinarskom literaturom i planinarskim fotografijama, nadalje Društvo planinara u Bosni i Hercegovini, Klub češkoslovačkih turista u Pragu, sveučilišni botanički zavod u Zagrebu, geološki i zoološki odjel narodnog muzeja i šumarski muzej u Zagrebu, pak mnogi planinari i fotografski amateri kao gg. Cvetišić, Paulić, Poljak, Pleško, ing. Szavics-Nosan, dr. R. Simonović i dr. Ona je pružila veliko obilje zanimljivih predmeta, koji su pobudili živo zanimanje medju omladinom i građanstvom za planinarstvo. Njom je udaren temelj Hrvatskom planinarskom muzeju, koji se kani smjestiti u zasnovanom »Hrvatskom planinarskom domu« u Zagrebu. Velik je korak naprijed učinjen i time, što je osnutkom »nakladne zadruge hrvatskih planinara«, u krilu društva omogućeno ponovno izlaženje ilustriranog društvenog glasila »Hrvatskog Planinara«, koji sada pod prokuša-

nim uredništvom prirodoslovnog stručnjaka i iskusnog planinara dra. Josipa Poljaka izlazi već treću godinu i donosi cijeli niz sjajnih fotografskih snimaka sa naših planina i velik broj naučno-poučnih i planinarskih članaka i opisa. Društvo se pobrinulo i za propagandu u prilog Plitvičkim jezera izdanjem lijepo ilustriranog vodiča s brojnim ilustracijama i tekstrom od društvenoga člana i odličnoga planinara Dragutina Paulića.

Osim toga društveni se rad posljednjih triju godina ogleda u ovim činjenicama:

1. Broj članova porastao je od 2000 koncem god. 1920. na 7000 sredinom god. 1924.

2. Broj podružnica porastao je od 4 koncem god. 1920. na 29. Među njima »Sljeme« u Zagrebu broji oko 1000 članova.

3. Broj planinarskih koliba porastao je od 2 (Sljeme i Jadićeva Plana) koncem g. 1920. na 6 koncem g. 1923.: Prekrižje pod Plješivicom, Risnjak, Mirovo u Sjevernog Velebita, Ravnagora u Zagorju, pak prenoćište u Strugama na sjever. Velebitu.

4. Postignuti su popusti odnosno dozvole za noćenje u svratištu »Zvijezda« u Samoboru, te u šumarskim kućama u Mamudovcu nad Karlobagom i u Ljeskovoj Dragi na cesti Malinovac-Popina, te polovični popust vozarine na željeznicama za zajedničke izlete (5 osoba).

5. Obavljene su znatne markacije, adaptacije koliba, obavljeni novi prvi usponi u Velebitu i na Bijelim Stijenama, održana predavanja, brojni izleti, izrađeni nacrti i ishođene dozvole za gradnju novih kuća.

Naš program rada ocrtao je naš predsjednik dr. I. Krajač u ovo nekoliko redaka: Naš budući rad ima se kretati u pravcu izgradnje započetoga. Osiguranjem prikladnih vlastitih prostorija u Zagrebu treba stvoriti mogućnost za trajni kontakt između članova i odbora, za uporabu naše knjižnice i za osnutak planinarskog muzeja u Zagrebu kao i za proširenje našega društvenog i nakladnog ureda. Nadalje valja nastojati oko osnivanja planinarskih podružnica u većim mjestima u svim planinarskim krajevima. Prijeka je potreba, da se izda potpuni vodič za izlete i uspone u Hrvatskoj, Dalmaciji i Bosni. Osobitu brigu valja posvetiti odgoju podmlatka, napose školovanog, da se tako buduća narodna inteligencija uputi k zdravom razvoju i upotrebi svojih energija, da se naočice nauči ljubiti rođenu grudu, domaću prirodu i svoj živi narod, pa da steče sve prednosti, koje joj može alpinizam podati u njenom tjelesnom i duševnom zdravlju, u karakteru, energiji i izgradnji ličnosti. Isto tako ima društvo odgojno djelovati i kod odraslih napose u smjeru zbližavanja narodne inteligencije i seljaštva u međusobnom dodiru i razumijevanju kulturnih planinarskih ciljeva. Konačno valja zainteresirati domaću umjetnost za ljepotu domaćih planina. Napose valja potanko ispitati i planinarski otvoriti domaće planine, naročito Velebit, i u tu svrhu izvesti markacije, osigurati prenoćišta, fotografski snimiti i opisati javnosti nepoznate prirodne ljepote i znamenitosti, a takovih ima u nas dosta. U samom Gorskem kotaru, a da se i ne spominje Velebit i Dinara, ima mnoštvo neispitanih vrhova, a u čitavom našem gorju nepregledan broj snježnica i spilja, napose u Lici i u Dinari. Za sve zadatke treba i požrtvovnosti i rada i mnogo ruku, pa stoga odbor središnjice HPD-a u Zagrebu moli sve svoje članstvo sa njihovim podružnicama i ukupnu našu javnost, da ga u njegovu kulturnom radu složnim silama, po gotovo ove jubilarne godine 1924., svojski podupire na dobro budućih generacija, a za fizičko i moralno zdravlje i snagu naše mlade generacije i upoznavanje svoje domovine i naroda, čime se pomaže stvarati i na čvrsto tlo rođene grude postavljati vlastita naša autohtona narodna civilizacija.

Predsjedatelj: Sada prelazimo na treću točku dnevnoga reda: predlog o imenovanju začasnih članova.

O pedesetgodišnjici našega društva dužnost nas pieteta zove, da se u prvom redu zahvalno sjetimo osnivača HPD i drugih kasnijih zasluznih članova, a napose naših prvih predsjednika i osnivača: Šlosera-Klekovskoga, Vukotinovića, Torbara i Pilara, na čijim će se grobovima sutradan položiti vijenci s prigodnim spomen-slovom. Slava im! (Skupština kliče: Slava!) Od živućih članova srdačno pozdravljam dva zasluzna radnika na planinarskom polju: utemeljitelja, mnogogodišnjeg revnog odbornika i potpredsjednika, inžinira g. Milana Lenuci, te velezasluznog tajnika i pisca društvene spomenice prigodom 25-godišnjice društva 1899. sveuč. profesora dra. Otona Kučeru, koji su svojom prisutnošću počastili i uzveličali ovaj jubilarni svečani zbor. (Burno odobravanje.)

Na to predlaže za začasne članove ove zasluzne planinare: Među onima, koji su se svojim radom na planinarskom polju osobito odlikovali, treba spomenuti zasluznoga slovenskoga prvaka, župnika Aljaža, koji je od svoje mladosti svoje umne i materijalne sile posvetio Triglavu. Njegovo ime nosi Aljažev dom, najljepša slovenska planinarska kuća u dolini Vraća pod Triglavom, i Aljažov stolp na vrhu Triglava. Župnik Aljaž je otac Triglava i njegova je poglavita zasluga, što danas planinari sa svih strana jatomice hodočaste na taj najviši vrhunac u našoj državi. Stoga predlažem, da mu naše društvo ovom zgodom iskaže harnost i proglaši začasnim članom (Buran pljesak i odobravanje.)

Među braćom Srbima ističe se kao planinar g. dr. Radivoj Simonović, gradski fizik u Somboru. On je tipičan planinar rođene grude: kroz dugo godina svakoga ljeta obilazi naše planine, pa je dosad prošao malo ne sve znatnije gore od Triglava do Šar-planine, a napose na Velebitu boravio po više tjedana više od 20 puta. On je izvrstan amater-fotograf i dosad je na samom Velebitu načinio oko 3000 snimaka, koje ne skriva kod sebe, nego ih zajedno s poučnim opisima priopćuje u različnim časopisima, te je napose u »Hrvatskom Planinaru« objelodanio čitav niz sjajnih planinskih slika s vrlo instruktivnim opisima. Osim toga on se bavi etnografijom i geologijom, te je priopćio nekoliko rasprava u edicijama Srpskog geološkog društva. Sa »Hrvatskim planinarskim društвом« stoji u vezi više od 20 godina i kao član i kao suradnik društvenoga glasila. Stoga predlaže odbor, da i njega izaberemo za počasnoga člana. (Pljesak i odobravanje.)

Zatim predsjedatelj ističe zasluge inžinira g. Milana Lenuci, gradskog građevnog nadsavjetnika u m. On je jedan od osnivača društva, mnogogodišnji revni odbornik, potpredsjednik i tehnički stručnjak društva. S njegovim je imenom za uvijek spojena uspomena na podignuće drvene i željezne piramide, kao i na gradnju gradske kuće i ceste na Sljemenu, na uređenje Kraljičina zdenca i na mnoge druge tehničke radove društva. Član je društva od njegova početka i sretno je doživio ovu proslavu. Odbor predlaže, da ga radi njegovih znatnih zasluga imenujemo začasnim članom. (Burno odobravanje.)

Tronut iskazom tolikog poštovanja i priznanja inžinir se Lenuci zahvalio na ovom pozdravu rekavši, da mu je to najljepša nagrada za njegov rad. Uvijek je radio s ljubavlju i oduševljenjem za planinarstvo i za ovu kulturnu instituciju. Hvali na priznanju i odlikovanju. (Pljesak.)

Predsjedatelj: Među živima još je jedan član, koji je djelotvorno učestvovao kod osnutka društva, ali ga danas na žalost nema u našoj sredini. To je g. Vladimir Krešić, predsjednik Hrv. Sveopće kréditne banke i građanin zagrebački. On je jedan od osnivača društva i jedini još danas živući član prvog upravnog odbora, izabranog 29. IV. 1875., a bio je i prvi društveni blagajnik od g. 1875. do 1882. On nam je sačuvao vlastoručno pisani prvi »Imenik i prinosnik »Hrvatskog planinarskog društva 1875.—1882.«, kao jedini auctentični dokument i popis prvih društvenih članova. Odbor predlaže, da mu iskažemo zahvalnost izborom za začasnoga člana. (Odobravanje.)

ZAČASNI ČLANOVI H. P. D.

Dr. MIJO KIŠPATIĆ.

VLADIMIR KREŠIĆ.

Dr. RADIVOJ SIMONOVIĆ.

PREDSJEDNICI H. P. D.

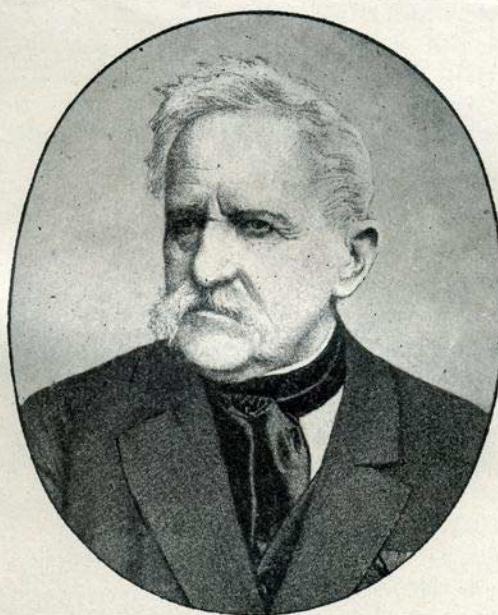
1874 – 1924.

I. JUDEVIT pl. VUKOTINOVIC.

JOSIP TORBAR.

JOSIP CALASANCIJ SCHLOSSER vitez KLEKOVSKI.

HENDERSON H. P. DR

1884 - 1885

CITY OF TORONTO LIBRARY

LIBRARY
CITY OF TORONTO

P r e d s j e d a t e l j: Jedan od najvjernijih članova našega društva jest bez sumnje g. profesor Vjekoslav Novotni, koji već preko 40 godina svoje sile i sve svoje slobodno vrijeme posvećuje Hrvatskom planinarskom društvu. Kao član odbora i ekonom više od 40 godina trajno vodi brigu i nadzor nad planinskom kućom na Sljemenu, pa i sada, premda mu ima više od 80 godina, svakog tjedna polazi više puta na Sljeme, da u ime društva nadzire pripravne radnje za dogradnju planinarske kuće. Kako je kod izgradnje kuće g. 1913. bio gotovo neprekidno na Sljemenu o svom trošku, htio je tadašnji društveni odbor da mu barem te troškove nadoknadi, ponudivši mu malu nagradu od 500 kruna, ali on te svote nije htio primiti, nego ju je poklonio za gradnju skloništa na Velebitu. On nama svima služi izgledom i primjerom, što znači planinarstvo ne samo za oplemenjenje srca, nego i za zdravlje tijela. On je prije više od 40 godina zadobio teške tjelesne ozljede kod velike željezničke nesreće u Hrvatskom Primorju, a čim se malo oporavio, dao se na planinarstvo i doživio zdrav i krepak 80. godinu života. Poput dra. Simonovića više puta obašao malo ne sve planine ne samo u užoj Hrvatskoj, nego i u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Sloveniji, te je o svojim usponima priopćio dugi niz opisa u »Hrvatskom Planinaru«, kojemu je kroz više godina bio urednik poslije vrlo zasluznoga planinara i prirodoslovca Dragutina Hirca, pa i u drugim listovima. U našoj 50-godišnjoj povijesti nema člana, koji bi tako dugo i neprekidno i tako revno i nesebično radio za društvo, pa i u ono vrijeme, kad su mnogi sasvim zanemarili društvo. On je skupljao članove, poticao nehajne i držao društvo na okupu, kad su nepovoljne političke prilike odvratile duhove od planinarstva. On je tako rekavši nosio na sebi cijelo društvo kroz niz godina starajući se za nj kao za svoje rođeno dijete. On je u punoj mjeri zaslужio, da ga uvrstimo među naše začasne članove. (Burno odobravanje.)

P r e d s j e d a t e l j: U našoj se sredini nalazi jedan od vrlo zasluznih društvenih tajnika, i to iz onoga doba, kada se je slavila 25-godišnjica društvena. To je g. profesor dr. Oton Kučera, zasluzni popularizator prirodnih nauka, vješt astronomski pisac, osnivač i dugogodišnji ravnatelj zagrebačke zvjezdarnice. Istaknuo se i kao planinarski pisac i sa drugovima sastavio spomenicu o 25-godišnjici društvenoj. U analima našega društva jasno se vide tragovi njegova djelovanja. Njegovi su tajnički izvještaji upravo uzorni oblikom i puni pobudnih misli za napredak planinarstva. Stoga je potpuno zavrijedio, da ga imenujemo začasnim članom. (Živo odobravanje.)

P r e d s j e d a t e l j: Ima još jedan od starijih zasluznih članova i uzornih popularizatora prirodnih nauka, koji radi slabog zdravlja nije mogao doći na ovu skupštinu. To je dugogodišnji revni društveni odbornik i potpredsjednik, g. dr. Mijo Kišpatić, sveuč. profesor u m., odlični naš prirodoslovac. On je predstavnik one odlične garde hrvatskih planinara, koji s planinarstvom spajaju naučne svrhe, te je obašao malo ne sve planine u našoj otadžbini istražujući prirodno bogatstvo, napose rudno blago njezino. Zanimljivo je, da je on jedini još danas živući učesnik prvoga društvenog izleta na samoborski Oštrc i Plješivicu dne 17. V. 1875. Odbor predlaže, da ga radi njegovih neprolaznih zasluga imenujemo začasnim članom. (Burno odobravanje i pljesak.)

P r e d s j e d a t e l j: Ima još jedan odličan i požrtvovan javni radnik, koji pripada starijoj gardi, a koji našem društvu kao i mnogim hrvatskim društvima vazda rado pomaže svojim prokušanim znanjem i bogatim tehničkim iskustvom. To je g. inžinjer August pl. Pisac - Hizanovački, građevni nadsvjetnik u m., zasluzni odbornik i tehnički stručnjak našega društva. Kadgod se radi o kakvom nacrtu ili gradnji, od njega se traži savjet i uputa, a on ih vazda spremno daje i ujedno izrađuje građevnu osnovu. Tako je izradio osnovu za dogradnju planinarske kuće na Sljemenu i zasnovao više nacrta za gradnju novih planinarskih kuća i skloništa, a u tu je svrhu proučavao građevne nacrte takvih kuća u alpin-

skim zemljama i tipove seljačkih zgrada u našim planinskim krajevima. Odbor predlaže, da se društveni graditelj Augustpl. Pisačić imenuje začasnim članom. — (Pljesak i živo odobravanje.)

P r e d s j e d a t e l j: Među podružničkim predsjednicima odlično se ističe neumornim i požrtvovnim radom g. odvjetnik Ivan Gojtan, u Gospiću, predsjednik jedne od najbrojnijih naših podružnica. Njemu imamo zahvaliti, što se je u Lici znatno proširio krug društvenih članova i što se naš gordi Velebit sve više otvara planinarskom prometu. Gosp. Gojtan je većinom iz svojih sredstava obnovio i dao izvesti više novih markacija na Velebitu, prokrčio nove puteve i vodio na nj bezbroj planinarskih izleta u ljetno i zimsko doba, pobrinuo se za konačenje u lugarskim kućama, a uz to kroz više godina razvija živu agitaciju za gradnju planinarske kuće na Visočici, za koju su pripremne radnje u toku. Činjenica, da je kod gospičke podružnice skupio oko 200 članova utemeljitelja, najbolje nam svjedoči o njegovu žilavom radu u korist hrvatskog planinarstva. G. Gojtan u punoj je mjeri zaslужio, da ga ovaj svečani zbor proglaši začasnim članom. (Burno odobravanje i pljesak.)

Društveni član g. Vjekoslav Cvetišić stavlja u ime upravnog odbora ovaj predlog: »Dopustite, da ovom svečanom prilikom spomenem ime još jednoga člana, koji je zaslужan za razvoj hrvatskoga planinarstva, koji je kroz dugi niz godina propagirao planinarstvo i svojim perom i agilnim sudjelovanjem u planinarskim izletima. Svojim je primjerom djelovao na mnoge, osobito mlađi naraštaj da su zavoljili planinarstvo. Neću da duljim o njegovu radu, koji je svakome pravom planinaru dobro poznat, a i danas ste se uvjerili, s kolikim je marom sabrao podatke o 50-godišnjem razvitku našega društva. To je naš zasluzni potpredsjednik, g. ravnatelj Josip Pasic, kojega u ime odbora predlažem za začasnog člana. (Burno i dugotrajno odobravanje.)

Skupština je imena novih začasnih članova popratila živahnim pljeskom. Ovdje je vrijedno spomenuti, da su prvi m začasnim članovima HPD-a izabrani na redovnoj glavnoj skupštini 19. V. 1889. tadašnji predsjednik Josip Torbar i prof. dr. I. Frischau u Graz-u.

Poslije izbora začasnih članova prešlo se na čestitanja. U ime Slovenskog planinarskog društva izaslanik osrednjega odbora u Ljubljani g. M. Hrovatin čestita 50-godišnji jubilej sa željom, da HPD dosegne što veći razvoj na polju turistike. — Prof. Nedeljković u ime Srpskog planinarskog društva u Beogradu čestita prigodom ovoga velikoga događaja i ujedno donosi poruku, da bi se u ovoj svečanoj prigodi dogovorili o osnutku planinarskog saveza, kako bismo zajednički radili na našim idealima. Govornik želi, da tu ideju zaista i sprovedemo. (Odobravanje.)

Dr. Gavro Gavković, zamjenik namjesnika: »Poštovana gospodo! Pol vijeka je mnogo u životu društva. Ako bacimo pogled na dugi niz godina, u kojem se ogleda Vaš plemeniti rad u interesu naroda i domovine, nema čovjeka, koji Vam na tom ne bi morao čestitati. Vi ste nesebičnim radom i vođeni ljubavlju za narod i otadžbinu dignuli ne samo moralnu nego i materijalnu stranu planinarskog društva i zainteresirali za naše prirodne ljepote strance i time koristili državi, jer se time povećali njezini prihodi. A u vaspitanju jedan je od najvećih vaših uspjeha, jer ste u mlađim srcima učinili preokret. Vodeći mladež u prirodu, da na svoje oči upozna otadžbinu, vi se brinete, da mlade duše, koje lako primaju dobro, ne produ krim putem. Takav odgoj pobuđuje u srcima omladine živu ljubav prema otadžbini, da bude spremna poslije u muškoj dobi prinositi ako bude potrebno i žrtve. Ovakav rad zasluguje priznanje i potporu. Lijepih riječi imade svuda, ali je glavno, da se ovakav pothvat, koji je u interesu naroda i države, moralno i materijalno podupre. Kao predstavnik vlasti srdačno vam čestitam i izjavljujem, da će Pokrajinska

uprava rado materijalno poduprijeti društvo kolikogod bude mogla. U to ime želim Vam srećan i berićetan rad. Živili! (Burni pljesak.)

Gjeneral Uzun-Mirković: »Draga braćo hrvatski planinari, gospodo izaslanici i gospodine potpredsjedniče! Kao predstavnik zagrebačke vojne oblasti ne mogu da odolim srcu i da ne zahvalim g. potpredsjedniku na njegovu lijepom pozdravu i da ne čestitam 50-godišnjicu dragoj braći hrvatskim planinarima. (Pljesak.) Kad je g. potpredsjednik pozdravljao izaslanike vojske, baš su mi u oči pale riječi napisane tamo na stijeni: Bratstvo, jednakost i sloboda! To su velike riječi a osobito, kad se dovedu u vezu s onim pozdravom hrvatskih planinara. Bratstvo, jednakost i sloboda treba da su vodilje svakog Hrvata, Slovenca i Srbina u ovoj našoj lijepoj i velikoj otadžbini Srba, Hrvata i Slovenaca. (Burni pljesak.) Draga braćo hrvatski planinari! U ime vojske Srba, Hrvata i Slovenaca čestitam vam 50 godišnjicu iz dubine duše i srca i kličem: Živila braća hrvatski planinari! (Burno odobravanje.)

Podnačelnik grada Zagreba g. Krčelić: »Sretan sam, što mogu u ime općine grada Zagreba čestitati današnjem jubilarcu. U izvještaju spomenuo je g. predsjednik, da je HPD bilo izvrsna škola za geologe i uopće prirodoslovce, a ja tvrdim, da je bilo i da će biti izvrsna škola za rodoljube i patriote. Znamo, da planinarstvo nije samo za zabavu, nego da i ono odgaja karakterne ljude i patriote. Čast mi je u ime općine grada Zagreba da pozdravljam HPD a napose dragog nam direktora Pasarića. (Pljesak.)

Gradski senator g. Mužević: Meni je u dio pala dvostruka dužnost, da izrazim najsrdačnije čestitke s jedne strane od gradskog poglavarstva, a s druge strane od Hrvatskog Sokolskog Saveza i Hrvatskog Sokola u Zagrebu, koji žali, što ne može biti zastupan po svome starješinstvu radi otsutnosti na sokolskim svečanostima u našem Primorju. Vršeći dužnost kao zastupnik poglavarstva nakon lijepih riječi i čestitke dičnog našeg podnačelnika g. Krčelića, koje nisu drugo nego izražaj simpatije i sklonosti cijelog grada Zagreba prema jubilarcu, ne mogu nego da se tim riječima priključim i dodam, da će gradsko poglavarstvo, koje pozna važnost planinarskog društva za razvitak i procvat glavnog nam grada Zagreba, nastojati, da sve ciljeve i želje, koje si stavi naše uzorno HPD, pomoći i unaprediti.

Vršeći drugu ugodnu dužnost, milo mi je, što mi je povjereno od Hrvatskog Sokola, da čestitam jubilarcu, jer su oba društva počela raditi 1874., a djelovanje im je teklo paralelno. Oba društva osim toga rade na sličnim ciljevima i idejama i upotrebljavaju slična sredstva. Hrvatski Sokol i HPD postavili su si za zadaće, da uzdržavaju narodnu svijest, a to postizavaju na dva načina: tjelesnim i duševnim odgojem naroda. Cilj i svrha obim je društvima ista, samo što HPD imade malo drugačija sredstva, koja leže u turistici i planinarstvu, a to su po mom sudu također grane sokolskog tjelesnog odgoja. Da su ciljevi obaju društava jedniki, najbolje se vidi po tome, što su mnogi članovi sokolskog društva također članovi planinarskog a isto tako i obratno. Da naše sokolstvo nije danas na drugome mjestu okupljeno, budite uvjereni, da bi u velikome broju uzveličalo ovu proslavu. Ako je danas na drugome mjestu i vrši svoju dužnost, ipak je zato srcem i dušom ovdje. U ime Hrv. Sokola i Hrv. Sokolskog Saveza srdačno vam čestitam i želim, da bi u budućnosti oba društva kao što su i u prošlosti zajedničkim silama radila na razvitku i procvatu uže nam domovine Hrvatske i naše mile jake snažne i široke Jugoslavije. — (Pljesak.)

Dr. Gjuro Kumičić: U ime Hrvatskog konjičkog Sokola čast mi je da čestitam današnjem jubilarcu. Veseli nas, što vam možemo javiti, da smo baš ovih dana proveli prvi prelaz konjem preko Sljemena iz Stubice u Zagreb, a da nismo sišli sa sedla.

Dužnost mi je da s ovom čestitkom spojim i čestitku braće Hrv. Zmaja. — (Odobravanje.)

Sveuč. prof. dr. Vale Vouk: Osobito sam radostan, što se mogu pridružiti ovim čestitkama u ime Hrv. prirodoslovnoga društva. Veze ovih društava su velike i možda nije teč puki slučaj, da su nam inicijali isti, jer imademo zajedničkih ciljeva. Glavni nam je cilj istraživanje prirodnih ljepota; vi to činite srcem i eduševljenjem, a mi umom. To se vrlo teško dade dijeliti, pa zato nije čudo, kako je to istaknuo g. podpredsjednik, da su prvi članovi jubilarca bili naši najzaslužniji prirodoslovci, kao na pr. Torbar, Vukotinović, Šloser, Pilar i t. d. Prirodne nauke i planinarstvo u takovoju su vezi, da su prirodoslovci i danas u velikom broju u vašoj sredini. Hrv. prirodoslovno društvo polaže mnogo nade u razvoj planinarstva, jer su i u velikome svijetu planinari odlučili, da ne rade samo s mišicama, nego da se bave i duševnim radom, pa se među znamenitim planinarama nalazi velik broj onih, koji sačupljaju prirodno blago u botanici, mineralogiji i zoologiji. Hrv. prirodoslovno društvo želi, da se nađe i među našim planinarama takovih, koji će tim putem poći, pa Vam čestitam na lijepome napretku i kličem: Živilo! (Pljesak.)

Dr. Dragutin Domjanić: Dolazim u ime »Matice Hrvatske«, da vam čestitam 50-godišnjicu. Svim kulturnim društvima je svrha, da nas upoznaju s ljepotama naše domovine. Vi to činite na taj način, da upućujete ljudе, da idu gledati ne mrtvu zemlju i tlo, nego lijepu svoju domovinu, koju treba da ljubimo, kakogod tuđu poštujemo. (Odobravanje.)

Sveuč. prof. dr. Albert Bazała: Dopustite, da se u redu onih, koji su pozdravili Vašu svečanost i ja pridružim u ime društva Hrvatskih književnika, i nekoliko riječi pripomenem ne možda, što bih želio isticati ciljeve društva, koliko stoga, da podsjetim na unutrašnju vezu, koja postoji između planinarstva i cijelog kulturnog rada. Ovakav rad oduševljava planinara za upoznavanje istine i ljepote, a ove oplemenjuju čustva. Na visovima, gdje su veliki vidici, gdje vidimo u neizmjernost imade momenata, koji planinarstvo vežu sa naukama, što se zagrijavaju idealima istine. Na ovim visinama uzdiže se naša duša nad onaj sitni krug, koji okružuje pojedince i narode. Tamo postoji neka sila, koja nas vodi iz malog kruga i koja nas diže i vodi do proširenja srca i duše. Između planinarstva i kulturnih društava postoji uska veza kao i sa radom književnika, pa ne mogu a da ne konstatiram, da je jedan dio naših književnika bio među prvima osnivačima HPD.

Kad ste ovih 10 lustara, 50 godina, sretno proveli, dopustite, da vam čestitam u ime Hrv. književnika sa željom, da i dalje bude u krugu članova HPD i književnika i umjetnika i naučenjača i sviju, kojima je stalo da gledajući i promatrajući prirodu, podignu svoj duh i prošire nauku. (Živo odobravanje i pljesak.)

Gdja Matašović: Udruga Hrv. učiteljica s veseljem se pridružuje proslavi 50-godišnjice HPD. Ljubav k prirodi znak je kulture srca i estetskih osjećaja čitavoga naroda. Znati prisluskivati glasu prirode i na visokim bregovima uživati u dalekim pogledima velik je užitak za oko i dušu. Ako su lijepe gore i lijepe šume i dijelovi naše domovine, moramo biti svijesni, da je naša domovina lijepa i divna. Zato moramo biti zahvalni onima, koji ulazu toliko ljubavi i mara, da nam čine te ljepote pristupnima, kako to čini kroz 50 godina dično i časno HPD. Zato neka mu bude hvala, a od udruge Hrv. učiteljica želja i poklik: »Živilo HPD, napredovalo i cvalo za napredak i ponos lijepe naše domovine! (Burni pljesak.)

Gdja Berta Odry: Hrvatice Tomislavove pridružuju se ovim lijepim željama i čestitkama pa kliču: »Živilo HPD! (Pljesak.)

Šandor pl. Aleksander: Vanredno sam obradovan, što mogu u ime društva za promet stranaca prigodom 50-godišnjeg uspješnog rada da čestitam HPD-u. Naš rad treba da zajedno pode, pa treba nastojati da zajednički povedemo akciju. Obećajem, da ćemo u buduće uvijek zajedno raditi i dozvolite mi, da vam srdačno čestitam. (Pljesak.)

Kanonik dr. Lovro Radičević: U ime saveza kupališta i liječilišta u kraljevini SHS slobodan sam da podnesem i našu čestitku. Naše društvo je u povojima,

ali je planinarsko društvo uvijek o nama vodilo računa, jer se naši ciljevi podudaraju. Dolazimo kao mladi brat ovom svečanom zgodom da vas zamolimo za pomoć. Prema riječima sv. Pisma: dajte nam u našu svetiljku nešto od ulja iz vaše svetiljke, da i naš rad bude imao uspjeha. Srdačno vam čestitam. Živili! (Pljesak.)

Milan Bošnjak: Dozvolite mi, da se svim ovim lijepim čestitkama pri-družim u ime autokluba i kasačkog društva, pa da kliknem: Živio naš jubilarac! (Pljesak.)

Predsjedatelj: Najsrdačnija vam hvala na lijepim i krasnim čestitkama i pozdravima. Vaše usrdne želje i lijepo misli, bit će za nas poticaj, da u buduće pregnemo još većom snagom, da planinarske ciljeve i sve ono, što je u vezi s planinarstvom, a napose odgoj podmladka i upoznavanje naše domovine svojim očima, što više poveća i naše radno područje razmakne, da se možemo mjeriti sa sličnim kulturnim društvima kod drugih naroda. Danas još zaostajemo za njima, tako i za bratskim slovenskim društvom, što se tiče planinarskih naprava i skloništa, ali je naša želja i težnja, da ih i u tome dostignemo, pa da doživimo opet jednu slavu, gdje ćemo moći još veće uspjehe pokazati. U to ime ja vam najljepše zahvaljujem što ste se odazvali našem pozivu i srdačno vas pozdravljam. (Odobravanje.)

Poslije ovih čestitaka, koje su jubilarnoj sjednici podale posebno svečano obilježje, naredio je predsjedatelj u $11\frac{1}{2}$ sati odmor od $\frac{1}{4}$ sata. Za vrijeme ovoga odmora ušao je u dvoranu popraćen burnim pljeskom i uzviciма oduševljenja Nestor slovenskih planinara župnik Jakob Aljaž, novo izabrani začasni član HPD. Oduševljenje prisutnih nije poznavalo granica na očigled činjenice, da je 86 godišnji starac, koji već više godina poradi starosti ne ostavlja svoje boravište u Dovju-Mojsstrani na podnožju Triglava, došao osobno u Zagreb, da uveliča slavu HPD-a, ne mareći za tegobe puta.

Predsjedatelj pozdravio ga je zanosno ovim kratkim govorom: U našu sredinu došao je ovaj čas Nestor slovenskih i prvak jugoslavenskih planinara dični starina župnik Aljaž, otac i čuvan vrletnog Triglava. (Burno i dugotrajno pljeskanje.) Nema riječi, kojima bi se moglo iskazati njegove zasluge za planinarstvo. O njemu govore glasno i gromko njegova djela na Triglavu, kojemu je posvetio svu svoju ljubav i sav svoj život (Burno odobravanje.) Hrvatsko planinarsko društvo, visoko cijeneći vaš plemeniti, požrtvovni i blagoslovni rad na planinarskom polju, izabralo vas je za začasnog člana, i dok ste se vi još vozili željeznicom ovamo, taj je izbor na ovoj svečanoj sjednici primljen s neopisivim oduševljenjem. (Burni i dugotrajni pljesak.)

Na taj pozdrav odvratio je časni starina, očito duboko dirnut izražajem tolikih simpatija: »Prevelika je to čast za mene, koji dolazim iz planina ispod Triglava. Hvala vam i kličem: »Živilo Hrvatsko planinarsko društvo«, čiji su članovi ljetos mnogo posjećivali Triglav. (Burno odobravanje.) — Skupštinari pristupaju k Aljažu i pozdravljaju ga.

Kongres HPD-a.

Potpredsjednik Josip Pasarić otvara u 11 sati 45 č. planinarski kongres, na kojem sudjeluju: Slovensko planinarsko društvo, Srpsko planinsko društvo, većina naših podružnica po delegatima, u ime državne vlasti g. dr. G. Gojković, a u ime drž. željeznica g. Maljević. Podružnicu Sljeme zastupaju predsjednik i dva odbornika, podružnicu Sarajevo predsjednik i tajnik, Karlovac, Ogulin, Crkvenica, Vrbovsko, više odbornika i članova, Sušak pet članova, Gospic dva člana, Samobor dva delegata, Senj dva odbornika, Krapinu predsjednik, Ivančicu tajnik i jedan delegat. U ime ministarstva za trgovinu i promet prisustvuje g. Žižek, načelnik odjeljenja za promet stranaca i turistike.¹

¹ Zapisnik kongresa donešen je po stenogramu.

Prva točka dnevnoga reda: **Organizacija H. P. D. u sadašnjosti i budućnosti.**
Referent je g. dr. Zlatko Prebeg:

»Od skromnih početaka prije pedeset godina razvilo se Hrvatsko planinarsko društvo danas do velike i jake jedinice i do uvaženog položaja u sklopu hrvatskih društava. Kao jedno od najstarijih kulturnih društava primilo je u ono doba tešku i nepopularnu zadaću, da odgoji u nas ljubav k prirodi i planinama, da tu ljubav u praksi privede u život, da je učini sastavnim dijelom života čovjeka, te istinskim i dubokim njegovim osjećajem. Ti prvaci hrvatskog planinarstva, koji su pred pol stoljeća posijali takovo sjeme, žanju danas plodove, iz srca tisuća naših planinara, okupljenih u Hrvatskom planinarskom društvu. To naše društvo prikupilo je gotovo sve hrvatske planinare, te broji danas uz maticu još 28 podružnica diljem svih hrvatskih krajeva sa preko 7000 članova. Naravno, da tako veliko društvo treba dobru organizaciju, treba pravila po kojima će se društveni život razvijati, vodeći računa o sadašnjem i budućem razvitku društvenom. Taj zahtjev namiče se sam po sebi iz odgovornosti prema članovima, iz osjećaja dužnosti prema narodu, čija je to tekovina i konačno iz osjećaja rodo jubllja i narodnog ponosa. Mi moramo ušćuvati temelje Hrvatskog planinarskog društva i na tim temeljima dalje pozrtvovno i pametno graditi prema iskustvu i potrebi.

O tome izgrađivanju organizacije hrvatskog planinarstva izričem ovdje svoje mišljenje, koje će uz nazore i predloge ostalih članova moći poslužiti upravnom odboru kod usavršivanja pravila i cijelokupnog društvenog ustava.

Sadašnja društvena pravila osnivaju se na prvobitnim pravilima društva, uz neke izmjene, koje su tokom godina bile potrebite. U glavnom postoji prema pravilima društvena matica u Zagrebu kao središnje društvo i podružnice. Odbor središnjeg društva upravlja ujedno cijelokupnim društвом. Kolikogod se ovakav sustav može podvrći kritici, toliko se ipakna prvi pogled ne mogu providiti koristi, koje je otale Hrvatsko planinarsko društvo imalo. Prvo iz razloga razvitka društvenoga — kao temeljno društvo, — drugo iz razloga kulturnih, a treće iz razloga financijalnih bilo je potpuno opravdano, da se zagrebačkom društву kao matici osigura vodstvo cijelog Hrvatskog planinarskog društva. Naročito je financijalna strana odlučna, jer je time, što je vrhovna uprava vezana na maticu kao najjaču društvenu organizaciju, omogućen i razvjan izvor sredstava, kojima ona može raspolagati za razvitak i potrebe cijelog društva. Jer da je vrhovna društvena uprava stajala posve samostalno i da je bila upućena samo na kvote pojedinih podružnica, vjerojatno je, da bi poradi malobrojnosti tih podružnica, kao i uslijed nedovoljnog shvaćanja, već davno Hrvatsko planinarsko društvo nestalo. Uza sve to nije priticanje središnjoj upravi bilo toliko, da bi uz dobru volju omogućilo potpuno provođanje opsežne društvene svrhe tim više, što je i Hrvatsko planinarsko društvo bolovalo na istoj bolesti kao i sva ostala naša društva, t. j. da je najveći dio rada i prihoda moralno utrošiti u propagandu i agitaciju da sa svojom idejom prode u široke mase i tako si osigura donekle moralnu i materijalnu potporu za daljnji rad.

Jer što vidimo? Da je Hrvatsko planinarsko društvo tek iza rata silno ojačalo, dakle unatrag nekoliko godina, a sav onaj dugi niz godina prije rata bio je golemi rad utrošen u stvaranje temelja za taj razvitak.

Evo i sad je došlo vrijeme, da se društvo donekle riješi brige o propagandi i da se društvena organizacija svede na ispunjavanje društvene svrhe u idealnom smislu, pa da tim radom pruži što veće pogodnosti članovima. Naravno, da će i to služiti propagandi i te kako, ali će biti stanje u toliko bolje, što propaganda ne će biti kao uzrok već kao posljedica društvenog rada, te će se time znatno uštediti na vremenu i silama.

Tako smo došli do odlučne granice društvenoga života; došli smo do prelaza iz faze isključivo pripravnoga rada u fazu ostvarivanja, fazu jed-

nako tešku, u kojoj se mora sva energija upotrijebiti, hoće li se dalje poći dobrim putem. Deviza treba da bude: provođanje društvene svrhe, princip: podjela rada, a dužnost: zajedničko potpomaganje svih jedinica.

U tu svrhu bi, po mome mišljenju, trebalo preudesiti društveni organizam, ocijenivši naravno prije, da li je vrijeme za to i da li će to donijeti koristi Hrvatskom planinarskom društvu.

Po sadašnjem sustavu imao je središnji upravni odbor tako opsežan i u mnogome sitan posao, da je morao doći do uvjerenja o nemogućnosti sve to sviadati i potpuno provesti. Naročito briga o nekoliko tisuća članova, o pripremama za izlete, sastanke, predavanja, zabave i t. d. — dakle same stvari koje služe samo kao sredstvo, a ne svrha — toliko zauzimaju središnji upravni odbor, da važnije stvari kao briga oko podizanja kuća, puteva i t. d. ne može doći do one važnosti i izražaja, koje im pripada. Stoga mislim, da bi trebalo središnji upravni odbor riješiti suvišnih briga, pa da kao samostalna vrhovna upravna jedinica riješava sve zamašite i cijelom društvu jedinstvene poslove. To bi bilo: osnivanje podružnica, saobraćaj sa podružnicama i evidencija njihovoga djelovanja, briga oko gradnje i opskrbe planinarskih kuća, skloništa i inih uredaba: o gradnji planinarskog doma i uređenju muzeja, izdavanju glasila, vodiča i planinarskih knjiga, te uređenju knjižnice; nadalje vođenje statistike i vođenje glavne skupštine cijelokupnog društva, nadzor nad radom svih jedinica i konačno kao vrhovna instancija za rješavanje svih pitanja, koja nisu isključivo glavnoj skupštini pridržana. Posljedica je toga, da bi zagrebačko društvo kao matica dobilo svoju posebnu upravu, koja bi se brinula za zagrebačko članstvo, za propagandu predavanjima, izletima, organiziranjem omladine, prikupljanjem članova, priredivanjem zabava, uređivanjem puteva, označivanjem i t. d., a to bi bio i posao svake pojedine podružnice. Time se naravno ne isključuje, da te jedinice ne bi mogle također izdavati vodiče i ostale knjige, graditi kuće na planinama, ali uvjek uz privolu i nadzor središnjeg upravnog odbora, a eventualno i uz njegovu materijalnu pomoć. Nastaje pitanje, kako da se namaknu potrebita sredstva središnjem upravnom odboru za izvršavanje njegovog opširnog i zamašitog programa? To je pitanje možda najteže i ne da se naprečac riješiti. Mislim, da društvo od 7000 članova mora naći sredstava za zajedničke potrebe, ako pojedine društvene jedinice doprinesu u središnju blagajnu stanovitu kvotu — makar i polovicu — svih svojih prihoda žrtvujući lokalne osjećaje potrebi svih svojih drugova planinara u velikoj društvenoj zajednici. Jer mi moramo istini u oči pogledati i priznati, da imamo još vrlo, vrlo malo u planinarstvu, da treba i te koliko žrtvovati, ako hoćemo Hrvatsko planinarsko društvo podignuti na doličan stepen. Volje imade dosta u nas, ali nema dosta požrtvovnosti i samozataje. Samo tako, ako se sve moralne i materijalne snage budu zgrnule na jedan kup moći će se stvoriti jaka moralna poluga i jaka snaga kapitala, s kojom će se moći nešto i stvoriti, pogotovo uz današnje teške prilike, dok će svaki partikularizam dovesti do nesumnjivoga drobljenja i posljedica toga bit će jednaka ništici.

Taj središnji upravni odbor, čije je sjedište u Zagrebu, imao bi se birati svake druge ili treće godine između zagrebačkih članova na skupštini svih društvenih organizacija; u tu bi skupštinu — koja je ujedno vrhovni legislativni forum cijelog društva — odaslate pojedine organizacije svoje izabrane delegate prema stanovitom ključu naprama broju članstva, koji se ključ imade pravilima ustanoviti.

U kompetenciju te skupštine spada osim rečenoga u glavnom ustanovljenje i promjena društvenih pravila, proračun i sva ostala društvena pitanja. Prijе glavne skupštine cijelog društva obdržavaju društvene jedinice svoje glavne skupštine i šalju izvješća i doprinose središnjem upravnom odboru.

U odnošaju društvenih podružnica naprama matici, odnosno središnjem upravnom odboru treba temeljiti promjena/ pogotovo sada kad je broj podružnica poskočio na 28, a rasti će i dalje. Podružnice se prema našim pravilima pot-

puno samostalne organizacije, te ih sa središnjim društvom veže jedino idealna veza, t. j. zajednička svrha. Jedini realni vez je $\frac{1}{3}$ članarine, koju doprinašaju podružnice u središnju blagajnu. Inače nema matica na podružnice nikakova upliva dapaće se podružnice mogu osnivati bilo po kome — ako se nađe 10 ljudi — i bilo gdje, sve bez pitanja i privole matice. Ta pravila idu tako daleko, da priznavaju predsjednike podružnica članovima središnjeg upravnog odbora — protiv česa ne bi nitko ništa imao, ali središnjem upravnom odboru ne osiguravaju niti pravo pristupa na glavne skupštine podružnica, već on može doći tamо kao pozvaniк, a možda i kao nepozvani gost, a tu mu se može dogoditi, da ga upitaju pošto je došao.

Nadalje imade svaka podružnica pravo za svakih 10 članova odaslati na glavnu skupštinu matice po jednog delegata, koji imade ista prava kao i svaki član matice. Za valjanost skupštine matice potrebno je, da je prisutno 30 članova, prema tome može se slučajno dogoditi, da ih više od 30 ne dođe, a skupština je ipak valjana. Ima li koja podružnica dakle 500 članova, te izašalje prema tome 50 delegata, to ona može maticu nadglasati i sebe maticom proglašiti, odnosno zaključke po svojoj volji stvarati, koji možda ne bi nikome drugom bili po volji, niti na korist Hrvatskog planinarskog društva.

Isto tako ne može središnji upravni odbor, a izričito niti sama glavna skupština cijelokupnog društva po sadašnjim pravilima raspustiti podružnicu, koja se recimo, ne pokorava pravilima. To može jedino obilaznim putem učiniti.

Takovo stanje je neodrživo i štetno po društvo, pa je stoga potrebno, da se pravila tako izmjene, da pravo privole za osnutak podružnica, kao i pravo raspusta ima u vlasti središnji upravni odbor, ovo potonje uz mogućnost priziva na glavnu skupštinu cijelokupnoga društva, aodnošaj između središnjeg upravnog odbora i podružnica treba se povezati čvršćim vezom ne zato, da se time izvrši kakovo ograničenje djelokruga naših podružnica, nego naprotiv, da ta čvršća veza doprinese međusobnom upoznavanju i savjetovanju o zajedničkim ciljevima, a skrajna sredstva ustanovljaju se samo za upotrebu u onom slučaju, kad to zahtjeva općeni interes, te čast i ugled hrvatskog planinarstva.

Djelatnost je podružnica jednako važna kao i djelatnost središnjeg upravnog odbora; one su kao grane što pribavljaju jakost stablu, te jedno bez drugoga ne može opstajati. Podružnice su dužne, da provode gotovo isti program u svome okolišu kojega i matica izvodi, što više, one bi trebale pojačanom agilnošću širiti ideju planinarstva među puk, za to, ne da planinari — jer to narod čini i nehotice dosta — nego zato, da ga pouči o važnosti planinarstva za promet stranaca i pri-vredu, da ga pouči na prijazno susretanje, na čuvanje oznaka i t. d. Mi se ne ćemo nikad moći usavršiti, dok se naše oznake i naše kuće ruše i uništavaju! S tim u vezi treba da podružnice poduzimaju uz turističko i znanstveno istraživanje svog okoliša, koji ona najbolje poznaje; sve podružnice u krškim krajevima mogle bi n. pr. osnovati sekcije za istraživanje špilja pogotovo one, koje su u sjedištu srednje škole, gdje imadu profesore geologe i t. d. Te primjere, a i mnogi drugi spadaju u djelatnost podružnica, o čemu se do sada malo davalo važnosti. Sva ta djelatnost imala bi se koncentrirati u planinarskom muzeju u Zagrebu, koji bi bio žarište za teoretski studij planinarstva.

U mjestima, gdje nema podružnice treba osnovati povjereništva, te će ovi povjerenici zastupati interese društva u svome kraju, na njega će se moći planinari obraćati kad tamo dođu. To su u kratko dobre i zle strane sadašnje organizacije Hrvatskog planinarskog društva i jedan eventualni plan za budućnost. Narančno, da imade još i drugih mogućnosti preudesbe organizacije n. pr. kao Hrvatski planinarski savez, a osim toga i još mnogo pojedinosti, koje bi valjalo promijeniti. To se sve mora iskustvom pronaći i iskustvom promijeniti.

Stavljam stoga svoje mišljenje izneseno u referatu ovom planinarskom zboru na ocjenu s predlogom, da središnji upravni odbor uzme promjenu pravila koja su velikim razvitkom Hrvatskog planinarskog društva postala nedostatna !! pretres, da izradi novi nacrt pravila prema potrebama daljnega razvijanja društva, imajući na umu naročito napredak naših podružnica, kao glavne snage u budućem napredovanju društva, i na što bolju mogućnost izvršivanja društvene svrhe s moralne i materijalne strane po središnjem upravnom odboru; taj nacrt pravila da iznese na odobrenje izvanrednoj glavnoj skupštini po mogućnosti prije završetka ove godine, kako bi se u narednoj godini započelo druga pola stoljeća još plodnijega rada za naše hrvatsko planinarstvo.

Ovaj je referat izazvao živahnu raspravu, u kojoj su sudjelovali gg. Br. Gušić, Kaurić, prof. Balenović, dr. Prebeg, Sušnjak i Švager.

Br. Gušić izvodi, da je potreba reorganizacija, i u ime mlađih planinara predlaže, da HPD po uzoru inostranih društava sastoji isključivo iz podružnica a matica da nema direktnih članova. Imala bi se provesti decentralizacija i podjela rada. Podružnice bi bile u većem krugu autonomne, a samo u nekim stvarima ovisne o centrali. Rad svih podružnica treba da nadzire odbor, koji se bira na glavnoj skupštini HPD, a na nju šalju podružnice delegate po nekom ključu. Na taj se način ne bi dogodilo, da članovi podružnica nemaju ista prava kao i članovi matice. Centralni bi odbor imao rješavati općenite zadaće planinarstva, kao izgradnju kuća, markaciju putova, izdavanje lista, brigu nad knjižnicom. Centralni bi se odbor dijelio na sekcije s pročelnikom, koji je član centralnog odbora, a drugi bi se članovi pozivali iz redova članstva. — Centralni odbor neka sastavi takva pravila i predloži glavnoj skupštini. To bi bilo potrebno, pogotovo ako se stvari savez planinarskih društava, da imademo forum, koji će zastupati sve planinare u državi prema inostranstvu i državnim vlastima.

Kaurić u ime podružnice »Sljeme« veli, da se ne bi mogao složiti s referatom g. Prebega, dok mu je g. Gušić sa svojim predlogom vrlo bliz. »Mi (podružnica »Sljeme«) smatramo, da centrala u Zagrebu ne treba da imade članova, nego mora biti rezultat volje svih organiziranih planinara, jer držimo, da je nepotrebno, da u Zagrebu budu dva društva. Centrala ima zadatku, da vodi brigu uopće o planinarstvu, izdaje list i daje inicijativu podružnicama, a ove treba da imaju potpunu autonomiju. Centrala naravski treba sredstva, kako bi mogla udovoljiti ovomu, što se od nje traži. Ona nije mogla da sa trećinom prinosa živi, pa je išla za tim, da imade i direktnih članova. Kraj 7000 članova treba prinos da bude veći, možda $\frac{3}{4}$, a podružnice mogu urediti lokalne prinose, kojima će same gospodariti. Nedostatak je u pravilima, gdje se govori o izašiljanju delegata na glavnu skupštinu prema broju članova, za koji je uplaćen prinos. To treba reorganizirati. U ime Sljemena izjavljuje, da su u Zagrebu nepotrebne dvije organizacije, nego samo jedna s potrebnim brojem sekcija. Predlaže izbor odbora od delegata svih podružnica, koji bi izradio nacrt novih pravila i podnesao glavnoj skupštini i centralnom upravnom odboru. Osjeća se potreba, da dođemo u što užu vezu s ostalim planinarskim društvima u Sloveniji, Srbiji, Bosni i Vojvodini. Treba da se složimo u načelnim pitanjima, koja valja jednom riješiti jednakom za sva planinarska društva. U tom radu podružnica će »Sljeme« dati najizdašniju pomoć.

Dr. Z. Prebeg osvrće se na izvode predgovornika i veli, da se njegov predlog razlikuje od njihovih time, što je on zagrebačkoj organizaciji stavio ime matice, koje ona kao 50 godišnje društvo i zaslužuje, jer je rodilo sve druge organizacije. I »Hrvatski Sokol« u Zagrebu, koji je iste godine osnovan, nosi također ime matice hrvatskog sokolstva. Što se tiče pravila, u njima ne smije biti razlike između matice i podružnica. Matica će imati svoj upravni odbor; samo je pitanje, da li će se takva organizacija moći provesti radi financijskih sredstava. Neke podružnice nisu toliko osvještene, da bismo imali od njih koristi. Ako se to po-

boljša, moći će se i ovo pitanje povoljno riješiti. Njegov se predlog u glavnom slaže s izvodima predgovornika, samo redakcija novih pravila neka se prepusti središnjem odboru, koji će ih dati podružnicama na mnijenje i nakon toga treba ih iznesti na glavnu skupštinu.

Odbornik prof. V. Balenović drži, da se predlog gg. Kaurića i Gušića ne da provesti. Ako centrala prestaje imati izravne članove, onda sadašnji članovi njezini postaju članovima podružnice, a to je onda razaranje onoga, što 50 godina postoji a ne organiziranje; ako pak bude u Zagrebu više podružnica, pita se, kojoj će od njih pripasti članovi centrale. To je nesmisao. Nadalje podružnice imale bi birati delegate, a ovi opet centralni odbor, koji zasjeda u Zagrebu. Neka mi se kaže, je li moguće, da ga podružnice biraju iz svoje sredine, kad centrale ne bi bilo. To je po njegovu sudu nemoguće.

Br. Gušić odvraća, da je ovu stvar vanjski svijet već davno riješio, pa treba da se poslužimo tudim iskustvom i da njuhovu organizaciju prilagodimo, kako nama konvenira. Može se osnovati više planinarskih društava, kako vidimo i kod »Hrv. Sokola« u Zagrebu. U Beču imade oko 20 planinarskih društava, koja su potpuno autonomna. Gosp. Balenović nije trebao ništa pitati, neka izvoli uzeti pravila vanjskih društava, pa će naći odgovor na svoje pitanje.

Delegat Bjelašnice Sušnja k žali da se ovdje govorи o sitnicama i da je predgovornik onako nezgodnim tonom govorio bagatelišući mišljenje drugih. Svaka zemlja ima svoje specijalne potrebe, a isto tako i društva, koja se prema tomu moraju ravnati i organizirati. Tudi se kalup ne da uvijek prenijeti na naše prilike. Mi trebamo društva, koja će ozbiljno raditi, a ne prepirati se. Predlaže, da centrala izradi nova pravila i predloži ih podružnicama, koje imadu pravo primjedbe; a nakon toga će ona doći pred glavnu skupštinu, koja će ih konačno redigirati i bit će obavezna za sve. Neka se o tome završi debata i stvar preda centralnom odboru.

Delegat »Plješivice« Švager ističe, da se o temeljnim stvarima, kao što je organizacija, ne može raspravljati i stvarati zaključci o promjeni na drugi način, nego što određuju odobrena pravila. Imamo planinarsko društvo, koje hoće da i dalje postoji; kako se može predlagati, da se pored njega i mimo njega sastanu delegati podružnica, da sastave nova pravila i to društvo postave na druge temelje? To po današnjim pravilima nije moguće.

Predsedatelj: Mislim, da je debata iscrpljena i predlažem, da se kongres izjaví, prima li predlog g. Sušnja k, koji je najpodesniji? (Prima se s održavanjem.)

Prelazi se na 2. točku dnevnoga reda: **Opskrba i konačenje u planinskim krajevima.**

Izvjestitelj Vjekoslav Cvetišić:

Tko redovito i mnogo planinari po našim gorskim krajevima i po susjednim Alpama, pa uporedi prilike u kojima se razvija planinarstvo i turistički šport, morati će priznati žalosnu činjenicu, da su u nas upravo mizerne prilike. Svima je dobro poznato, što čini Švicarska, Austrija i Tirol za turistički promet, kao i opće za promet stranaca. Te zemlje imadu da zahvale veliki promet stranaca ne samo svojim prirodnim krasotama, već dobro zasnovanoj i provedenoj organizaciji, koja odbacuje i državi i pojedincima znatne prihode.

U nas može se planinarstvo, kao i opće turistički promet razviti samo onda, ako se uz ostalo poboljšaju općene planinarske uredbe i napose urede udobna skloništa u našim planinskim krajevima. U tom pogledu može nam služiti među ostalima i Francuska, u kojoj je porast i napredak turističkoga prometa usko vezan sa razvojem planinarskih uredaba i napose s podizanjem udobnih svratišta.

Putnik u Francuskoj dobiva malo ne posvuda dobru i tečnu hranu, ali stanovi i svratišta bili su u Francuskoj do nedavna prilično nečista, neudobna i nezdrava.

Tomu je doskočio francuski turistički klub, koji broji oko 125.000 članova, na praktični način. Izdao je i po svoj zemlji rasturio mnogo malih brošura, u kojima se opisuje, kako se mora urediti moderno svratište, kako treba da su sobe čiste, zračne i jednostavno uredene; koje je pokućstvo najzgodnije i najjeftinije i kako treba kod namještaja paziti na higijenske propise i praktične potrebe. No klub je pošao i dalje i priredio izložbe takvih soša i namještaja, da se svratištari na svoje oči uvjere o podesnosti takve reforme. Uz to je dijelio novčane potpore onim vlasnicima svratišta, koji su voljni bili da prema uputama kluba urede svoje stanove, ili ih je nagradio diplomama i počasnim medaljama, uvrstio u popis klubskih svratišta i osim toga njihova imena pohvalno istaknuo u putopisnim knjigama. Klub u prvom redu traži, da bude uredaj stana jednostavan i čist. Takvih svratišta ima danas u Francuskoj 4.000. Članovi francuskog kluba uživaju snižene cijene u takvim svratištima. Stanovanje i opskrba u tim svratištima razmjerno je jeftina. Otkad se podižu takova svratišta, turistički se promet u Francuskoj bujno razvija i vlasnici modernih svratišta prave izvrsne poslove. U taj primjer neka se ugledaju i naši poduzetni ljudi u gorovitim krajevima.

Promet stranaca u Norveškoj, Švicarskoj, Austriji, danas je već tako velik, da zauzima važno mjesto među granama prihoda i privrede, pa je danas tamo već došlo do toga, da se kod svakog novog poduzeća zgrade, puta, željeznice i t. d. pita, što će na to reći turisti.

Što je kadra učiniti dobro osnovana organizacija planinarskog društva, neka nam posluži primjer bratskog slovenačkog planinarskog društva, koji su iz svojih lijepih Alpa učinili danas veliku privредu i prihod za tamošnji narod. Što se iz jednoga alpinskoga vrhunca dade učiniti, kad se na njemu izvedu sve planinarske uredbe među koje spadaju u prvom redu dobro opskrbljene kuće, neka nam posluži primjerom ova činjenica. — Godine 1808. zabilježena su na vrhu Triglava u kamenu samo tri imena odvažnih planinara, od kojih jedan opisujući taj svoj vratolomni uspon piše, da ne savjetuje nikome, komu je mio i drag njegov život da se uspne na taj alpski vrhunac. Danas na tom istom vrhuncu nači ćete zapisano tri do četiri tisuće imena planinara, koji se na godinu ovamo uspinju, a čiji broj se dano-mice uvećava. Tako nepristupne Alpe i vrhunce čini pristupnima neumorni i energični rad i organizacija planinskih društava, približe ih kulturi i civilizaciji. Samo se po sebi razumije, da u te krajeve hrle i naši planinari, jer im se uz pristojnu cijenu nuđa što veća udobnost, ako sami krajevi ne privlače osobitim prirodnim krasotama i znamenitostima.

A kakove su te prilike danas u nas?

Evo ovakove: Neprestane tužbe, da se u mnogim našim mjestima ne može niti za dobre novce ništa dobiti, ili ako se dobije, da je obično loše i nevaljalo, a skupo. Ovdje ne mislim samo jelo i pilo, nego i konak. U tom se pogledu zaista u nas osjeća veliki nedostatak prema planinarskim krajevima susjedne Slovenije. Loše bi prošao planinar, koji bi se uputio na koju goru Gorskoga kotara ili Velebita, a ne bi se dobro opskrbio okreptom i hranom, dok u susjednim slovenskim planinskim krajevima izletnik uz put nalazi dobre i razmjerno jeftine hrane i okrepe, pa ne treba da sobom nosi tolike količine životnih potrebština. U tomu su izuzetak planinarska kuća na Slijemenu svratište braće Horvata na Plješivici, svratišta na Plitvicama i morska kupališta u našem Primorju, kao i u glavnim mjestima Gorskoga kotara, u Ogulinu, Delnicama, Lokvama i Fužinama. No i u tim mjestima trebalo bi u tom pogledu štošta poboljšati i preuređiti prema modernim zahtjevima, ako se hoće onamo planinare i druge izletnike privući.

Teže su prilike za planinarenje po Kapeli i Velebitu. Tu je planinar prisiljen da pravi jendodnevne izlete s Primorja ili ličke strane, gdje je u selu noćio, jer su najveći gorski vrhunci položeni ponajviše u središtu, mora s mnogo truda i ustajnostih prevaliti u jednom danu n. pr. s primorske strane 1.500—1.700 m na sunčanoj

pripeci, po onim kamenitim oporim lazovima i gotovo svuda bez vode, pa se još isti dan vraćati na konak u sela, nije laka stvar, a to činiti nekoliko dana za redom, postaje neugodno i omrzne. Nije li za to svakome jasno i razumljivo, zašto se u te krajeve zaljeću rijetki naši planinari i zašto ih je malo, koji se na dulje vrijeme upute u te krajeve, noseći sobom šator za konačenje, jer su ti krajevi odaljeni od stalnih naselja.

Pitanje je sada, što da poduzmem — a nešto poduzeti moramo — da privučemo planinare i izletnike u naše gore, koji traže uz razmijerno umjerene cijene, da im se pruže sve one udobnosti, kojima se danas posvuda u prosvijetljenom svijetu udovoljava.

Nemoguće je, da naše društvo u najkraće vrijeme podigne planinske kuće na podnožju ili na vrhuncima Gorskoga Kotara i Velebita. Zato nema niti sredstava, a niti vjerojatnosti, da bi se troškovi njihovog uzdržanja rentirali i kraj većeg broja naših planinara, koji bi te kuće posjećivali. Držim, da bi se najbrže moglo ovoj potrebi doskočiti ipak na ovaj način:

Kako je poznato postoje u Gojskome Kotaru bilo na podnožju, bilo u blizini baš onih bregova kuda najviše zalaže planinari lugarske kućice, kao što n. pr. na Lascu pod Rišnjakom i Snježnikom, na Ravnom pod Viševicom, na Velebitu, na Alanu i t. d. Kad bi se postiglo to, da šumarske oblasti dozvole, da u tim lugarskim kućicama mogu ako prilike dozvoljavaju planinari naći konak i barem neku opskrbu, odnosno kad bi državne i imovne šumarske oblasti dozvolile, da kraj takovih već postojećih lugarskih kućica podigne planinarsko društvo malenu drvenu prostoriju, koja bi služila planinarima za prenoćište, — držim da bi za prvo vrijeme a još i dugo poslije to zadovoljavalo naše planinarske potrebe, za uspone i višednevno planinarenje u dotičnim krajevima. Ovaj moj predlog potkrepljujem time, što će se svaki planinar, koji bude došao na Alan moći uvjeriti, kako se onđe može naći upravo takovo konačište. — Kraj lugarske kuće postoji jedna mala prostorija za noćenje, u kojoj lugar planinaru pripremi ležište sa čistim i toplim rubljem, a kraj toga ga može opskrbiti sa jelom (svježim mlijekom, jajima, mesom i kruhom). Sa te točke može planinar poduzimati kroz više dana uspone na sve okolišne vrhove sjevernoga Velebita kao na Alan. Lubenovac, Stirovaču, Hajdučke kukove, Rajinac i t. d. i svaki dan se vraćati na konačište u lugarsku kuću na Alan, gdje će dobiti toplu i svježu hranu i vodu, a da ne mora pri tome gubiti na visini i vraćati se na konak u sela na ličkoj i primorskoj strani, jer je ta kuća po prilici preko 1.000 m nad morem. Uspije li planinarskom društvu kod nadležnih faktora ministarstva šuma što skorije polučiti te pogodnosti, da kraj toga preuzme na se samo društvo trošak uređenja i eventualno prigradnje takove drvene prostorije, uz neku stalnu godišnju nagradu dotičnom lugaru, moći ćemo imati za vrlo kratko vrijeme planinarska skloništa u blizini naših najviših vrhova goskoga kotara i Velebita. Samo na taj način da su nam kraj lugarskih kućica ili u samim tim kućicama konačišta, a lugari ujedno opskrbnici i čuvari tih konačišta, koja bi društvo imalo opskrbiti sa nekoliko postelja, moći ćemo brzo i najjednostavnije i sa malo sredstava polučiti svrhu, za kojom već toliko godina idemo.

Samo se po sebi razumije, da uz to treba i po okolišnim selima i mjestima na podnožjima naših bregova gorskog kotara i Velebita mnogo toga popraviti i po tuđem uzoru preudesiti. U naših je ljudi premalo pothvatnoga duha i smisla za napredak vremena. Domaći ljudi se teško odvažuju na nove investicije, a oni rijetki koji to čine ne nalaze potpore kod domaćih zavoda i drugih činbenika. Naši ljudi nadalje premalo mare za reklamu, to uspješno sredstvo svakovrstnoga prometa i privrede.

Englezi, kako je poznato, najviše od svih naroda putuju po svijetu, a oni su što se tiče udobnosti na putovanju, vrlo strogi i pedantni. Svuda traže, da im se za njihove novce pruža sve kao kod kuće, da bude jelo svježe i zdravo piće na-

ravno i nepavotreno, postelja i soba čista, i uredna. Bilo bi dobro, da se u njih ugledaju i naši planinari i izletnici i da svuda za dobru plaću traže čistoću, red i udobnost. Tako će prinukati svratištare, gostioničare i krčmarenje u našim planinskim krajevima, da se više skrbu za udobnost planinara i drugih izletnika. Neka se i naše planinarsko društvo povede za primjerom slovenskoga, pa bude li izdalо svoj planinski kolendar ili kakav godišnjak, neka uvrsti u nj popis gostioničara u našim gorskim krajevima, koji zashlužuju svaku preporuku. Već za kratko vrijeme opazit će se dobre posljedice takovih preporuka, jer će u dotičnom mjestu i ostali gostioničari i svratištari biti time prisiljeni izletniku i planinaru pružiti najbolje što imaju, samo da se od strane društva i njih preporuči članovima planinskih društava i strancima u takovim kolendarima i godišnjacima, ili vodićima. Uдовolji li se uz to i drugim uvjetima, vrlo je vjerojatno, da će za godinu dvije naši gorski krajevi oživjeti i dobiti vrelo privrede i blagostanja.

Imamo u radu našeg planinarskog društva uvjek na umu, da planinar i izletnik rado ide u one krajeve, iz kojih ima pouzdanih vijesti glede stanova, opskrbe, izletišta i puteva voznih prilika, vodiča i uspona, pa će biti rijetki naši članovi, koji ne će po više puta u godini poći u naše romantične krajeve Gorskoga kotara, Velebita, Žumberka i poduzimati uspone ljeti i zimi na naš Klek, Bjelolasicu, Viševicu, Risnjak, Medvjedjak, Alan, Rajinac i na mnoge druge naše gore, da se naužiju slikovitim partijama, svježeg gorskog zraka, sunca i dalekog vidika na sela i gradove, potoke i rijeke, brežuljke i doline naše velike i lijepo domovine!

Izvjestitelj još govori o zaštiti planinarskih skloništa, koja se mogu graditi samo na onim mjestima, gdje ih šumarsko i lugarsko osoblje može trajno nadzirati. Valjalo bi zamoliti šumarske oblasti, da po svogim lutarima preuzmu pasku nad njima, jer onda ljudi ne bi u njih dirali. Sada su sigurna samo ona skloništa, u kojima netko trajno stanuje, ili koja su pokraj lugarskih stanova. Nema smisla graditi skloništa na takvim mjestima, gdje je nemoguća trajna paska i zaštita. Za prvi početak bilo bi dovoljno, da se na pr. na Velebitu grade jednostavna skloništa uz lugarske kolibe. Uz lugarsko osoblje imale bi podružnici po svojim članovima vršiti nadzor nad planinarskim skloništima u njihovu području.

Dr. Z. Prebeg: Glavna je svrha kongresa, da ovim referatima predočimo svim odlučujućim faktorima, u kojem se stanju nalazi planinarstvo, s kakvim se neprilikama bori. Zato smo i zamolili predstavnike vlasti da dodu na kongres, da ih upozorimo na zapreke, koje bi valjalo ukloniti, da nam se olakša rad. Stoga predlažem, da kongres ovlasti središnji odbor, neka s ostalim interesiranim društvima podnese zajedničku predstavku na ministarstvo i pokrajinsku upravu, u kojoj bi se upozorilo na oštećivanja planinarskih uređaja i zatražila zaštita oblasti, kako to biva u drugim kulturnim zemljama. Valjalo bi izdati zakon ili naredbu o zaštiti planinarskih kuća, markacija, putokaza, piramide i drugih naprava. (Prima se.)

Predsjedatelj: Time je rasprava o ovom referatu završena i pošto je vrijeme odmaklo, držim, da ćete pristati, da se kongres prekine i nastavi u 4 sata poslije podne. (Prima se.)

Kongres se nastavio u 16.30 s. Nadsavjetnik A. pl. Pisačić čita referat: »Gradnja planinarskih kuća«.

Predsjedatelj: Ovaj će se referat naknadno priopćiti u »Hrvat. Planinaru« zajedno s nacrtima kao uputa za građenje skloništa i opskrbljenih kuća, da se njime mogu poslužiti oni, koji nisu prisutni.

Iza toga tajnik društva za promet stranaca g. Dokmanović čita referat: »Važnost planinarstva za promet stranaca i privredu«.

Prije svega zahvaljujem vodstvu Hrv. planinarskog društva što me je ljubezno pozvalo, da pred ovako odličnim slušaocima objasnim nekoje momente, koji će važnost svih do sada iznešenih pitanja ne samo potvrditi, nego će možda biti u stanju da sve odgovorne faktore, interesente i idealiste još čvrše uvjere o

tome, da moraju sve svoje snage uložiti u to da bi naše planinarstvo u što kraćem vremenu postiglo svoj idealistički, kulturni i prosvjetni cilj.

Želje, koje su moji predgovornici iznijeli i njihovu opravdanost osvjetlili, pokazale su u glavnom put kojim se mora poći, da se do glavne i prave svrhe dode.

Ali prava svrha planinarstva obilježena je u njegovim kulturnim, prosvjetnim i na koncu privrednim ciljevima.

Prema tome trebalo bi ovo vrlo važno pitanje na našem današnjem sastanku mnogo opširnije i detaljnije obraditi nego što sam ja to mogao, zbog suviše kratkog vremena, kojim sam raspolagao.

Naročito bi bilo potrebno prikazati ovo pitanje sa statističkim i brojčanim podacima, kojih na žalost kod nas nigdje nema, s razloga što se baš naša struka, planinarstvo i promet stranaca, nalazi u začetku, a u širokim slojevima nije počelo ni da se budi razumijevanje za ovu rodoljubnu i čisto idealističku stvar, dok u mjerodavnim i službenim krugovima samo sporadično sine po gdjekoji iskrica shvaćanja ovog modernog pokreta i u tome času, kada se netko za jedan trenutak probudi iz naše opće letargije, uspije našim kulturnim društвima da ishode po koji popust na željeznici ili oprost od jedne taksene marke, i to razumije se samo onda, ako je za to rješenje propisana taksa naplaćena bila.

Na pitanje, tko će ovo razumijevanje i oduševljenje u narodu da probudi, odgovoriti će Vam moja daljnja razlaganja.

Lijepa priroda sa svojim čarobnim slikama može da bude privlačiva za velike mase samo onda, ako dotični kraj ispunjava stanovite uvjete, koji su potrebni da se te mase tamo i zadržavaju i da o tome ugodnom boravku i svojim prijateljima i rođacima sa oduševljenjem pričaju.

Planine, koje na prvi pogled možda nemaju nikakove privlačivosti, kolikogod njihov pristup neprijatan bio, mogu i moraju da postanu začetna tačka prosvjete, kulture i ljubavi za rodni kraj, ako u tome narodu imade još osjećaja za napredak i ljepotu.

Poznata je činjenica, da se promet stranaca i njegova privreda nije nikada, ili vrlo rijetko mogla da razvije u ravnicama, u stepama ili pješčanoj pustinji i da su stanovnici ovakovih krajeva najzadnji stupili u kulturno natjecanje sa ostalim prosvjećenim narodima.

Što će dakle strani svijet k nama privući, što će mu omiljeti boravak među nama i što će ga ponukati da se ovamo navrati, da kod nas svoje novce troši — i to da ih sa zadovoljstvom troši?

Najveća i najbogatija prirodna ljepota, ako je i u najširim slojevima kao takova poznata, i ako se ona živo propagira, ne će neposredno privući veći broj stranaca putnika, ona ne može da postane temelj jedne privrede, ako nije u tancine istraživana i ako nije dovoljno kultivirana.

Široke mase te prirodne krasote ne će posjećivati jednostavno zato, što te mase vole gledati brda, planine i prirodne krasote iz automobila, iz željeznice ili sa jedne udobne hotelske terase i pri tome srkati finu crnu kavu ili kakav liker zadnje mode.

Tim masama treba dakle sve te krasote, planine, doline, uvale, izvore, krasne vidike, onaj čisti gorski zrak i druge nebrojene užitke prirode — tako reći — donijeti na srebrenoj zdjelici.

Tu eto nastupa neumorni planinar, koji će iz početka bez pravog cilja bazući po toj planini gore dole, bez brige na udobnost, bez bojazni od nevremena i bez obzira na životne opasnosti i sve druge zapreke, koje mu priroda postavlja kao stupicu na svakom koraku, tako, da malo po malo ne će više biti niti jednog kvadratnog metra gdje on nije sa svojim okovanim cipelama travu gazio ili stijenu strugao.

On će se penjati na nedokućive vrhunce, pronaći lijepo vidike, on će požudno disati onaj čisti gorski zrak, oduševit će se — ustati će — skinut će svoj šešir i uskliknuti: kako je divna moja domovina!

Sunce je pripeklo ljetnim žarom, a planinar umoran, ožednio, posegne za svojom flašicom, koju je još kod kuće napunio vodom. Voda topla, on silazi sa vrha i instiktivno se ogledava za svježom kapljicom da se okrijepi.

I gle! Tu u jednoj tihoj uvalici punoj mehke mahovine, u hladovini borove šumice, žubori izvor najsvežije pitke vode.

Planinar prašan, suhih usta, baci se potrbuške na mali vrutak i okrijepi se, a da mu pored toga ni na kraj pameti ne pada, koje će nedogledive posljedice za tu okolicu imati ovaj njegov posve naravan užitak.

Taj isti planinar doći će drugi dan u svoj klub, pa će ostalim drugovima planinarama sa najvremenim oduševljenjem govoriti o svojem ugodnom pronalasku, opisati će onu sa mahovinom obraštenu uvalicu u najlepšim bojama, oduševiti će jednim mahom cijelo društvo za taj divan kraj i upozoriti će upravu kluba, da bi tamo bilo neophodno potrebno, da se podigne makar i najmanje skrovište za planinare.

Kraj je do sada malo posjećivan, tamo se teško dolazi — nema puteva, — uprava društva nema novaca — ali nakon duljeg natezanja odlučeno je, da se predbježno napravi put do tamo, kako bi se s vremenom mogao nositi materijal za gradnju kolibe.

Prvi temelj za budući rad je time položen. A tko će sagraditi put do tamo? I opet će se naći planinari, koji će najprije bojadisati drveće i kamenje, markirati time budući put, postaviti ploče kao putokaze, otkopat će terenske zapreke, i stotine će planinara posjećivat taj predjel.

S vremenom će društvo sabrati malo novaca, dovući će daske i grede i najedanput će tamo stajati jedna mala kućica. Ona će se s vremenom povećati, uzeti će se gospodar, nabavit će se jednostavne postelje, a gospodaru planinarske kućice omogućiti će se da nešto zaradi na jelu, mljeku, čaju i t. d. (alkohol se tamo naravski ne toči).

Ovaj gospodar prištedit će s vremenom malo novaca, sagradit će si na podnožju toga brda malu kućicu gdje će turisti prenoćivati i uredit će po svoj prilici nekoliko postelja i otvoriti gostionicu.

Pristup njegovoju kući je mnogo lakši nego gore, tamo vodi kolni put, oko kuće je krasna šuma crnogorica, pa će najedanput počet dolaziti gradske male obitelji da proborave ljeto u toj gostionici, da se oporave i da poprave svoje poramećene živce. Prijatelji ove obitelji dolaziti će preko praznika u posjete, jer je od stanice do tamo gostioničar (bivši planinarski gospodar) uredio stalani kolni saobraćaj.

Gostionica će sa vremenom postati premalena, proširit će se, i nakon nekoliko godina stojati će tamo skroman natpis »Vila Nada«.

O tome kraju se mnogo govori, da je tamo zdrav šumski zrak, dobra i zdrava voda, da ima čistih i dobrih prenočišta, pa je naravno, da će se naći ubrzo poduzetnih ljudi, koji će sagraditi jedan veći hotel, urediti stalani automobilski saobraćaj sa bližnjom stanicom.

Sagradit će se drugi hoteli. Nastati će utakmica, hotelijeri će izdavati u svim jezicima prospekte, slati će ih u strani svijet i promet stranaca je otpočeo.

Dječa onog starog planinarskog gospodara svršili su škole u inostranstvu, vidjeli su mnogo svijeta, postali su vlasnici velikih hotela, cijeli kraj je oživio, seljaci donose mljeko, povrće, jaja, piliće i t. d., sinovi starih seljaka postaju lifestanti velikih hotela, uređuju moderno vrtjarstvo i voćarstvo se diže na visok stepen.

Do onih hotela na podnožju planine vodi električni tranzvaj, a na vrhuncu onog brda стоји impozantan hotel »Belvedere«, a do njega vodi električna uspi-

njača, pošto je sagradena velika i moderna hidroelektrična centrala, svaka kuća ima električno osvjetljenje, jednom riječju sve radi i zarađuje, sve grane trgovine i rada doobile su svoje mjesto u toj velikoj utakmici napretka, bogatstva i kulture.

Razumije se, da razvitak svega rečenoga do ovog stepena iziskuje ustrajnost od decenija, mnogo žrtava i još više planinarskog idealizma, a da se na koncu i ne zna, da su sve to stvorili naši planinari — kuturni pioniri u pravom smislu riječi — bez velike buke, uvijek sa golin koljenima, ali zdravi, odvažni i vazda spremni da ovako ustrajno i uspješno tragaju za novim tačkama podesnim za razvitak prometa, napretka, prosvjete, ljubavi za prirodu, a kao zadnju i najuzvišeniju konzekvensiju da šire ponos i ljubav za svoju lijepu i od cijelog vanjskog svijeta štovanu domovinu.

Braćo planinari! Velika je Vaša zadaća, Vi nemate sa nikoje strane potpore, ali ipak ustrajte, radite, širite planinarsku svijest, držite visoko Vaš postavljeni cilj, a nagrada neka Vam bude uzvišeno zadovoljstvo, da ste služili Vašoj lijepoj domovini.

Ako budemo visoko držali ovaj uzvišeni cilj, neće nam biti teško doći do jednog pozitivnog zaključka u načinu rada i organizacije, a naročito nam neće biti teško naći onaj momenat, kada prestaje planinarski idealizam i kada planinarsko društvo predaje svoje stečevine onoj korporaciji, koja je pozvana da posreduje njihovu eksploraciju sa čisto privredne strane. Vi ste iz gore rečenoga opazili onaj čas kada po mome mišljenju ovaj momenat nastupa i kada dolazi na pozornicu »Društvo za promet stranaca« kojemu je glavna svrha da naše kultivirane prirodne krasote putem propagande privede poslovnom iskorišćivanju, te prema tome predlažem poštovanom kongresu slijedeći zaključak:

1. Uočivši potrebu zajedničkog nastupa planinarskog društva i društva za promet stranaca naprma općinstvu, štampi i t. d., preporuča se ovim društvima da stupe u što užu vezu time, da u svojim upravama imadu svoje delegate i eksperte sa pravom glasa.

2. Naročito se preporuča ovim društvima, da zajednički istupaju naprma državnim vlastima u slučajevima, kada se radi o zajedničkim interesima.

3. Preporuča se svim članovima planinarskih društava, da u svomu radu podupiru i Društvo za promet stranaca, poglavito time, da se Društvu za promet stranaca dostavlja sav propagandistički materijal — kao fotografije, spiske i t. d. Što je podesno za propagiranje prirodnih krasota i bogatstva naše domovine.

U raspravi o tome predmetu uzima riječ dr. Z. P r e b e g: Društvo »Putnik« ne odgovara, jer od njega vuku dobit oni, koji ne zaslužuju. Kao tajnik HPD-a predložio je »Putniku«, da dođe u susret HPD-u time, da predstavi biljetovnice središnjici i u većim mjestima našim podružnicama, koje bi odatile imale prihod za planinarske svrhe. Ali na ovaj predlog nismo dobili riješenje, a »Putnik« je otvorio biljetovnice samo ondje, gdje ima vlastito društvo, a naših podružnica nema. HPD je radi promicanja planinarskog prometa željelo sudjelovanje u »Putniku« sa nekoliko dionica, pa se u tu svrhu obratilo na nadležno mjesto, ali nam je odgovoren, da to nije moguće, jer su dionice razgrabljeni, te nam je obećano, da će kod nove emisije HPD doći u obzir.

Tajnik Dokmanović veli, da ondje, gdje se o tome odlučivalo, nisu ljudi imali razumijevanja za altruistički rad. Kod osnivanja dioničkog društva išli smo za tim, da pravila prilagodimo zadruzi, da 75% cijelog dobitka od dionica ide u fond za promicanje prometa stranaca; ali sada je to izašlo tako, da glavni dobitak imadu osnivači, među koje spadaju tri nepozvana čovjeka. Sada se vode pregovori s ministarstvom, da se ukine dioničko društvo i da se ustroji centralni državni savjet za saobraćaj, u kome će biti zastupana ministarstva trgovine, industrije i saobraćaja. Sada je »Putnik« pasivan, te ne može da pokrije režiju. —

Kad bude »Putnik« imao prihoda, doći će planinarsko društvo prvo na red, da dobije potporu. (Odobravanje.)

Predsjednik »Slijemena« Dragan Kosak predlaže, da se na stanicama u većim mjestima postave ploče za orientaciju putnika, gdje se mogu dobiti pobliže upute.

Dr. Šušnjar predlaže, da se svi predlozi ustupe središnjem odboru na proučavanje i provedenje. (Prima se.) Prof. V. Balenović čita referat g. dra I. Pevaleka, koji nije mogao da dode na kongres: »**Gojenje i zaštita planinske flore.**«

Lice naše domovine podvrgnuto je neprestanim promjenama. Te su promjene dvojake. Jedno su promjene uvjetovane geološkim i klimatskim faktorima. Te se zbivaju veoma polagano i zamjetive su tek za nauku, koja nas uči, da je nekoć vladala našom domovinom tropska klima tercijernog doba. Iza toga slijedilo je ledeno doba, za kog su bile sve naše planine prekrivene vječnim snijegom i ledom; a tek iza toga nastupilo je današnje doba s umjerenom klimom. Sasma je razumljivo, da je to svako doba stvorilo svoju karakterističnu floru i vegetaciju. Većinu tih tipova flore i vegetacije uništilo je dojdće doba, no nikad tako, da se ne bi bar tu i tamo po koji živi svjedok davne prošlosti sačuvao. Botaničari nalaze još i danas živih tropskih tercijerskih tipova, a i glacijalnih arktičkih. Svaka biljka govori nam bar nešto o prošlosti naše domovine, govori o jednoj etapi iz niza onih silnih promjena. Rezultat djelovanja ovih dugotrajnih geoloških promjena na floru i vegetaciju vidimo najbolje, kao današnju netaknutu floru i vegetaciju naše domovine, ako zademo u kraj, gdje kako se kaže nije stupila nogu ljudska. Mi možemo sve ove geološke i klimatske promjene nazvati sagradnjima, jer su one dovele do naše karakteristične flore i vegetacije.

Druge promjene su novijeg datuma. One počinju s djelovanjem čovjeka. U borbi za opstanak krči čovjek šume, suši močvare i pretvara ih u urbarno tlo. To su razgradne promjene, koje se zbivaju veoma brzo i koje znadu u čitavim područjima posvema, da unište autohtonu floru i vegetaciju. U zapadnoevropskim državama gotovo ni nema više pravtne flore i vegetacije, jer ju je kultura ili uništila ili osakatila. Radi toga pokrenuta je u tim zemljama odavna akcija, koja ide za tim, da se pravtva flora i vegetacija bar na stanovitim mjestima održi. Ta je akcija vođena pod geslom: »Za zaštitu prirode«. Danas imade više načina, kako se postizava zaštita prirode, pa i ako su o tom mišljenja podijeljena, a ono su svi o tom složni, da treba, da zaštitimo floru i vegetaciju. Bila bi velika sramota za kulturnog čovjeka, kad bi uništilo sve ono, što je priroda stvarala kroz stotine hiljada godina. I ako se radi o malim biljčicama i sitnom cvijeću, koje za laika imade samo efemernu vrijednost, to baš to bilje pokazuje botaničaru davnu historiju naše domovine. To bilje dolazi lokalizirano obično iznad granice šume, u pustim kamenjarama i nepristupačnim liticama. Kako su sva ta mjesta po prirodi svojoj daleko od ljudskog djelovanja, to bi mnogi mogao misliti, da je to najzanimivije bilje već time zaštićeno. Bilo bi tako, kad ne bi bilo ljudi, koji se iz velikog smisla za prirodne ljepote uspinju na visoke planine, penju na teško pristupne litice, dakle baš na nalažišta tih biljaka, koje najviše trebaju zaštite. Kako su planinari većinom neupućeni u botaničko značenje, to oni često trgaju i beru u mnoštvu najrjeđe i najvažnije biljke, a da i ne znaju da time pridonose zatiranju tih prirodnih spomenika. Mnogi taj rijetki prirodni spomenik iskorjenile su i uništile neupućene i lakomišljene ruke planinara.

Hrvatsko planinarsko društvo pokazalo se kao čvrsta organizacija, kojoj je uspjelo u ovo pedeset godina, da ulije među tisuće ljudi smisao za prirodne ljepote, pa treba, da od sada poradi i na tome, da osigura opstanak onom ugroženom bilju na čije skrovito mjesto dolaze tek planinari. Hrvatsko planinarsko društvo treba, da odsad vodi posebnu brigu za zaštitu flore i vegetacije, tim više, što smo mi Hrvati u tom nastojanju istom na početku. Prošle godine poduzelo je u tom smjeru prve predradnje Hrvatsko prirodoslovno društvo, a nadamo se, da ćemo

zajedničkom akcijom moći udariti doskora čvrste temelje »zaštititi prirode«. Organizacija zaštite prirode treba, da se pobrine, da se postigne kod vlasti zabrana prodaje ugroženog bilja i da se osnuju branjevine, to jest područja, koja će biti posve isključena od čovječjeg utjecaja.

Da se postignu ti ciljevi treba, da se sabere ponajprije potrebiti botanički materijal, da mu se dade juridička forma, a onda da se isposluje kod vlasti zaštita. U tu svrhu predlažem, da se izabere odbor od tri lica (dva kvalifikovana botanika i jedno juridički obrazovano lice), koji će preuzeti na se organizaciju i brigu zaštite planinske flore i vegetacije. Na taj način bude li taj odbor djelovao i u sporazumu s predsjednikom ili podpredsjednikom poduzimao nužne korake, nadam se, da ćemo već za godinu dana u tom smjeru zabilježiti prve rezultate.

Br. Gušić: Ovdje bi se imala spomenuti i fauna. Imade nekih kukaca i leptira u našoj domovini, koji imaju pozitivnu vrijednost; k nama dolaze stranci, naročito u Liku i Velebit i love te kukce i uz veliku ličnu korist u tuđini prodaju. Zato bi valjalo staviti dodatak i za životinje, kako je to učinjeno u Sloveniji. (Prima se.) Nato čita prof. dr. V. Balenović referat: **Planinarski podmladak i planinarska propaganda.**

Zapala me časna i važna zadaća, da u ovoj svečanoj prigodi govorim o planinarskom podmlatku i propagandi.

Lijepo veli naša poslovica: Na mladima ostaje svijet. Njezina se istina nigdje tako živo ne osjeća kao u planinarstvu. Iskustvo nam pokazuje, da se ova kulturna biljka samo ondje bujno razvija i cvate, gdje mlađi svijet čvrsto prianja uz planinarsku misao i postojano svoje slobodno vrijeme provodi u krilu prirode i na planinama. Planinarsko se društvo bez zdravog i krepkog podmlatka ne može pravno ni zamisliti. Stoga je svaki svijesni planinar dužan, da narodnu omladinu privodi u planinarsko kolo i da u nje u svakoj danoj prigodi budi smisao i ljubav za ljepote prirode.

Tko ne ljubi prirode, tko za nju nema smisla, tko ne nastoji, da je upozna: taj je bez plemenitih osjećaja — taj živi životinjskim nagonom. Ovim je riječima jedan moj, sada već pokojni, profesor ukorio na jednom izletu neke moje drugove, koji nisu pokazivali smisla za prirodu i njezine ljepote. Potpuno se slažem s ovim riječima, pa mislim, da među nama nema nikoga, tko ih ne bi odobrio. Odgajajući planinarski podmladak vršimo dvojaku dužnost i planinarskom društvu pribavljamo zdravu uzdanicu, a ljudskom društvu i svojoj domovini vrijedne i svijesne članove. Taj je odgoj prijeko potreban naročito u današnje poratno doba. Kako znamo iz povijesti čovječanstva, rat ne uništava samo ljudske živote i materijalna dobra, nego ubija u ljudima i ono, što je mnogo vrednije — plemenite osjećaje. Nestaje smisla za ono, što je lijepo i uzvišeno, prestaje vjera u Boga, gube se ideali, a preostaje samo onaj slijepi, upravo životinjski nagon za samoodržanjem — puki egoizam i jedini idol — novac. Kako je ta moralna poratna bolest zahvatila sve slojeve ljudskoga društva, mogli bismo reći: cijelog svijeta, nije na žalost od nje ostala poštovana ni naša mladež. I u naše mladeži kao da nema više vjere u ideale, pa se čini, da je njome zavladao puki materijalizam. Čast vrijednim iznimkama, koje su u ovakvim prilikama još vrednije.

Stariji ljudi često uzdišu: Gdje nam je ona sretna, lijepa i poletna mladost! Rijetki je mladić, koga će danas lijepa knjiga ili pjesma ganuti do suza, koga će lijepi kraj, pa pojave mile djevojke tako oduševiti, da u svom mladenačkom zanosu ispjeva bilo i hrome, — ali iskrene stihove u slavu čarne prirode ili ljubljene ljepotice. Kao da nema više čistoga zanosa — ugušio ga grubi poratni materijalizam.

Nije mi svrha ispitivati, tko je tomu kriv, ni kakvim se načinom ima to zlo lijечiti, već mi je danas samo jedno na umu — buđenje planinarske svijesti.

Poznato nam je iz povijesti čovječanstva i svjetskih književnosti, da su pjesnici, književnici i filozofi obično poslje ovakih društvenih potresa stali pozivati ljudsko društvo, neka se otrese zla, koje ga vodi u propast, pa neka se vrati — jednostavnom i prirodnom životu. Tako se i danas u mnogim srcima javlja želja,

da se izbavimo iz te moralne pustoši i da se iz nizine dignemo na visinu i potražimo izvor zdravlja i života, koji se nalazi u vječno mladoj i krasnoj prirodi.

Kao što se mnogi božji ugodnik povukao od ljudskoga društva i njegove pokvarenosti u prirodu, da bude Bogu bliži, kao što je mnogi očajnik u njoj našao utjehe, tako i mi povedimo našu mladež, podimo s njom u prirodu, da se popravi, upoznajmo je s njome. U vrijeme bolesnih i rastrojenih živaca, bolesnih duša i slaboga tijela neka traži okrepe u divnim vidicima, lijepim utiscima, svježem i čistom uzduhu, te zdravom kretanju i naporu. Neka mladež vidi da nema ništa veličajnjega od prirode, da su sva djela ljudskoga uma i ljudske ruke, koja su nastala tijekom tolikih stoljeća, upravo neznatna prema velebnom djelu božjem, prema prirodi. Nastojmo mladež tako zagrijati za prirodu, da sama sebi stavљa pitanja: Što su najnoviji naučni izumi, što su najprecizniji strojevi prema čudesnom stroju prirode; što prema onom neznatnom cvjetiću, koji po svom prirodnom zakonu, kada mu dođe vrijeme, probija ispod snijega i pruža svoju glavicu na svjetlo? Što prema onom drvetu, prema onom grmiću, koje u jeseni gubi lišće i prespava zimu, da se u proljeće opet probudi na nov život? A što tek prema onom čudesnom aparatu svemirskom — prema svijetu planeta i zvijezda, gdje najučenijemu prestaje pamet, pred kojim čudom svaki mora spoznati svoju neznatnost — a savršenstvo prirode. Pružajmo svakom zgodom mladeži priliku, da je upozna. Sve knjige nisu tome dostatne, u nju treba mladež doći, da je promatra — da zna opažati.

A kako ćemo u mladeži pobuditi smisao za prirodu i njezine ljepote? Ogovor je lagani: upoznajmo je s njome. A to ćemo postići time, ako mladež vodimo u prirodu i uputimo, da prirodne pojave rođenim očima motri i proučava. Ta uputa neka bude promišljena i postepena. Zato treba da počinje s onim, što je lako i nenaporno, i neka pomalo prelazi na ono, što je teže, napornije i udaljenije. Vježba i treniranje prijeko su potrebni u planinarstvu, kao u svakoj drugoj vrsti tjelesnog uzgoja. Na takav će se način uzbuditi u mladeži volja, da u slobodno vrijeme zalazi u polje, šumu i planinu. Došavši u bliži dodir s prirodom omladina ne će žaliti truda ni znoja, da se radi lijepoga vidika popne na vrletni vrhunac i da u gorskoj prirodi nađe okrepe duši i tijelu. Na pogledu prekrasnoga vidika, čudesnog prirodnog pojava ili romantična kraja zaboravit će svu brigu i muku, što ih muči tjedne i mjesecce, a nakon jednodnevног takvog užitka vraća se kući čila i zdrava noseći u srcu dio viđene prirodne ljepote. Od lijepih utisaka i svježega uzduha oporavlja joj se duša i tijelo, pa je opet neko vrijeme sposobna za rad. Živi u lijepoj uspomeni na minulu ljepotu i ugodu, a u pripravi za takav ponovni izlet.

Ali nema svatko, a osobito mladež to svojstvo, da sve opaža. Mi iskusniji planinari i planinarke upozoravajmo naše mlade drugove i drugarice na sve krasote i osobitosti, što putem na izletu sretamo. Nema svatko toga dara, da otvorenim očima ide, da ima smisla za ljepote, ali sam uvjeren, da će mnogi, ako ga upozorimo na ljepotu, svoju pažnju njoj prikloniti. Pomozimo im gledati, pa će onda drugi put i sami znati vidjeti sve krasote.

Dužnost nam je, da već u prvim počecima suzbijamo u našega planinarskog podmlatka planinarenje iz puke taštine i slavičnosti. Naučimo je, da se ne radi o tcme, tko je prvi stigao na cilj — nego tko je putem do cilja više krasote primjetio i osjetio, koji je više utisaka sobom ponio. Neka se nauči, da planinarenje i utrkivanje nije isto. Mladi planinari i planinarke, kada se sastanu, često nažalost ne govore o drugom, nego koliko je koji vremena trebao za neki put i kojim je tko putem opasnijim ili manje opasnim pošao i došao k cilju — hvale se svojim vratolomijama. Upravo radi takvog krivoga shvaćanja planinarenja može ono na žalost postati i štetno planinarskoj ideji, jer će roditelji prvi braniti svojoj djeci, da se bave planinarenjem. A takvo nerazumno planinarenje bez sumnje škodi zdravlju.

Dužnost je svakog pravoga planinara, kojemu je stalo do procvata i napretka našega društva i planinarske ideje uopće, ne samo da bude revni planinar, nego da i među drugima propagira planinarsku ideju a pogotovo među mladeži. Ne žalimo

truda, a često i muke, pa bûdimo i u drugima volju i ljubav za prirodu, vodimo ih sobom. Pri tom budimo strpljivi. Ne može sve od prve ići glatko. Žrtvujmo malo od svojega komoditeta, pa čemo vidjeti, da će nam trud uspjehom urodit. Nastojmo, da nam početnici ne klonu duhom već na prvom koraku radi eventualnih neuspjeha. Bodrimo ih. Nigdje valjda ne pristaje tako dobro poslovica »per aspera ad astram« kao ovdje. Ali ako nam uspije takvoga početnika dobiti na nekoliko izleta, ako on nije nakon prvoga izleta izgubio volju, za toga smo sigurni, da je naš. Taj će poslije već i bez našega nagovora poći s nama na izlet. Uz rad pojedinaca od velike je koristi za širenje planinarske svijesti među mladeži i podržanje i održanje planinarskih sastanaka, popularnih predavanja, zajedničkih izleta i čitanje zgodne literature. Tkogod se ma bilo u čem osjeća zvaničim, da bi mogao pomoći neka žrtvuje nešto slobodnoga vremena za mladež, jer će se time poslužiti plemenitoj stvari.

Ako prema poznatoj rečenici: »Mens sana in corpore sano« ne može u nezdravu tijelu biti niti zdrave duše, niti jake volje, nema sumnje, da se planinarenjem jača tijelo, a time volja i značaj. Kolikogod nas na planine vuku lijepi utisci i izgledi, toliko nas vuče i čisti gorski zrak, koji nas preporada i jača. Planinarenjem se uči: točnosti, oprezu, odlučnosti, smjelosti, svladavanju zapreka. Tijelo nam otvrđne, postaje žilavo i otporno. Učimo se trpjeti i pregarati, a to mogu samoznačajevi. Pogledajmo samo naše starije članove, kako su svježi i okretni, pa ih usporedimo sa izmoždenim i bledunjavim mladićima u gradu, stalnim polaznicima krčmâ i kavanâ. Tko ne vjeruje, da je to posljedica planinarenja, neka kuša, pa će se uvjeriti. To čini svjež uzduh, bistra voda, zdravo kretanje, dobra volja, vesela čud i plemenita čuvstva.

Mi nastavnici najbolje opažamo utjecaj planinarstva na mladež, jer imamo priliku, da vidimo razliku između one mladeži, koja se bavi planinarstvom, i one, koja se ne miče dalje od uličnih uglova i kavanskih zakutaka. U potonjih su utučeni svi ideali, ako su ih uopće imali, a prvi su bistroumni, pažljivi, sve ih zanima, nikada im previše nauke i rada, vole šalu i zabavu, ali i rad, jednom riječi: vole prirodu, pa su ioniprirodni.

A da brižni i imućni roditelji vide svoju razmaženu djecu na izletima, kako im i najpripristiji zalogaj ide u tek, kako im i najtvrdi ležaj prija, a kod kuće su već bili svega presiti i ničim zadovoljni! Da vide, kako junaci, ako i teško podnose putne napore, pa bilo samo radi toga, da im se drugi ne rugaju. Kako bratski dijele svaki zalogaj kruha, svaku kap vode sa svojim drugovima, a prije nisu možda imala ni srca ni čuvstva za svoje bližnje. Sami bi nastojali, da im djeca što češće kamo podu, jer bi bili uvjereni, da će ih toučiniti ljudima — karakterima, a ne mekušcima. Sve to čini od njihove djece priroda, lijepi utisci i dobar primjer ostalih drugova. Roditelji opažaju da su im djeca bolja, kada se sa kakvoga izleta u dobrom društvu kući vrate, a dopuštenje za slijedeći izlet, za kojim djeca neprestano žude, mogu roditelji upotrijebiti kao nagradu za dobro učenje ili lijepo ponašanje. Tako planinarenje može postati pedagoškim sredstvom. Ničim tako mladež ne širi svoj vidokrug, ničim ne stječe toliko naobrazbe, kao planinarenjem. Nema tih knjiga, koje će je tako naobraziti. Od onoga, što se uči u školi, ostaje većinom samo neko blijedo sjećanje, a planinarenjem se sve to opet obnavlja. Krećući se po prirodi opaža mladić toliko toga novoga, nalazi tolike pobude za učenje i razmišljanje. Upoznaje se sa bilinskim i životinjskim carstvom, te običajima pojedinih krajeva. Opaža tolike prirodne pojave, pa se zanima za njihove uzroke i posljedice. Prolazi pokraj starih gradina i ruševinu, pa se zanima za njihov udes i za nekadanje njihove gospodare i tako i neonazice stječu znanje na polju opće naobrazbe. To sve ne pada na um onome, koji se ne miče iz sobe i gradskih prašnih ulica.

Kao što mu se planinarenjem krijepe sva plemenita čuvstva, tako se krijepe i najplemenitije — patriotizam. Upoznati svoju domovinu a ne ljubiti je, gotovo je nemoguće, a upoznati je možemo najbolje planinarenjem. Tko pozna njezinu lje-

potu i vrijednost pa je uzljubi, taj će i život svoj radje za nju dati, nego da je izgubi ili preda tuđinu.

Stoga je svaki pravi planinar dužan, da propagira planinarsku misao i da u svakoj danoj prigodi nastoji pobuditi ljubav za prirodu, osobito kod mlađeži.

Nije dosta biti planinar iz mode — za volju pomodnoga športskoga odijela; neka je i otrcano odijelo, iskrpani laktovi, ali neka su *bistre oči i živ smisao za prirodnu ljepotu!* Neka nam nije svrha napuniti želudac biranim jelom i plemenitom kapljicom, nego ispuniti dušu biranim utiscima i plemenitim čuvtvima. Kod mlađeži, kod naše djece treba započeti. Kada ona stekne smisao za prirodne krasote, steći će ga za sve, što je lijepo, dobro i plemenito. Bit će manje očajnika, manje samoubistava, skršenih srdaca, bolesnih duša, manje društvenih i obiteljskih tragedija, a više ljudi željnih rada i života, koji će jakom voljom, što su je stekli svladavajući mnoge putne napore, steći i jake značajeve i biti na korist ljudskoga društva i drage nam domovine. U tom smislu neka svaki iskreni planinar širi planinarsku ideju i neka utječe na odrasle, u koliko su pristupačni, a pogotovo na mlađež, koja je brza i pristupačna na svako zlo, ali je pristupačna i na svako dobro.

Prema svemu ovom moj bi konačni prijedlog bio ovaj:

1. Odgoj planinarskog podmlatka neka se udesi tako, da se i u Zagrebu kod matice kao i kod svih podružnica osnuju posebni odjeli za podmladak kakove imaju i druga slična društva. Iskusni planinari, naravno oni, koji bi se mogli i htjeli žrtvovati, neka budu njihovi pročelnici. Ti će omladini držati predavanja, upućivati u planinarske propise, voditi ih na izlete i priučavati na disciplinu, koja je jedan od glavnih uvieta za planinare. Tako bi si početnici prištedili mnogo gorko iskustvo, a uspjeh bi ih bodrio, da im volja ne smalakše.

2. Neka H. P. D. poradi kod odjeljenja za prosvjetu i vjere, da se uvedu u srednjim, a pogotovo u osnovnim školama redovita predavanja o planinarstvu i njegovu velikom značenju. Ne treba, da učiteljstvo propagira planinarsku ideju tako, da nastoji iz sve školske mlađeži učiniti planinare, nego neka ih pouči, tko su i što su planinari, kakva im je zadaća, kakvo značenje za planinarenje imaju markiracije putova, planinarske kolibe i druge naprave, pa kako o takvima ovisi često život i zdravlje njihovih bližnjih. Ako se to već za mlađa djeci usadi u srce, pa naš seoski podmladak bude znao shvaćati važnost planinarstva, uvjeren sam, da se iza desetak godina više ne ćemo bojati za opstanak naših uredaja, nego će nam pomagati oni, koji nam danas ometaju naš rad.

3. Predlažem da se osnuje planinarski časopis za mlađež, u kojem bi ona sama surađivala bilo sastavcima ili slikama, a u kojem bi također iskusni planinari nriopćivali poučne članke za mlađež. Budući da sam uvjeren, da je to uz današnje teške prilike odmah nemoguće, neka se za sada u već postojećem časopisu »Hrv. Planinar« otvorи posebna rubrika za podmladak. Uvjeren sam, da bi to bilo na korist u prvom redu našoj mlađeži, planinarskoj ideji, a i našem časopisu »Hrvatskom Planinaru«.

U raspravi o ovom predmetu učestvuju članovi: Ratković, Kosak, Prebeg : Balenović. Ratković ističe, da je i u ovom referatu izneseno više plemenitih misli, koje bi valjalo oživotvoriti prema onoj: Na mladima svijet ostaje! Ako želimo naprijed poći i postići veći uspjeh, kao na pr. u Švicarskoj, to će se polučiti tako, da se što više brinemo za podmladak. Govornik predlaže, da središnji odbor predstavkom zamoli ministarstvo prosvjete, da se u osnovnim, stručnim i srednjim školama uvede planinarski dan, kojom bi se zgodom uz pomoć skioptikona ili kinematografa dokazivale krasote naše otadžbine uz zgodno predavanje o planinarstvu. (Prima se s odobravanjem.)

Predsjednik podružnice »Slijeme« Drag. Kosak predlaže, da bi se u svim podružnicama iskusni planinari obvezali, da najmanje jedan put na godinu povedu 10—15 mladića u prirodu te im pokažu i upute, kako valja planinariti. (Prima se.)

Dr. Z. Prebeg predlaže, da se urgira rješenje predstavke na ministarstvo prosvjete, kojom se tražila obvezna pouka o planinarstvu barem nekoliko sati na semestar. (Odobravanje.)

Izvjestitelj V. Balenović slaže se s ovim predlozima i predlaže, da se njegove 3 točke nadopune predlozima predgovornika. (Prima se s odobravanjem.)

Predsjedničko mjesto zauzima g. A. pl. Pisačić, a potpredsjednik g. Josip Pasic čita referat: »Označivanje putova«:

Svakom je planinaru iz iskustva dobro poznato, da je označivanje planinarskih znakova (markiranje) jedan od glavnih uvjeta za normalan razvitak planinarstva. Označeni putovi omogućuju planinaru i izletniku, da bez vodiča stigne na željeni cilj. Za označivanje putova upotrebljuju se različna sredstva. U tome se poslu planinari povode za primjerom domaćih praktičnih ljudi, šumara, lugara i stanovnika dotičnih planinskih krajeva. Tako lugari i lovci u šumama isijeku ili izrežu komadić kore na stablima, da označe zgodan pravac puta, dok na otvornim vispoljnama, kamenitim obroncima i na vrhuncima u tu svrhu podižu male humke ili meću veće komade kamenja. Te jednostavne oznake dale su pobudu planinarima, da su počeli putove i staze u planinama označivati bojama. Danas ima više vrsti planinarskih znakova, ali najpoznatiji bit će ovi: 1. kažiputi (stupovi s pločicama); 2. obojeni znakovi na stablima ili živcu kamenu; 3. motke ili kolci (katkada sa znakom križa) na mjestima, gdje nema drveća ili kamenja ili na snježištima; 4. zastavice na motkama ili kolcima.

Najobičniji je planinarski znak onaj, koji nalazimo svuda u Alpama: bojom (obično crvenom minij-bojom) namazan debeli potez na stablima i živcu kamenu. Da takav obojeni znak što jače upada u oči i da se može lako u sutoru ili u noći zamjetiti, potrebno je, da se iznad i ispod takova znaka izvedu dugoljasti potezi (pruge) bijelom bojom, ili da se u sredini obojena znaka načini okrugli znak bijelom bojom. Obojeni znakovi u sredini između dvaju bijelih poteza običajni su kod Čeha, a znakovi s bijelim okrugom u sredini u novije se vrijeme javljaju kod Slovaca i kod nas. Po mojoj sudu prvi je način označivanja praktičniji.

Na početku i kraju označena puta valja svakako postaviti kažiput ili pribiti pločicu s oznakom smjera; takove su pločice bezuvjetno potrebne ondje, gdje se putovi križaju (na raskrsnici) ili odvajaju. Napis na pločicama treba da sadrži ne samo ime (cilj) dotičnog puta, nego i strelicu za oznaku smjera. Pločice s oznakom cilja a bez takove strelice nemaju za planinara nikakove vrijednosti, ako u mraku, mečavi ili gustoj magli na njih nabasa. Još je veće zlo, ako na takvim mjestima nema ni običajnih obojenih znakova na drveću ili kamenju.

Ima na žalost dosta slučajeva, da se planinarski znakovi zlonamjerno ili iz obijesti brišu ili zatiru. Najgore je, ako se to učini na raskrsnici. Tomu se oštećivanju može doskočiti time, ako planinarska društva i njihove podružnice što češće nadziru i pregleđavaju planinarske znakove u svom području, pa da ih obnavljaju i popunjaju u proljeće svake godine. Treba imati na umu, da naopake ili manjkave oznake mogu biti kobne po zdravlje i život planinara i putnika u mečavi, mraku i magli. Novine svake godinejavljaju o velikom broju onih, koji su u sličnim prilikama postradali životom s razloga, što su zalutali s pravoga puta. Planinarski su znakovi spasonosni putokazi i neplaninarima, ako ih u planini zateče mrak ili nepogoda vremena. Stoga se smatra jednom od najprečih dužnosti planinarskih udruženja, da pravilnom označivanju putova i uzdržavanju planinarskih znakova posvećuju što veću pažnju.

Jedno od glavnih pravila glasi: pravi znak na pravom mjestu! Protiv toga se često griješi: na nekim mjestima ima ih previše, a na drugima premalo ili baš nijednoga. Kod označivanja treba da se misli u prvom redu na one, kojima taj put nije nikako poznat. Predlažem, da se prema dosadašnjem iskustvu i praksi prihvate ova pravila za označivanje planinarskih putova:

1. Ako se hoće označiti (markirati) koji planinarski put, ima se najprije zatražiti dopuštenje za to od vlasnika zemljišta, šume ili planine, kojima ide dotični put. Onaj, koji izvodi markiraciju, treba da nosi sobom dotično pismeno dopuštenje.

2. Putovi i staze (nogostupi) označuju se obična na dvojaki način: a) obojenim znamenjima; b) kažiputima s pločicama ili samo pločicama, pribitim na stablo ili stijenu. U pravilu put treba označiti samo jednom vrsti znakova, i to istom vrstom od početka do kraja. Dvojaka se oznaka meće obično na staze kroz livade i polja, gdje se pokrivaju dva puta s različnim ciljevima.

3. Znakovi mogu biti raznobojni; ali se glavni putovi u pravilu označuju crvenom minij-bojom. Sada su u običaju ova dva načina označivanja bojom: 1. u sredini se načini vodoravna crta, i to obično crvena, a može biti i modra, žuta ili zelena (za posredne putove); a nad njom i ispod nje dolazi po jedna usporedna bijela crta; 2. crvenom se bojom načini oveća okrugla oznaka s bijelim okrugom u sredini. Oba načina služe tomu, da se oznaka kod danjeg svjetla može zamijetiti iz daleka, a u sutoru, gustoj magli i mraku iz bliza.

Boje za različne smjerove neka se tako biraju, da se ne križaju putovi označeni jednakom bojom.

4. Znakovi neka se meću naizmjence na desnoj i lijevoj strani puta, i to tako, da su vidljivi u oba smjera puta, gore i dolje, tamo i natrag, pa u takovoj udaljenosti, da ne može nastati sumnja o smjeru puta. U većim se razmacima meću znakovi samo nad takvima odsjecima puta, gdje nema odvojnih i pokrajnjih staza.

5. Osobitu pažnju valja obratiti označivanju putnog smjera na raskršćima. Na raskršću markacijâ, t. j. ondje, gdje se označeni putovi sijeku, treba označiti sve smjerove puta napisima i strelicama tih smjerova; dok na raskršću puta, dakle ondje, gdje označeni put siječe drugi koji neoznačeni put, treba markirani put s jedne i druge strane raskršća dobro označiti, da putnik odmah vidi, kuda mu valja ići.

6. Markirati treba, gdjegod se samo može; u kamenitom zemljištu na živcu kamenu, dotično na stijeni, a gdje to ne ide, valja od više komada kamenja načiniti humak i na vrhu ovoga metnuti oznaku. Ako put ide kroz šumu ili šikaru, valja oznake metati na stabla ili deblje šipke, i to u oba slučaja što više, ili barem u visini čovječje glave, da se ljeti mogu iz veće daljine vidjeti a zimi da ih visoki snijeg ne pokrije.

7. Putovi kroz livade i polja, gdje nema drveća, obično se označuju kolcima, koji treba da budu barem 1.25 m. dugi i 4.5 cm. široki i tesani na 4 brida. Donji zašiljeni kraj valja namazati katranom ili opržiti i nato do 40 cm. zabit u zemlju. Dio kolca nad zemljom naliči se bijelom bojom, a na gornjem kraju meće se vidljiva oznaka bojom.

8. Na početku i na kraju puta, kao i na raskršćima, treba napisati na vidljivom mjestu na stijeni ili na stablu cilj puta, na pr. Risanjak, Bjelolasica, Klek itd. i dodati strelicu za oznaku smjera s potpisom »HPD. 1925.«. Ako nema stijene ili stabla na takvima mjestima, treba postaviti obični kažiput, t. j. zabit u zemlju stup ili kolac i na njem pričvrstiti tablicu (daščicu) za orientaciju s gornjim napisom i potpisom.

9. Na vrhovima i važnim mjestima, gdje se sijeku različni putovi (kao na pr. u Smrekovcu pod Risnjakom ili na Vrbovskoj poljani pod Bjelolasicom), bilo bi ututno namjestiti veće ploče s napisima. Na takvima pločama odozgo dolazi ime društva (Hrvatsko Planinarsko Društvo) i pod njim ime podružnice; u sredini ploče cilj puta (na pr. Risnjak), kraj toga planinarski znak dotičnog puta, pa strelica za oznaku smjera puta; ispod cilja oznaka udaljenosti (u kilometrima ili urama), a odozdo oznaka godine, kada je ploča postavljena. Na početku puta i na vrhuncima dolazi na ploču i oznaka visine nad morem.

10. Takve se ploče prave od čvrsta drva, hrastovine, jasena ili javora, 2 cm debele, obično 45/60, 30/60 i 25/50 s crnim pismom na bijelom polju. Da se pismo ne kvari kišom, neka se nad njim na gornjem rubu ploče pribije limeni pokrov.

11. Na kolodvorima i na izlazu iz gradova i većih mjestu valja postavljati veće ploče za orijentaciju i to, ako je moguće s preglednom kartom cijelog okoliša i s napisima o ciljevima i daljini putova do pojedinih planina i izletišta. Kod gradinâ i drugih znatnijih spomenika treba postavljati ploče s historijskim podacima.

U naprednim zemljama nalazimo na planinarskim putovima ploče s ovim tekstrom: »Idi samo označenom i utrtom stazom; ne čini štete u prirodi; ne gazi po livadi i oranici; ne čupaj s korijenjem alpinsku floru; ne uplaši divljač vikom i pucnjavom; postupaj oprezno s vatrom«. Vode puta treba da u ovom smislu u svakoj danoj prigodi opominju i upućuju izletnike, jer ako se ta pravila ne bi točno vršila, prijeti pogibao, da bi se prilaz na planine mogao otešcati time, što bi bio vezan na pratnji nadzornih organa (lugara) dotične šumske uprave. To se u nedavnoj prošlosti zbilo na kranjskom Snježniku, koji sada čini među s Italijom, pa na više planina u Koruškoj i Tirolu.

12. Markirati bojom treba za suhog vremena i sunčanog dana, redovno u proljeće i ljetno doba, da se boja što bolje uhvati i što prije osuši. Markirati se ne smije za kiše, u oči kiše ili u gustoj vlažnoj magli.

13. Prije markiranje treba gustu boju razrijediti čistim lanenim pakostom, a nipošto terpentinom, pa je onda dobro kićicom promučkati.

14. O označenim putovima i pločama za orijentaciju treba da se vodi točan iskaz u uredu središnjice; zato podružnice imaju ovoj koncem svake godine slati potanki iskaz svih planinarskih putova, što su u njenom području u prošloj godini označeni ili obnovljeni, kao i iskaz novih ploča, koje su na tim putovima postavljene.

U Hrvatskoj su prvi planinarski putovi prokrčeni i označeni na Zagrebačkoj gori, i to u prvim godinama iza osnutka, pošto je g. 1877. podignuta na vrhu Sljeme drvena piramida, a g. 1878. grad Zagreb podigao je gradsku lugarsku kuću, koja je služila i planinarima. Iza toga su načinjene staze na Kalnik kraj Križevaca i na Okiću na obronku samoborske Plješivice, na kojoj je g. 1879. podignuta drvena piramida. Zaslugom ogulinskih planinara uređen je i označen put na vrletni Klek, a nato su g. 1892. izvedeni planinarski znakovi na Svetoj Geri od Sušica, na Ivančici (od Lobora i Ivancu), na Strahinščici (od Krapine). Življe se na tome počelo raditi od g. 1909. kad su došli u odbor neki mladi planinari, koji su sami nosili boje na izlete i vznacivali putove na Risnjaku, Kleku, Viševici, Medvedaku i Bjelolasici. Tako su dva planinara, gg. Cvetišić i Juričić, g. 1910. označili 7 putova na južnom Velebitu: Starigrad—Velika Paklenica, odavle na Sv. Brdo, na Dōce, Vaganski vrh, Babin vrh, Badanj i silaz u Medak. Iza toga je put na Risnjak markiran na društveni trošak sa četiri strane, od Crnog juga, Zelina, Jelenja i Lasca na Golu Plješivicu iz Priboja, na Sjeverni Velebit od Krasna preko Jezera i uz Rajinac na Alan na primorskoj strani. God. 1914. naše je društvo snovalo prokrčiti i označiti 30 novih putova u Gorskem kotaru, Senjskom Bilu na Velebitu, Ivančici, Strahinščici, u Žumberku (Sv. Gera), Kalniku; ali je tu osnovu kao i već pogodenu gradnju kuće na Risnjaku osujetio svjetski rat. Za vrijeme rata popravljen je i uz pećine pod vrhom u kamen usječen planinarski put na Klek zaslugom našega člana šumarskog nadsavjetnika g. Bogoslava Kosovića.

Poslije rata taj se rad nastavio pojačanom snagom, te u njem sudjeluju i naše podružnice. Tako je Senjsko Bilo zaslugom našega predsjednika i Senjske podružnice otvoreno planinarskom prometu cijelom mrežom označenih putova, na Ivančici su zaslugom podružnice u Ivancu obnovljene planinarske oznake a izvedene nove na Ravnu goru. Isto je tako novi niz putova označen u Samoborskim gorama brigom i nastojanjem naših podružnica u Jastrebarskom i Samoboru. Podružnice u Delnicama i »Velebit« na Sušaku obnavljaju i popunjaju markacije na planinama Gorskoga kotara i Hrvatskog Primorja, naša brojna i agilna podružnica u Gospiću brine se za markacije na Velebitu, gdje je u novije vrijeme označen novi niz putova, naročito iz Stirovače na Šatorinu i na Kozjak. Nastojanjem središnjice izvedene su oznake prilaza i uspona na Bjelolasicu i Bijele Stijene; isto su tako članovi

središnjice označili prilaz od Rudopolja na Plitvička jezera i obnovili znakove na Goloj Plješivici od Priboja. Medvednica je prošle i ove godine sva prepletena čitavom mrežom novih planinarskih znakova. U tome je poslu u predašnje vrijeme najviše radio naš planinarski Nestor i odbornik profesor Vjekoslav Novotni, a u novije doba revni planinari Drobac i Gušić, koji je potonji i napisao iscrpiv vodič o Medvednici.

Planinarstvo, koje se razvilo u današnjem opsegu tek potkraj 19. stoljeća, posebna je pojava visoke i razvite civilizacije. Njegov je cilj: praktični odgoj naroda, i to duševni i tjelesni, napose ojačanje zdravlja mladog naraštaja, odgoj ljubavi za rođenu grudu, za svoj rođeni narod i za ljepotu domaće prirode. Zato racionalno planinarenje pod vodstvom domaćih društava nalazi svagdje u kulturnom svijetu najspremniju i najširu potporu društva i države. Naše je planinarsko društvo u posljednje vrijeme mnogo mara i novca uložilo u to, da označivanjem putova učini pristupnim planinarima i izletnicima najvažnije uspone i prelaze u našim planinama. Ali mora na žalost konstatirati, da u nekim krajevima nalazi na zaprke i smetnje. Tako su u Samoborskim gorama neke nove oznake izbrisane, isto i na istočnoj strani Medvednice. U tome čini častan izuzetak Gorski kotar, gdje su na Risnjaku, Viševici, Bitoraju i dr. ostale netaknute do danas oznake iz g. 1912. Oštro treba osuditi, što je lani počinjeno na Senjskom Bilu. Ondje su neki ljudi, po svoj prilici lugarsko osoblje, nekom kemičkom rastopinom zlonamjerno uništili posve nove planinarske oznake. U interesu kulturnog reda i napretka, u interesu našeg ugleda u stranom svijetu valjalo bi ovakve žalosne pojave spriječiti i posebnom naredbom zaštiti planinarske uredbe od takova razaranja.

Pri tom mi je dužnost istaknuti, da je g. 1913. na molbu HPD hrvatska zemaljska vlada izdala naredbu od 24. V. 1913. br. 2525 Pr. o zaštiti planinarskih znakova i uredba. Ta naredba glasi: »Pošto je zatiranje ili oštećivanje planinarskih znakova i uredba zabranjeno, to se svaki takav čin, u koliko nije kažniv po kaznenom zakonu ima kazniti globom odnosno zatvorom«.

Na osnovu svega toga predlažem, da se ovaj kongres obrati na ministarstvo unutarnjih posala s obrazloženom predstavkom, da bi sličnu naredbu izdalo za cijelu državu.

Član g. V. Cvetišić: Kad se hoće markirati koji put na planinu, treba dobro prije razmisiliti i upitati za savjet iskusne planinare. Podružnice treba da paze na to, da šalju na markiranje samo takove ljudi, koji poznaju putove, a to su redovno lugari u dotičnom kraju. Do čega vodi krivo markiranje, vidi se na pr. na Medvedaku, gdje uspon od željeznice dobrim putem traje pol sata, a novi markirani put ide naokolo i ne dovodi na vrhunac, a traje preko podrug sata. (Odobravanje). Član g. dr. Brkić predlaže, da središnji odbor poradi kod trgovaca, da planinarima daju kod nabava potrepština popust na cijenama ili da najnužnije stvari sam nabavlja uz oprost od carine. — Odbornik senjske podružnice g. Krajač predlaže, neka središnji odbor ishodi općenitu dozvolu za markiranje putova, koja bi se imala službeno dostaviti svim šumarskim oblastima, jer sada se u nekim krajevima prave neprilike.

Član g. Wodwarka pripominje, da bi se društvo obratilo na nadbiskupa predstavkom, neka bi se župnicima poslala okružnica u tom smislu, da narod upućuju, neka se ne dira u planinarske markacije i skloništa, jer planinarstvo donosi narodu korist. (Prima se s odobravanjem.)

Predsjedatelj: Sada će se čitati pozdravna pisma i brzojavi, koji su stigli na kongres. Tajnik g. Š. Köröskeny i čita pojedina pisma i brzojave. Radi premalenog prostora donosimo ovdje imena čestitara:

Pismeno pozdravljaju društvo: Slovensko Planinsko društvo u Ljubljani; Srpsko Planinsko Društvo u Beogradu; Turistovski Klub »Skala« u Ljubljani; Konzulat Čehoslovačke republike u Zagrebu; Konzulat Rumunije u Zagrebu; Gradsko poglavarstvo kr. i slob. grada Zagreba; Savez Pjevačkih Društava u Zagrebu; Hrv.

pjev, društvo »Lisinski« u Zagrebu; »Ski-Klub« u Zagrebu; Hrv. tamb. društvo »Oganj« u Zagrebu; Hrv. oml. društvo »Rodoljub« u Zagrebu; Planinsko Društvo »Fruška Gora« u Novom Sadu. Podružnice HPD: »Oštrelj« u Zlataru; »Runolist« u Lokvama; g. Ilija Šarinić, rav. učitelj iz Švice i g. Marjan Małnar, presjd. podružnice »Runolist« iz Lokava. — Brzozavno su pozdravili društvo: Turistički klub »Skala« iz Ljubljane; Podružnica SPD iz Kranjske gore; Društvo Planinara iz Sarajeva; Sokolska župa Fonova u Zagrebu sa sletom iz Crikvenice. Podružnice HPD »Diljgora« iz Broda na Savi; podružnica Varaždin; Karlovac; »Bjelašnica« iz Sarajeva; »Svilaja« iz Sinja; gg. Antolčić iz Dubrovnika; Dr. R. Simonović iz Sombora, Dr. I. Balen iz Senja i dr. I. Poljak sa svoga puta iz Oguština.

Izaslanik direkcije drž. željeznica g. Maljević zahvaljuje na pozivu na kongres i ističe, da na žalost nije bilo govora o trećoj točki dnevnog reda, gdje bi se imalo raspravljati o saobraćaju s obzirom na planinarstvo, jer izvjestitelj (g. dr. I. Krajač) nije stigao u Zagreb. Nema doduše ovlaštenja, ali može kazati, da je direkcija željeznica išla na ruku planinarskom društvu, a isto tako i drugim društvima. Misli, da će to činiti i u buduće, koliko je tehnički moguće. Što je g. potpredsjednik govorio o mločama za orijentaciju, koje bi se imale staviti na kolodvore, mogu reći, da željeznica nema ništa protiv toga; samo se treba obratiti na direkciju s konkretnim zahtjevima, da će se to rado dozvoliti. Pozdravljam planinarsko društvo i želim najbolji uspjeh i napredak. (Odobravanje.)

Predsjedatelj: Najlepša vam hvala na ovim izjavama i moram priznati, da nama planinarama u novije vrijeme držvna željeznica ide na ruku i susretljivo daje na raspolažanje potrebnj broj vagona ili odjela za naše zajedničke izlete. Molimo, da i u buduće bude tako, a g. izaslanik neka bude tako dobar i direkciji isporuči našu zahvalnost na iskazanoj nam susretljivosti. Glede ploča obratit ćemo se pismeno na ravnateljstvo.

Time bi bio dnevni red kongresa iscrpen. Treća točka o odnošaju državne vlasti prama planinarstvu i o saobraćaju, koja se nije mogla raspraviti, radi odstupnosti izvjestitelja, priopćit će se na drugom mjestu u društvenom glasilu, da bude slika o kongresu potpuna. Napokon čast mi javiti kongresu, da smo jučer dobili poziv od Srpskog planinarskog društva, da se danas u jutro prije ovoga kongresa sastanemo i dogovorimo glede sporazumnog rada i eventualnog saveza sa planinarskim društvima u našoj državi. Dva naša izaslanika pregovarali su danas u jutro neobvezatno o tome predlogu u prisutnosti izaslanika Slovenskog planinarskog društva i zaustupali stanovište, da naš upravni odbor bez ovlaštenja glavne skupštine ne može voditi obvezatne pregovore o savezu s drugim planinarskim društvima ili o kakvom vrhovnom planinarskom savjetu, koji bi imao zastupati sva planinarska društva prema državi i inostranstvu. Ti su se pregovori nastavili i poslije objeda, te smo se napokon složili u tome, da ćemo o toj stvari u kratko izvijestiti članove ovog kongresa i ujedno uputiti izvještaj našemu upravnom odboru, da zauzme stanovište. Budući da ova stvar nije na dnevnom redu kongresa, ne može se o njoj raspravljati niti stvarati zaključak, stoga se stavlja naprosto na znanje, a odluka o eventualnim obvezatnim pregovorima pripada središnjem upravnom odboru. (Odobravanje.)

Sutra u jutro polazimo prije izleta na Sljeme na Mirogoj, da izvršimo čin pieteta na grobovima naših utemeljitelja, Pilara, Vukotinovića, Torbara i Šlosera te da im položimo na grob vjenac. Molim, da se priključi jedan dio izletnika. (Poklici: Idemo svi!) Sastanak je u 6 sati kod spomenika Jelačića bana. Danas u 9 sati je komers u čast našim gostima, pa molim, da članovi dođu u što većem broju.

Time završujem ovaj kongres i želim, da njegov rad urodi dobrim plodovima za naše planinarstvo, pa da se razvija i cvate u drugom 50 godištu još jače i više nego što je bilo do sada. Živilo Hrvatsko Planinarsko Društvo! (Burni i dugotrajni pljesak.) Kongres pjeva hrvatsku himnu »Lijepa naša domovino«. Svršetak u 7 sati i 50.)

Komers.

je počeo u 9 sati te je uz sudjelovanje vojničke glazbe protekao u najboljem raspoloženju. Komersu je prisustvovao i začasni član gosp. Jakob Aljaž, koji je i tom prilikom bio predmetom oduševljenih ovacija. Delegati podružnica bili su gosti središnjeg odbora. Na komersu držane su srdačne zdravice i izrečeni značajni govori.

Gosp. direktor Pasarić pozdravio je izaslanike srpskog i slovenskog planinskog društva gg. Markovića i Badjuru te i sve ostale delegate i članove podružnice HPD, a napose pak velezaslužnog nekadanjeg društvenog tajnika a danas začasnog člana gosp. prof. dr. Otona Kučera.

Pozdravljeni zahvalili su se na riječima potpredsjednika Pasarića, te nam valja osobito istaknuti govor sarajevskog delegata, koji je pozvao središnjicu na što češće planinarenje u kršnoj ali i slavnoj Herceg-Bosni i lijepe riječi g. prof. Bičanija predsjednika najmlade podružnice HPD »Železna Gora« u Čakovcu, koja vrši važnu funkciju u hrvatskom Međumurju. Dirljivim riječima, koje vazda karakterišu časnog našeg starinu zahvalio se prof. dr. Oton Kučera na pozdravnim riječima predsjedatelja gosp. Pasarića, te osvježio dvije lijepe uspomene na Zagrebačku goru i to sa proslave 25-godišnjice godine 1899. na planinarskoj kući i sa noćnog izleta na Sljeme kamo se uspeo u jeseni 1923. u dubokoj već starosti da u praskozorje sa piramide dočeka izlaz sunca taj najvelebniji čin prirode. Apostrofirajući značajne riječi velikog njemačkog umnika i filozofa Kanta o zvjezdanom nebu nad nama i moralnom zakonom u nama koji imadu tolik upliv na dušu čovjekovu nazdravio je sijedi naš učenjak planinarskom podmlatku. Dirljive riječi profesora Kučere duboko su se dojmile prisutnih te izmamile za cijelo mnogome od njih suzicu na oko.

U ime članstva pozdravio je g. Wedwořka velezaslužnog našeg planinara i neumornog širitelja planinarske ideje gosp. Pasarića društvenog 30-godišnjeg odbornika i podpredsjednika, plemenitog učitelja naše mladeži te vazda očinskog prijatelja svojih planinarskih drugova.

Oko pola noći svršio je komers.

Na grobovima osnivača HPD.

Drugo jutro dne 8. rujna, na Malu Gospu, osvanuo je krasan sunčani dan kasnog ljeta. Planinari sakupivši se pred spomenikom Jelačića bana krenuše oko 6 i pol sati na Mirogoj to slikovito posljednje počivalište zagrepčana, da ovjenčaju grobove blagopokojnih utemeljitelja i društvenih predsjednika. Četiri krasna vijenca s hrvatskom trobojnicom i natpisom »Hrvatsko Planinarsko Društvo s svojim utemeljitelju« nosili su hrvatski skauti. U arkadi Ilijaca, gdje počива jedan od utemeljitelja HPD i pristaša ilirskog pokreta Ljudevit pl. Farkaš-Vukotinović držao je voda izleta podpredsjednik g. Pasarić kratko ali jezgrovito spomen-slovo prikazavši prisutnim planinarima velike zasluge pokojnih društvenih utemeljitelja. Zlaćani jutarnji traci rujanskog sunca obasjali su sav Mirogoj koji se budio iz noćnog sna pa je tako i majčica priroda zajedno s jutarnjom tišinom uzveličala ovaj čin pijeteta i proslavila uspomenu onih, koji su prirodu toliko volili. Uz poklike »Slava im« položeni su vijenci na grobove Ljudevita pl. Farkaša - Vukotinovića, Josipa Torbara, dr. I. K. Schlosser-Klekovića i dr. Gjure Pilara.

Proslava na Sljemu.

Izvršivi tako lijepi ovaj čin pijeteta i zahvalnosti krenuše planinari remetskom cestom put Sljemena. Unatoč ranog sata sunce je dobrano pripeklo, a oduševljenim planinarima pružao se prekrasan pogled na šumovitu Zagrebačku goru, sa ruševinama starodrevnog Medvedgrada nekoć strah i trepet šestinskih kmetova, kaptolskih popova i purgera tvrdog grada na »gričkim goricama«. S lijeve

strane ceste što vodi u ubavo Remete nekada sjedište »bijelih fratara« Pavlina, vijuga se dolina gračanska, koja dijeli mirogojski brijeđ od milovidnog Okruglija i nekoć vlasništva glasovitog Ilirca Alberta Ognjana Stigge, a kasnije vlastinskog imanja hrvatskog rodoljuba i uglednog građanina predratnog Zagreba Milana Nossana, koji je bio članom Hrv. Plan. društva već od njegovog osnutka. God. 1875. kod »Kamenitog stola« spustiše se planinari u dolinu gračansku te prosljedivši cestom u sjevernom smjeru zadošće kod Puntijara u goru. Laganim usponom šumovitim planinarskom stazom preko Loišćine stigosimo oko 10 sati na sljemensku cestu niže Breštovca, a za pola sata eto nas na planinarskoj kući svoj iskićenoj zelenilom, hrvatskim trobojnicama i velikim natpisom »Dobro došli!« Na pročelju zgrade bile su izvještene slike velezaslužnih društvenih predsjednika Schlosser-Klekovskoga i Josipa Torbara. Zabavnom odboru koji nije žalio truda da doček na planinarskoj kući bude što veličanstveniji neka bude izrečena srdačna zahvalnost!

Na zadnjem zavoju ceste pred planinarskom kućom nalazi se na jednom stablu smještena slika Bogorodice. Ta je slika nekoć visjela na visokoj bukvici kraj vrela i vodometa kod cestovnog kilometra 11.7, a zavjetni je dar blagopokojnog Mirk Karasa, nekadanjeg odbornika HPD, i uglednog zagrebačkog građanina, kad je god. 1898. pukim slučajem pod prije spomenutom bukvicom spašen iz životne pogibelji prigodom udarca groma. Pokojni Mirko Karas bio je vjernim planinarskim drugom našega podpredsjednika Pasarića te smo ga skoro svake nedjelje mogli vidjeti na omiljelom mu Sljemenu. Bio je građanin i planinar starog zagrebačkog čestitog kova, pa mu budi častan spomen i o pedesetgodišnjici našeg planinarskog društva.

Pred planinarskom kućom razvila se neprisiljena planinarska veselica, a broj planinara koji su se tamo našli na okupu premašio je znatno dvije stotine. Tokom domjenka pale su po starom hrvatskom običaju razne zdravice a profesoru Novotnom, neumornom mnogogodišnjem društvenom odborniku i zaslужnom planinarskom veteranu predan je lijep planinarski pocasnidar. Uzete su neke fotografске snimke, a jedan društveni član rezbar improvizirao je jubilarnu sljemensku štamplju koja će biti pohranjena u planinarskom muzeju. Tu su se oprostili članovi podružnice »Železna gora« koji su krenuli pješke u Stubicu na vlak, da još iste večeri stignu u Čakovec. Valja nam još spomenuti da su delegati novo osnovane podružnice »Medvednica« u Stubici dolnjom pješice stigli do planinarske kuće gdje su bili srdačno pozdravljeni.

Proslava na piramidi.

Oko 2 sata poslije podne krenulo se na piramidu, koja je bila sva iskićena zelenilom i natpisom »H. P. D. 1874.—1924.« a na vrhu veselo je lepršala u povjetarcu lijepa hrvatska trobojница. Na prvom balkonu zauzeo je mjesto upravni odbor središnjice dočim se članstvo rasporedilo većinom pred piramidom a djelomično i na njoj. Ovdje je društveni podpredsjednik i vodja jubilarnog izleta direktor Pasarić pročitao iz starog nekadanjeg zapisnika govor Josipa Torbara kojeg je on izrekao prigodom svečane posvete nove danas još postojeće željezne piramide na dan 7. srpnja 1889. Krasne riječi tog svečanog proslova izrečene 35 godina kasnije po drugi puta na istome mjestu iz ustiju oduševljenog našeg planinarskog vodje duboko su se dojmile svih prisutnih. Svijetle zrake popodnevnog sunca obasjale su piramidu i umiljati vrhunac starodrevne Medvednice, povjetarac igrao se krošnjama sljemenskih stabala, a povrh piramide visoko u zraku vijorila se hrvatska trobojница taj slikoviti simbol ljučavi što je osjećao svaki pravi planinar spram svoje rođene grude. Nije bilo duše, koja bi se mogla oteti svečanom raspoloženju tog tečaja. Pjevanjem »Lijepe naše domovine« završila se ta lijepa spomen slava, a razdragani planinari krenuše na silazak put Kraljičina Zdenca.

Neka mi bude dozvoljeno ovdje spomenuti jednu davnu zaboravljenu tragikomičnu epizodu sa nekadanjem posvete željezne piramide. Pripovijedao mi ju je zasni član i osnivač H. P. D. gosp. Vladimír Krešić moguće danas jedini živi

svjedok svečanog čina od 9. srpnja 1889. Pred novom piramidom bio je podignut oltar gdje je imao služiti svečanu službu Božju Josip Torbar. Mnoštvo odličnih goštiju skupilo se na Sljemenu da prisustvuje svečanom činu kod kojega je imala i sudjelovati vojnička glazba hrvatskog domobranstva. Iz Zagreba bio je pozvan i tadanji poznati fotograf Standl, da snimi: am svečanosni čin. Bilo je dogovorenno, da će se snimka uzeti u času kad se bi de misnik kod »Sanctus«-a okrenuo vjernicima. U blizini stajao je kup cjepanica i Standl se sa fotografskim aparatom popne gore da uzmogne bolje snimiti. Na »Sanctus« kad se misnik bio okrenuo i kad je trebalo snimati opali iznenada u blizini piramide mužar uslijed česa se Standl tako prestrašio da se zajedno s aparatom strovalio sa kupa cjepanica i razbio aparat s pločama. I tako evo nije bilo moguće dobiti fotografске snimke one rijetke slave!

Razdragani lijepim jubilarnim izletom i krasnim ljetnim danom silazili su planinari kraj Brešovca Elvirinim putem na Kraljičin zdenac, gdje je u hladovini vlastelinske šume nekadašnjeg društvenog predsjednika grofa Miroslava Kulmera održan mali odmor. Šumskim kolnikom proslijedilo se put Šestina. Kod vlastelinske gostionice dočekala nas živahna vrenjava mužara, a uz svirku tamburašice razvio se pod vedrim nebom i planinarski ples. Još jednoć zaustavismo se kod šestinskog župnog dvora gdje nas je pogostio dobrom kapljicom dugogodišnji župnik šestinski i prijatelj planinara prečasni gosp. Stjepan Miletić. Popodne već je dobrano poodmaklo trebalo se dakle oprostiti od ubavih naših Šestina. Svrstavši se planinari u četveroredovima u dugu povorku krenuše vojničkim korakom uz piesmu koračnica i davorija preko Prekrizja u Zagreb. Sa visina Weissovog ljetnikovca pružao se još jednoć krasan pogled na Medvednicu koje su se već hvatale večerne sjene. Preko Josipovca i Streljane vratiše se planinari u sokolski dom na Wilsonovom trgu kamo stigoše u 8 sati na večer.

Planinarska zabava i ples.

Iste večeri obdržavala se u velikoj sokolskoj dvorani planinarska zabava s plesom, na kojoj je prisutne pozdravio predsjednik H. P. D. gosp. dr. Ivan Krajač koji je međutim stigao iz inozemstva. U veselom raspoloženju potrajalala je zabava do zore.

I tako je eto lijepim načinom proslavljenja 50-godišnjica opstanka i kulturnog rada »Hrvatskog planinarskog društva«. Višim ciljevima i novim poletom stupa naše društvo u drugo polustoljeće svog opstanka, te će vjerno načelima svojih blagopokojnih osnivača, a u duhu novog vremena neumorno i nepokolebivo širiti u hrvatskom narodu ljubav za planine i rođenu grudu iz koje smo nikli i u kojoj ćemo sahraniti kad dođe tome vrijeme, i naše trudne kosti.

Planinarstvo i državna vlast.*

Dr. I. Krajač :

Jastrebarsko

Planinarstvo je produkt kulture. Ono je spontani idealistički pokret inteligenčnih masa iz ljubavi za rođenu grudu, napose planinu i prirodu. Uključujući u sebi život na svježem zraku, tjelesni napor, upoznavanje domovinskog tla i vlastitog naroda, te jake estetske utiske ono postaje faktorom narodnog odgoja i discipline širokih inteligenčnih slojeva. S druge strane je ono zdrava protuteža i prirodna reakcija na jednostrani gradski život i njegovo destruktivno fizičko i idejno djelovanje na mladu generaciju. Radi svega toga ima moderna država veliki interes u razvoju planinarstva. Ona ga ne može stvoriti, niti dekretirati, jer je

* Ovaj je referat izradio predsjednik g. dr. I. Krajač, koji je na povratku iz Engleske obolio i stoga nije mogao doći na kongres.

planinarstvo kao socijalni pokret plod privatne i socijalne inicijative i može se razviti samo iz vlastite potrebe i unutarnje snage.

Moderna po gotovo nacionalna država može ga samo podupirati i time nješovu razvoju poravnavati putove te davati pomoć, koju moderna država mora da daje, ako će da vrši svoju socijalnu i političku funkciju. Osnovni principi državne potpore jesu prije svega općenite naravi:

a) da se sačuvaju sve naporima generacijâ stečene kulturne pozicije i na njihovu iskušanom temelju kulturne tradicije, stečeno poznavanje kraja i radni uspjesi, pa da se na tom temelju dalje pomaže graditi. Da se sačuvaju, a ne odbijaju sve lične i socijalne energije inicijative i postojeće kulturne vrednote, jer su samo to garancije unutarnje snage i razvoja planinarstva. U protivnom slučaju mjesto planinarskog sadržaja nastupa samo formalno markiranje pokreta radi državne potpore, a pokret slab u širini i dubini, t. j. prestaje vršiti uzvišenu funkciju u narodnom životu, na koju je zvan.

b) Država je na prvom mjestu dužna da uzdržava i razvija kulturni red i poredak, kako u svim prometlima tako i u pogledu sigurnosti osobe i imovine, jer to je temeljna osnovka, na kojoj se uopće može razviti bilo koji veliki socijalno-kulturni pokret, a po gotovo planinarstvo, koje se kreće na periferijama ljudskog života po vrhovima i nepristupnim ili teško pristupnim krajevima.

Pod kulturnim redom i poretkom razumijevamo urednost, točnost i brzinu pošte, brzog javnog transporta, željeznice, carine, te kulturnost i korektnost i susretljivost u postupku svih drž. organa i namještenika, s kojima može hodom izmoreni planinar da dodje u dodir. Dok se to ne provede, badava se govor o razvoju planinarstva u širokom evropskom smislu. Komu na pošti nestanu pošiljke ili fotografije; tko ma da je za dobe došao na kolodvor, ne dobije karte, te mu vlak pred nosom ode, ili dolazi u vagon sa razbitim prozorima ili popljuvan i t. d.; koga bezrazložno neuljedno susreće državni namještenik; ili za pritužbu u javnom i državnom interesu radi nekorektnosti postupka ili prekršaja propisa mora oštećeni jošte da i biljege plaća; ili da na potrebno rješenje državne oblasti ili izdanja pošt. paketa, koji potпадa carini, čeka mjesecce i mjesecce; ili ako mu lugarsko osoblje ili tko sa znanjem istih uništava planinarsku markaciju ili planinarske naprave i t. d.; taj će se uzal sve teoretske principe i pogodnosti dobro promisliti prije, nego što se slijedeći put odvaži na put, napor, rad ili naručbu iz idealizma i zabave sa ovakovim incidentima. Jošte je važnija osobna i imovinska sigurnost, te nepristranost oblasti, jer je to najbitniji temelj u opće svakoj kulturnoj zajednici i kulturnom životu.

Ako su jednom ovi opći temeljni principi u većem ili manjem opsegu provedeni, valja da država u susretaju s jakim planinarskim organizacijama istima po kaže svoju dobru volju u ovom:

1. Sve molbe, koje podnose po gotovo velike planinarske organizacije, da se dobrohotno a meritorno i jasno rješavaju u što kraćem roku, pa da se odmah i dostavljaju i da se istodobno odrede i mјere za provedbu, a da se eventualno pri samoj provedbi ne izigrava meritorno rješenje.

2. Da se upute svi državni organi i službenici, koji po svom položaju dolaze u doticaj s planinarama, da postupaju s njima susretljivo i kulturno, te da im po mogućnosti idu na ruku.

3. Da se izdaju opće naredbe svim nadležnim oblastima o uspješnoj zaštiti planinarskih uredaba: tabla, putova, markacija, koliba, piramida, izvora i t. d.; da se odrede sankcije za prekršitelje, te da se svim organima i državnim namještenicima, kojih se to ticati može, izdaju opće upute o dužnosti zaštite svih pianinarskih uredaba, o interesu države na podupiranje planinarstva.

Od specijalnih pozitivnih potrebnih činidba države radi unapređenja i potpore planinarstva potrebno je

I. U osobnom pogledu:

a) Popust na prometalima (željeznice, parobrodi, autobusi), kada putuju petorica članova planinarske organizacije u planinarsku svrhu u športskom odijelu uz člansku iskaznicu sa fotografijom na blagajni željezničkoj, eventualno i uz pokazanje uvjerenja matice ili podružnice društva za dotični put sa naznakom roka u uvjerenju. Ako putuje manji broj osoba uz inake iste opreze, tada mogu nadoplatiti popust za petoricu i praviti planinarski izlet i manje od pet osoba. Za unapred prijavljena putovanja, koja padaju na stalni datum, ima se u prometalima (željezničica, autobusi i t. d.) osigurati i rezervirati mjesto, u koliko se vozarina unapred podmiri te u okviru eventualnih posebnih propisa.

b) Da se dade uz ispunjenje eventualnih posebnih uvjeta, koji ne otegućuju uporabu, dozvola konačenja planinarića sa propisnom iskaznicom sa fotografijom, pravo jedno ili za redom dvo- do trokratnog prenočenja u državnim šumarskim i cestarskim kućama uz položenje određene za to takse sve to u koliko nisu ili neće te kuće biti zapremljene od državnih organa, pa da se o tom obavijesti sve potrošnici i nadzorno osoblje i izda istovremeno provedbena naredba, koja se ima saopćiti i planinarskim organizacijama.

c) Da državna vlast izda naređenje, da šumarsko i poljarsko osoblje imade u vršenju svoje službe bditi i nad svim planinarskim uredajima (oznake, putovi, kolibe, piramide, čardaci, skloništa, ploče, putokazi i t. d.), te da ima svaki opaženi slučaj oštećenja i ime krive ili osumnjičenika prijaviti upravnoj oblasti, koja je dužna slučaj islijedovati vlastitim organima ili putem žandarmerije, koja potonja je dužna sve učiniti, da krivce pronađe, koje je upravna (policijska) oblast dužna u svakom slučaju policijskoj kazni privesti, a ako se radi o kaznenom činu, kojega je nadležnost priuzdržana kaznenim sudovima, tada krivce jošte nadležnom kaznenom suđu na kazneni postupak uređa radi predati.

d) Da se izda dozvola i o njoj obavijesti sve izvršno osoblje te planinarske i zimsko-športske organizacije, da planinari i skijaši smiju skije sa sobom uzeti u treći razred željeznice (kako je i drugdje u Evropi).

e) Da se školskoj omladini u školama stalno tumači važnost narodnog planinarstva za narodni tjelesni i duševni odgoj, za upoznavanje domovine i naroda, za obranu domovinskog tla i za ekonomsku pomoć planinskim krajevima podizanjem prometa u njima, pa da se mladeži na srce stavljaju i preporučuje potreba čuvanja i razvijanja planinarskih uredaba.

U stvarnom pogledu:

a) Da se izda općenita dozvola, da HPD središnjica i podružnice u sporazumu sa središnjicom, smiju na svom radnom području na osnovu ove generalne dozvole markirati (označivati putove) bez posebnog moljenja za svaki specijalni slučaj i to prilaze i uspone na vrhove, prelaze preko planina i pristupe prirodnim znamenitostima i vodi (kao špiljama, vodopadima, snježnicama, kotlinama i t. d.), prijavivši samo svaki pojedini slučaj markiranja unaprijed nadležnoj šumarskoj direkciji, koja je dužna na osnovu te prijave uputiti napose područno lugarsko osoblje, da planinarskom društvu bude na ruku prigodom izvadjanja, obnavljanja i čuvanja markacija, te eventualno pokazanja najsigurnijeg i najkraćeg puta.

b) U slučajevima gdje planinarska društva odnosno njihove podružnice na svom radnom području zatraže dozvolu za gradnju koliba na državnom zemljištu, da se takove molbe brzo i povoljno rješavaju, te da se ustupi dotičnom planinarskom društvu nedvoumno pravo, da može sagraditi na traženom mjestu kolib, pa da mu se dade potrebna za to drvena ili kamena građa (pijesak i t. d.) u blizini projektirane kolibe.

c) Da se izdaju i uspješno provedu naređenja za zaštitu planinske flore (i ljudskom imetku odnosno životu nepogibeljne faune).

d) Specijalno da se zavede već prije rata projektirani automobilni promet poštanskim automobilima, za početak barem u ljetno doba, i to:

a) Jastrebarsko kolodvor — Krašić — Kostanjevac — Sošice, odnosno i Kalje — Budinjak — Novoselo — Stojdraga — Samobor i obratno s priključkom na za pučanstvo i planinare povoljne dane i posljednje večernje odnosno noćne vlakove za Zagreb.

b) Delnice kolodvor — Brod na Kupi — Plešće — Čabar i natrag.

c) Lokve — Mrkopalj eventualno s produženjem do Crnog Luga i Begova Razdolja.

d) da se požuri i dovrši izgradnja željezničkog spoja Gračac — Knin.

e) Da se bivše planinarske kolibe u Bosni i Hercegovini uspostave i predaju na čuvanje hrvatskim i srpskim planinarskim organizacijama (podružnicama) na području Bosne i Hercegovine, po razmjeru članova i narodne pripadnosti pučanstva.

U financijalnom pogledu:

1. Da država u svakogodišnji budget uvrsti određenu svotu za potporu planinarstva i da se ta svota razdijeli pravedno po razmjeru broja članova HPD-a, SPD-a i Sr. P. D., a među ta tri društva, time da se ima upotrebiti za gradnju planinarskih zgrada i za planinarske edicije. Gornja planinarska društva dužna su dozvoliti uporabu svih svojih planinarskih naprava (kolibe i t. d.) za šumarsko osoblje kod obavljanja redovite službe, a za vojnu i obrambenu silu u slučaju mobilizacije.

2. Da se sve planinarske naprave (kolibe i t. d.) udaljene od ljudskih naselja oproste od zemljarine i kućarine i da se o tom obavijeste svi nadležni područni državni organi i gornja planinarska društva.

3. Da se sve planinarske kolibe, kuće i skloništa udaljeno od ljudskih naselja oproste od plaćanja takse T br. 61 i 63 taks. tarife, pa da se o tom obavijeste svi nadležni područni organi i gornja planinarska društva.

4. Da se planinarska društva u općenju sa svim oblastima, dakle i sa sudovima i gruntovnim oblastima, u izvršavanju svog planinarskog djelokruga i zadatka oproste potpuno od svake biljegovine, taksâ i t. d., pa da se o tom obavijeste svi nadležni područni organi i planinarska društva.

Pod time se razumijeva i oprost od biljegovine na ugovore i oprost od prenosne pristojbe gruntovnog prenosa vlasništva kupljenih nekretnih objekata za svrhe planinarstva te oprost od erarskih naslijednih pristojbi za slučaj naslijedovanja ili zapisa u korist Hrv. planinar. društva ili njegovih podružnica.

† Prof. Dragutin Hirc.

Dr. J. Poljak.

Zagreb.

Dragutin Hirc rodio se 16. travnja 1853. u Zagrebu od oca Franje, tapetara i majke Ane, kćerke plemića Mirka Valenaka, fresco-slikara. Osnovnu školu, nižu realku i preparandiju svršio je u Zagrebu, te se posvetio učiteljskom zvanju. Službovao je u Lukovu dolu kod karlovačkog Severina, u Sisku, Bakru, Lepoglavi (kao kućni učitelj zem. kaznione), Osijeku i Zagrebu. God. 1891. izgubio je D. Hirc po radi političkih prilika državnu službu, te je neko vrijeme proveo kao perovođa Jubilarne gospodarske izložbe u Zagrebu, gdje je rukovodio sa Lj. Vukotinovićem sav izložbeni posao, i sjajan uspjeh izložbe bio je u prvom redu njihova zasluga. — God. 1892. poslala ga je vlada na sveučilište u Štajerski Gradac, gdje je studirao zoologiju i botaniku. Tu je slušao znamenite profesore Graffa i Haberlandta, kod kojih je i ispite položio s odličnim uspjehom. — God. 1899. dobio je Hirc dopust, jer je bio izabran članom redakcionoga odbora i glavnim suradnikom djela »Austro-Ugarska monarhija u riječima i slikama«, za koje je on složio osnovu i

opisao Plitvička Jezera, Hrv. Primorje, Gorski Kotar, Žumberak, Senj i Osijek sa okolicom.

Njegov plodonosni književni rad, golema stručna sprema i napredak bijahu uzrokom da ga je vlada god. 1901. imenovala pristavom kr. sveuč. biblioteke, a god. 1908. glavnim učiteljem muške učiteljske škole i pridijelila ga kao botaničara na službovanje botaničko-fiziološkom zavodu kr. sveučilišta. Na botaničkom zavodu djelovao je Hirc do god. 1908., kada je pošao u mirovinu, pošto je već bio dobio i naslov profesora.

Dane u mirovini Hirc je i dalje u radu provodio, ali nažalost još samo kratko vrijeme, jer je već 1. V. 1921. umro.

Ime Dragutina Hirca poznato je diljem naše domovine, pa možemo reći, da je zašlo i u zadnju seljačku potleušicu, gdje se čita knjiga, jer je on radio i pisao gotovo pet punih decenija (1872—1921.), u prvom redu kao stručnjak prirodoslovac, geograf i planinar, u drugom redu kao nastavnik didaktičar i pučki pisac u najširem smislu ove riječi. Jer od »Rada Jugoslav. akademije« pa dalje kroz naše mnogobrojne stručne i nestručne publikacije i časopise sve do u čitanke za pučke škole, svagdje susrećemo njegovo ime i njegove literarne prinose. Hirc je surađivao u svim beletrističkim listovima i malo ne u svim hrvatskim dnevnicima. — Držeći na umu veliku odgojnu misiju planinarstva pisao je mnogo i za malene roda svoga u Smilju i Pobratimu.

Ne možemo se ovdje upuštati u detaljno opisivanje i prikazivanje kulturnog i literarnog djelovanja D. Hirca, jer ovo ne bi niti odgovaralo opsegu Spomen slova. U ostalom to su drugi opetovano prije nas učinili. O Hircu imade više štampanih životopisa od M. Vukovića, J. Milakovića, dr. V. Deželića, Stj. Širole i t. d., a nakon smrti izašlo je o njem veliki niz nekrologa, u kojima je i onako njegov plodonosni rad iscrpivo prikazan.

Od g. 1872. pa sve do svoje smrti Hirc je objeločanio osim djela, daleko preko hiljadu manjih radova. Da izbrojimo samo naslove, morali bismo ispisati čitavu jednu bibliografiju. Plodnost njegova rada na književnom polju tako je velika, da ona naprosto iznenađuje. U ovom pogledu jedva će mu literarni historik naći premcu u povijesti hrv. literature. Hirc je lako, brzo i dobro stvarao, a umio je povrh toga u radnjama za široku publiku plastično i popularno pisati kao malo tko. Ne da se poreći, da je malo koji hrv. pisac umio svojim načinom pričanja, razlaganja i opisivanja tako obuhvatiti i predobiti za sebe široke mase kao baš on.« (Obzor, 1921. br. 119.)

Nas planinare zanimaju dakako ponajprije i ponajviše njegovi geografski i planinarski radovi, a on sâm kao planinar, kao planinarski stručnjak i pisac, zagovaratelj i širitelj plemenitih ideja alpinizma. Nikoga među nama nema, koji ne bi znao, kako je baš Hirc ovu svoju zadaću odlično, časno i plodonosno ispunio. Nema sumnje, Hirc je bio među Hrvatima jedan od najboljih poznavalaca domovine

i naroda, i doista nema gotovo kraja, kojim nije prošla njegova noge i koji nije opisalo njegovo pero. Može se reći, da u našoj domovini nema inteligentnog, što više pismenog čovjeka, koji ne bi poznavao putopisca Hirca po imenu. Nema mnogo obrazovanih Hrvata, koji ne znaju ili nisu čitali njegovih knjiga: Lijepa naša domovina, Hrv. Primorje, Gorski Kotar, Lika i Plitvička Jezera, napokon omašni Prirodni zemljopis Hrvatske.

Sa planinarenjem Hirc je vrlo rano započeo, jošte u doba djetinjstva. Bilo mu je dvanaest godina, kad je prvi puta sa svojim saučenikom Vjekoslavom Mirtetićem prešao Medvednicu i spustio se u slikovito Zagorje sve do Zlatara.

O svojim izletima i usponima vodio je Hirc od najmanje dobe do smrti točan dnevnik pod naslovom »Moji puti«. U ovom dnevniku zabilježio je preko tisuću izleta i uspona, a mislio ga je i štampom izdati, ali ga je u tom smrt pretekla. I sa svojim literarnim planinarskim djelovanjem Hirc je vrlo rano započeo. Njegov prvi veći putopisni članak pada jošte u god. 1875., a izašao je u »Napretku« pod naslovom »Putopisne crtice s gornje Krajine«. Kako sam kaže, to je bio njegov prvi dalnji put, poduzet potporom nar. muzeja u Zagrebu.

Dolazeći upravo kroz turistiku i planinarenje u neposredni i neprestani dodir s narodom, on se uz botaniku, zoologiju i geografiju, dakle uz proučavanje prirode živo zanimalo za sam narod, njegov život i običaje, pa je to njegovo zanimalje došlo do izražaja u mnogobrojnim njegovim radovima, među kojima imade upravo dragocjenih prilosa za folkloru, narodnu terminologiju i narodne običaje. Hirc je bio uvjeren, da plastika riječi, ma kako bila velika, ne može nikada doseći plastiku prirode, poradi česa je vrlo rano prešao na plastično prikazivanje riječi — slikom. Već svoje prve putopisne radove ukrasio je brojnim ilustracijama. Njegove starije putopise ilustrirao je poznati akad. slikar V. Anderle, novije prof. J. Wanka, fra Stan. Dobrović, Drag. Czernitzky, dr. R. Simonović, M. Ivanišević i dr.

Čitavim svojim literarnim radom i nastojanjem Hirc je živo utjecao na razvoj našega planinarstva, pa je bez sumnje tim svojim radom mnogo doprineo današnjem bujnom razvoju hrvatskog planinarstva.

On je bio prvim (1898—1903.) uredinkom »Hrvatskog Planinara«, kojega je uređivao s mnogo ukusa i planinarske spreme tako, da je ovaj jedini naš list te struke pod njegovim vodstvom zauzeo među slavenskim planin. listovima jedno od prvih mjesto. Samo kroz ovo doba napisao je u »Planinaru« 52 stručna planinarska članka i 116 raznica. Osim toga pisao je sam sve društvene vijesti, književne obznane, opise slika, zapisnike, vijesti o izletima i t. d. Urednikom bio je izabran jednoglasno na glavnoj skupštini HPD-a u travnju 1898. na predlog prof. dr. F. Markovića, a odstupio je od redakcije, kako sam veli u svojem planinarskom dnevniku zato, jer je bio u svom samostalnom djelovanju urednika sprječavan od ljudi, o kojima je držao, da nijesu imali dovoljno spreme, da utječu na rad u uredništvu »Hrv. Planinara«. Ovo ga je tako ogorčilo, da je bio istupio također iz odabira HPD i da neko vrijeme nije htio više sarađivati u »Planinaru«.

Kao geografa i planinara Hirca je najviše zanimalo fizički dio geografije, naročito lice naše domovine, ali je najveću pažnju priklanjao problemima i fenomenima krša, kako se to vidi iz mnogih njegovih publiciranih i nepubliciranih radova. Hirc je ostavio iza sebe više dovršenih, još više fragmentarnih radova, koje bi bez sumnje trebalo urediti i izdati. U ovoj ostavštini nalaze se neke geografske i putopisne radnje o Dalmaciji, pa Kvarneru i Kvarnerskim otocima, zatim »Čudesna hrv. Krasa«, »Naša podzemna hidrografija« i napokon vrlo znatna leksikografska radnja »Gradja za geomorfološku terminologiju«. Jugosl. Akademija tiskala je Hirčevu geografsku raspravu »Jugozapadna visočina Hrvatske u oro- i hidrografskom pogledu«, god. 1889.

Da se već jednom pregledno prikaže geografski i planinarski rad ovoga nadse plodnoga pisca, donosimo popis njegovih originalnih radova ove struke, što ga

je sam složio kronološkim redom od prvih dana svojeg literarnog djelovanja do smrti, a do kojega sam došao dobrotom njegova sina dr. M. Hirtza. Kad se uvaži, da su ove Hirčeve radnje rastresene po svim našim časopisima i dnevnicima, držim da će time učiniti veliku uslugu našim planinarima i našim stručnjacima, da se tako mogu pregledno upoznati sa golemlim radom pokojnoga Hirca.

Popis planinarskih i geografskih radova Dragutina Hirca.

I. Članci.

God. 1875. Putopisne crtice iz gornje Krajine. Napredak, pag. 52—56, 70—73, 116—120, 132—134, 148—151, 165—169; Špilja Samograd kod Perušića. Napredak, pag. 275—280; Samograd kod Perušića. Vjenac, pag. 580—582. (Ovo je prva književna nagrada.) — **God. 1876.** Južno Hrvatska visočina. Napredak, pag. 81—88, 103—106; Izlet na Pecko jezero. Napredak, p. 229—231; Osrvt na moj izlet u Banovinu. Napredak, pag. 238—241, 452—454. — **God. 1877.** Iz Primorja. Napredak, pag. 325—327, 341—345, 360, 372—375, 387—390; Put na Plitvička jezera. Vjenac, pag. 310—311, 323, 327, 338—342 (na naročitu želju Šenoe). — **God. 1878.** Zima u Hrv. Primorju. Napredak, pag. 90—93, 110—112; Veliki Tuhobić. Napredak, pag. 475—477, 493—497; Put u Omišali (štampano u Napredku); Uzlaz na Velu Učku. Obzor, br. 256—261; Prinesci hidrografiji Hrvatskoj. Obzor, br. 260—263. — **God. 1879.** Bonetova pećina. Galeb, br. 2.; Novopazarsko okružje. Galeb, br. 13.; Rismjak. Galeb, br. 14. — **God. 1880.** Put po moru. Obzor, br. 108.; Putne crtice iz Istrije. Obzor, br. 200.—204. (preštampala »Naša Sloga»); Iz Bakra u Beč. Nar. Novine, br. 5., 7., 10., 11., 13., 17., 22., 28., 30., 33., 38.; Biser zrno stare Liburnije. Galeb, br. 19.; Put na izvor rijeke Kupe. Napredak, pag. 166—168, 182—185, 199—203. — **God. 1881.** Vinodol. Napredak, br. 27., 29., 30.; Okolica Severinska. Vjenac, pag. 591—592, 608—611, 621—627, 638—643; Rijeka. Hrvatska Vila, pag. 15—17; Dolina Riječine. Hrvatska Vila, pag. 213—214, 227—228. — **God. 1882.** Bakar. Hrvatska Vila, pag. 38—39; Cirkničko jezero. Hrvatska Vila, pag. 92, 93; Putne crtice iz hrvatske Švice. Pozor. — **God. 1883.** Školj sv. Marka. Napredak, pag. 378—379, 380—381; Sniježnik i Viševica. Pozor.; Poslije puta. Pozor, br. 182., 133.; Slike iz hrvatske Švice. Nar. Novine, br. 200., 202., 203., 204., 205., 207., 215., 217., 218., 219., 220., 221., 224., 225., 228., 229. — **God. 1884.** Špilje na hrvatskom krasu. Hrvatska Vila, pag. 634—637, 650—652; Skok u Zagorje. Pozor, br. 21.—24.; Suhi Vrh i Pakleno. Spomenica Hrv. Plan. Društva prigodom 10-godišnjice, pag. 21—31; Dolomiti na Oštarijama na Velebitu. Hrvatska Vila, pag. 463—464; Put na Bledsko Jezero i Zeleni Vir. Hrvatska Vila, pag. 745—747, 763—765; Uzlaz na Obruč. Pozor, br. 93.—96; Sa puta. Pozor, br. 93—96; Sa puta. Pozor, br. 208; Naša terra incognita. Nar. Novine, br. 90., 93., 94. — **God. 1885.** Put na Burni Bitoraj. Hrvatska Vila, br. 17., 18.; Što sam gledao sa Vele Učke u Istriji. Svjetlo, br. 68.; Iz Bakra. Napredak, pag. 457—458. — **God. 1886.** Hajdova Hiža, nova špilja u Hrvatskoj. Napredak, pag. 9—12, 26—28, 75—79, 93—96; Sa puta. Nar. Novine, br. 207.; O kršu u Hrv. Primorju. Nar. Novine od 26. V.; Put na Kranjski Sniježnik. Nar. Novine, br. 159., 163., 165., 167.; Putne uspomene iz Primorja i otoka Krka. Nar. Novine, br. 179.—181., 182., 183., 184., 185., 187., 188., 189., 191.; Na Adriji. Pozor, br. 205.—208.; Put u Senj. Sloga (Karlovac), br. 1., 2., 4., 6. — **God. 1887.** Od Lepoglave do Ormuža. Obzor, br. 251.; Na Ivančici. Nar. Novine, br. 226., 227., 229. — **God. 1888.** Na medji Štajera. Pozor, br. 55.—57.; Od Bakra do Dalmacije. Nar. Novine, br. 195., 197., 199., 202., 204., 206., 207.; U prašumi vrha Grebena. Nar. Novine, br. 6., 7.; Put u Lobor. Nar. Novine, br. 48. — **God. 1889.** Dvije nove špilje u Hrvatskoj. Nar. Novine, br. 8.; Uzlaz na Grleš. Nar. Novine, br. 11., 12., 13.; Jugozapadna visočina Hrvatska u oro- i hidrografiskom pogledu. Rad Jug. Akad. knj. 98. — **God. 1890.** Hrvatska. Nedjelj. glasnik br. 5.; Sila bure. Dom i Sviljet, br. 16., 17.; Oluja na Jadranском moru. Varažd. Vjesnik; Okolina Plitvičkih Jezera. Pobratim, pag. 378—382, 411—414; Volinjska špilja. Pobratim, p. 220. — **God. 1891.** Vindija, vanredna spilja u Hrvatskoj. Nar. Novine, br. 215., 216., 217; Ceste, prohodi i željeznice jugozapadne visočine Hrvatske. Nar. Novine, br. 25.; Na Trsatu. Nar. Novine, br. 105.; Otok Rab. Pobratim, pag. 254—255. — **God. 1892.** Putopisne crtice iz gornje Krajine. Nar. Novine, br. 203.; Crtice o kotaru Čabarskom. Nar. Novine, br. 199., 200., 201., 202.; Put na Veliki Obruč. Pobratim, pag. 10—12. — **God. 1893.** Podzemno istraživanje ponornice Rijeke. Nar. Novine, br. 38., 41.; Pismo iz Osijeka. Nar. Novine, br. 211. — **God. 1894.** Putopisne crtice o Požeškoj dolini. Nar. Novine, br. 179.—181. — **God. 1895.** Na podtinama Višegrada.; Sa puta u Karpate. Nar. Novine, br. 215., 216.; Zemljopisna bibliogra-

fijsa Hrvatske. Napredak, pag. 160—163, 193—195; Okolica Ogulinska s osobitim obzirom na podzemnu hidrografiju. Nar. Novine, br. 173.—177.; Na Blatnom Jezeru. Nar. Novine, br. 202.; Na Ivančici. Pobratim, pag. 12—13, 29; Pogled na Požešku dolinu. Pobratim, pag. 108—109; Majdan u Bešlincu. Pobratim, pag. 204—205; Preko Treskavca. Pobratim, pag. 253—254, 269, 284—285. — **God. 1896.** Močvara Palača. Pobratim, pag. 10—11; U Jankovcu. Pobratim, pag. 266—268; Putne slike iz Slavonije. Vjenac, pag. 408—410; 428—429, 444—445, 457—459, 490—491, 521—523, 539—540. — **God. 1897.** Plitvička Jezera. Nada, br. 14., 15., 16., 17.; Našice. Nar. Novine, br. 86.; Velika. Nar. Novine, br. 109.; Na izvoru Veličanke. Nar. Novine, br. 178.; Na Slijemu. Nar. Novine, br. 222.; Na Dunavu. Nar. Novine, br. 65.; Ledenica u Dobšinu. Pobratim, pag. 220—221; Velebit. Kalendar »Velebit«, Senj, pag. 1—14. — **God. 1898.** Spilja Samograd kod Perušića. Časopis »Plitvička Jezera«, pag. 39; Svibanjski izleti. Nar. Novine, br. 99.; Pisma iz Žumberka. Nar. Novine, br. 185., 196., 197., 199., 202., 221., 225.; Uspomene na Slovačku. Vjenac, pag. 430—432, 447—448, 464, 478—479, 527—528, 543—544, 672, 687—688; U Samoboru. Preporod, pag. 283—284; Hrvatski planinar. Hrv. Plan., pag. 1; Znanost i zadaća planinarstva. Hrv. Plan., pag. 2—6, Izleti Hrv. Planinara. Hrv. Plan., pag. 27—29; Slavlje u Zagrebačkoj Gori. Hrv. Plan., pag. 34—36; Na Komušarevoj Pećini. Hrv. Plan., pag. 72—73, 91—93; Valentin Vodnik, Slovenski planinar. Hrv. Plan., p. 81—83. — **God. 1899.** Put na Dizdarevo. Hrv. Plan., pag. 7.; Pogled u podzemni svijet domovine. Hrv. Plan., pag. 36—39, 56—60, 120—123; Kako su postala Planinarska društva. Hrv. Plan., pag. 49—54; Iz Vrbnika u Novu Bašku. Hrv. Plan., pag. 68—72, 93—95; Kako se uzlazi na bregove i vrhove. Hrv. Plan., pag. 72—75; Češki planinari u Zagrebu. Hrv. Plan., pag. 81—89; Vela Učka. Hrv. Plan., pag. 102—107; U Gorskom Kotaru. Hrv. Plan., pag. 129—134, 145—148; Na Bjelolasici. Hrv. Plan., pag. 155—156; Oko Bakarskog zaljeva. Hrv. Plan., pag. 178; Morski čari. Prosvjeta, pag. 26—26; Uzburkano more. Preporod, pag. 51—53; Slapovi rijeke Gacke. Prosvjeta, pag. 136; Od Rijeke do Kraljevice. Pobratim, pag. 298—299; U Hrvatskom Zagorju, Pobratim, p. 419—422; Putovanje saskoga kralja Fridrika po Dalmaciji. Nar. Novine, br. 186., 187. — **God. 1900.** Perušić, Erdut i Hreljin. Hrv. povj. gradjevine; Nekoje znamenite pećine u Hrvatskoj. Nada, pag. 307—309, 328—331, 345—347, 362—363, 378—379; Vode ponornice u Gorskom Kotaru. Prosvjeta, pag. 224—226; Vrela na prestanke. Prosvjeta, pag. 263; Ljudski rodovi i plemena. Prosvjeta, p. 327; Na Oštrcu. Prosvjeta, pag. 478—479; Krndija. Prosvjeta, pag. 544—547, 560—563; Djakovo. Prosvjeta, br. 17.; Matterhorn. Hrv. Plan., pag. 7—11, 20—23, 37, 41, 55—58; Osnivači Hrv. Plan. Društva. Hrv. Plan., pag. 104—110; Današnji predsjednici Hrv. Plan. Društva. Hrv. Plan., pag. 110—122; Oko Susjedskog brijega. Hrv. Plan., pag. 127—129; U Moslavini. Hrv. Plan., pag. 161—166, 183—189; U Zagorju. Hrv. Plan., pag. 193—199; Princ Amadeo Savojski na brijegu sv. Ilije. Hrv. Plan., pag. 203—205; Hrvatsko Planinarsko Društvo. Prosvjeta, pag. 443—446; Nar. Novine, br. 160. — **God. 1901.** Na izvoru rijeke Kupe. Prosvjeta, pag. 31—33; Slike iz Gorskih Kotara. Prosvjeta, pag. 152, 154, 190; Delnice. Prosvjeta, pag. 38; Zemljopisne karte. Prosvjeta, pag. 168; Remete. Prosvjeta, pag. 224—227; Vrela i virovi u moru. Prosvjeta, pag. 281—282; Kako su postale zemljopisne karte. Prosvjeta, pag. 350—352, 380—383; Veliki Klek. Prosvjeta, pag. 505—507; Društvo za zaštitu krasnih krajeva. Prosvjeta, pag. 580; Mihanovićev dol i Malo Trgovište. Prosvjeta, pag. 699—702; Okolo Oštrca. Hrv. Plan., pag. 11—13, 27—29; Zagrebačka Gora. Hrvatski Planinar, pag. 34—42, 71—80; Moje putne zgodbe i nezgode. Hrv. Plan., pag. 54—58, 68—71, 91—95; Saski kralj Fridrik August kao hrv. planinar. Hrv. Plan., pag. 97—100; Planinski zid. Hrv. Planinar, pag. 108—109; U Gorskom Kotaru. Put u Turnašicu. Hrv. Plan., pag. 113—116, 131—137; Neke znamenite planinarke. Hrv. Plan., pag. 113—116, 129—131; Vodnikova kuća na Triglavu. Prosvjeta, br. 9.; Od Osijeka do Čepina. Prosvjeta, pag. 17—22; Osobita vrata. Hrv. Plan., pag. 78; Potok Medveščak. Hrv. Plan., pag. 96; Ozaljska špilja. Hrv. Plan., pag. 14—15. — **God. 1902.** U djelu »Oesterreichisch-Ungarische Monarchie in Wort u. Bild« ova poglavija: Das kroatische Küstenland, pag. 306—334, Zengg, pag. 334—335, Der Hochlandsbezirk (Gorski Kotar), pag. 344—360, Die Plitvicer Seen, pag. 416—423, Sichelburg (Žumberak), pag. 427—437, Essek und Umgebung, pag. 526—542; Slike iz Gorskih Kotara. Prosvjeta, pag. 35—36; Put u Ledenu Jamu. Prosvjeta, pag. 468—471; Crni Lug. Prosvjeta, pag. 325—326; U Samoboru. Prosvjeta, pag. 371—374, 442—444; Pakleno i okoliš. Prosvjeta, pag. 479—480; Nadmorske visine naših ondrometrijskih postaja. Prosvjeta, pag. 103; U Moslavini. Prosvjeta, pag. 217—219, 242—247, 271—275, 315—319; Ispravnost geografskih imena. Prosvjeta, pag. 584; Put preko Krndije. Pobratim, br. 2.; Preko Velike Kapele. Nar. Novine, br. 144., 145., 146; Planina Promina. Hrv. Plan., pag. 1—4; Nekoje zna-

menite planinarke. Hrv. Plan., pag. 5—8; Osobiti vidici. Hrv. Plan., pag. 21—24; Prvi izlet. Hrv. Plan., pag. 41—46; Put na Ljubelj. Hrv. Plan., pag. 65—69; Okolo Martijanca. Hrv. Plan., pag. 83—89; Na Vršku. Hrv. Plan., pag. 92—95. — **God. 1903.** Dunav je rijeka ponornica i spada na dva pomorja. Nar. Novine, br. 173.; Na razvalinama grada Okića. Nar. Novine, str. 624—630; Šipilje leđenice. Pobratim, pag. 44—45; Viječni snijeg u Hrvatskoj. Pobratim, pag. 283—284; Velebit. Pobratim, pag. 237—238; Visina naših gradova iznad površine Jadranskoga mora. Prosvjeta, br. 1.; Podzemne gore i planine. Prosvjeta, pag. 199; Prizor sa ponornice Dobre. Prosvjeta, pag. 230—231; Ogramna šipila. Prosvjeta, br. 8; Kako da ispitamo podzemni tok naših voda ponornica. Prosvjeta, pag. 387—388; Otok Šolta — zavičaj Marka Marulića. Prosvjeta, br. 24.; Okolo Kalničke Gore. Prosvjeta, pag. 222—224, 250—256, 284—287; Statistika Hrv. vojne krájine g. 1840. Prosvjeta, br. 22.; Zelengrad i Viline Jame. Prosvjeta, pag. 447—450; Četrnaest dana na Velebitu. Hrv. Plan. 3—7, 27—29, 61—63; U zapadnom Prigorju zagrebačke gore. Hrv. Plan., pag. 7—10; Između Breganice i Gradine. Hrv. Plan., pag. 10—14; Zagrebački planinari u Bosni. Hrv. Plan., pag. 29—31; Durmitor. Hrv. Plan., pag. 51—55; Treskavica i Prenj. Hrv. Plan., pag. 57; Planinarski čari. Hrv. Plan., pag. 81—84; Po četvrti puta na Vel. Risnjaku. Hrv. Plan., pag. 38—47; Po sedmi puta na Vel. Risnjaku. Prosvjeta, pag. 508—511; 545—547. — **God. 1904.** Na Kvarnerskim otocima. Prosvjeta, pag. 211—215, 251—254, 274—279, 310—314, 338—342; Dubine Jadranskoga mora. Prosvjeta, br. 8.; U Podravini. Prosvjeta, pag. 370—371, 415—418, 621—624. — **God. 1905.** Iz Rijeke u Lošinj Mali. Prosvjeta, pag. 251—255; Iz Osora na Rijeku. Prosvjeta, pag. 448—451; Špič i utvrda Haj-Nehaj. Prosvjeta, pag. 72, 134; Iz Dalmacije. Obzor, br. 227; Stranci u Dalmaciji. Obzor, br. 296. — **God. 1906.** Pogled u Istru i Kvarnerske otoke. Kolendar »Čirilo-Metodskih zidara«, pag. 56—68; Između Krke i Cetine. Prosvjeta, pag. 320—323, 343—346, 383—390, 415—419, 450—455, 482—486, 503—506, 635—638, 671—674, 707—711; Sinj i Sinjska Alka. Obzor, br. 232. — **God. 1907.** Između Krke i Cetine. (Nastavak.) Prosvjeta, pag. 8—11, 56—60, 79—82, 156—159, 183—186, 288—289; Koji je brijeg u našoj domovini najviši. Prosvjeta, pag. 128—130; Utvrde i utvrđivanje Boke Kotorske. Obzor, br. 234; Uzduž Dalmacije. Obzor, br. 297. — **God. 1908.** Od Zagreba do mora. Hrvatska, br. 85., 86. — **God. 1909.** Iz Dalmacije. Ustavnost, br. 67., 68., 73., 81., 83; Banićeva pećina na otoku Cresu. Ustavnost, br. 218; Dubrovnik i okolina. Domaće ognjište, br. 18.—24. — **God. 1910.** Grad Rab kao lječilište i kao kupalište. Obzor, br. 138; Samoborska Gora. Samoborski list, br. 39., 40., 41.; U Srijemu. Nar. Novine, br. 210., 211., 212., 214., 215., 216., 217., 218., 220.; U okolini grada Dubrovnika. Nar. Novine, br. 291., 292., 293. — **God. 1911.** Od Dubrovnika do Župe. U dolini Rijeke. Nar. Novine, br. 9. i 10.; Iz Ercegovog u Cavtat. Nar. Novine, br. 42.; Otok Rab. Domaće ognjište, br. 4., 5., 6.; Slavetić i okolina. Nar. Novine, br. 186., 188., 193., 211., 212., 217., 218.; Na Bosutu. Nar. Novine, br. 175. — **God. 1912.** Nauka o Velebitu. Nar. Novine, br. 8., 9., 10.; U buri i oluji. Nar. Novine, br. 194., 195., 196., 197., 199., 200. — **God. 1913.** Boka, najdivniji kraj domovine. Jutarnji List, br. 366., 372., 389.; Uzduž i poprijeko Kotorskog zaliva. Jutarnji List, br. 395., 401., 407., 417., 425., 432., 447., 455., 464., 488.; Iz grada Cresa. Narodne Novine, br. 141., 142.; Lika i Gacka. Nar. Novine, br. 234., 235.; Na ostrivima. Nar. Novine, br. 66., 67. — **God. 1914.** Oko otoka Krka. Hrv. Plan., pag. 68—71; Od rijeke do grada Krka. Hrv. Plan., 92—96; Ulaz na Osoršćicu. Nar. Nov., br. 28., 29., 30., 31. — **God. 1915.** Lovćen. Hrvatska, od 19. IX.; Zemun. Nar. Novine, br. 227., 229.; O imenu planine Lovćen. Hrvatska, od 15. X. — **God. 1916.** Boka i Lovćen. Nar. Nov. br. 16.—17.; Ercegnovi u Boki Kotorskoj. Hrvatska, od 21. IV.; U zavičaju Jenija Sisolskoga. Hrvatska, br. 1378., 1380., 1381., 1382., 1383., 1384., 1385., 1387., 1388., 1389., 1390., 1391., 1392., 1394., 1395., 1396., 1397., 1398.; U zimzelenim krajevima otoka Cresa. Hrvatska, od 29. VI. — **God. 1918.** Lika i Gacka. Hrvatska, od 9.—12. IV. — **God. 1920.** Sa našega mora i Primorja. Rad. Vinkovci, br. 3., 4., 5., 25.—26., 34.—36., 50.—51.; Opis otoka, koje su nam oteli Talijani. Jutarnji List, br. 19., 20., 21., 24. i 25. XI, zatim od 12. prosinca dalje.

II. Djebla.

- Putopisi. Bakar. 1878. str. 1—142. — 2. Hrvatsko Primorje. Zagreb. 1891. str. 1—301 sa 75 slika. — 3. Vodić kroz grad Zagreb, zagrebačku okolinu i jubilarnu izložbu. Zagreb. 1891. str. 1—50. — 4. Gorski Kotar. Zagreb. 1898. str. 1—175 sa 94 slika. — 5. Lika i Plitvička Jezera. Zagreb. 1900. str. 1—163 sa 55 slika. — 6. Prirodni zemljopis Hrvatske. Knj. I. Zagreb. 1905. str.

*

Svi Hirčevi životopisi i kritičari slažu se u tom, da je on bio rijedak čovjek i rijedak talenat, svi se dive njegovoj neobičnoj radinosti i ustrajnosti, svi su iznenađeni njegovom velikom književnom i naučnom plodnošću, i svima nam je jasno, da smo smrću Dragutina Hirca izgubili jednog neobičnog kulturnog radnika i vanrednog planinarskog druga, kojemu je teško naći naknade i premca.

Jedva je itko s više oduševljenja, s više požrtvovnosti i ljubavi obilazio, istraživao, proučavao i opisivao našu Hrvatsku Zemlju, njezinu floru i faunu, njezine gore i doline i sve ostale njene krasote.

Petar Zoranić.

Dr. I. Krajač:

Jastrebarsko.

Petar Zoranić je prvi hrvatski planinarski pisac i planinar, za kojega znamo, a po tom je i prvi južnoslavenski planinar. Po dobi, kada je živio i djelovao, čini se, da je i prvi slavenski planinar i planinarski pisac uopće.

Baštinjena klica intimnog odnosa prema prirodi, domaćem tlu i planini, koja ima svoj korijen u staroj seljačkoj civilizaciji, potjerala je u doba renesanse cvijet u obliku pjesničke pripovijesti »Planine«, koju je napisao Petar Zoranić god. 1536., dakle u doba, kada se je u evropskoj inteligenciji počeo opet buditi smisao za prirodu (Konrad Gessner, Aeneas Sylvius Piccolomini i t. d.). Petar Zoranić je kao rijetko tko mogao u svojoj osobi da sintetizira kulturne uplive, koji su ga mogli dovesti do toga, da iz domaće planine donese pjesničko nadahnuće za kulturno nastojanje hrvatskoga naroda da anticipira moderno narodno planinarstvo.

Starinom iz hrvatskog plemićkog roda sa Krbave, sam svijestan Hrvat, rodio se u Ninu, bivšoj prijestolnici hrvatskih narodnih kraljeva, u pitomoj okolici na moru. Okružen starom i velikom narodnom tradicijom, na dogledu golemog velebitskog zida i visokog dinarskog lanca, a živući u kraju, gdje su u blizini toliki ostaci rimske civilizacije i gdje je uspomena i na starogrčki kulturni upliv jošte uvijek — pogotovo prije turske najezde živila u pučkoj priči, a evropske su literature bile tek u stvaranju, mogao je Petar Zoranić u 28. godini života doći na pomisao, da napiše svoje pjesničko djelo iz pastirsko-planinsko-mitološkog svijeta pod naslovom »Planine«. Pozadinu djela tvori valjda u svibnju u 7 dana izvedeni pjesnikov* uspon kroz Paklenicu preko Velebita pa kroz Liku na Dinaru i silaz rijekom Krkom natrag. To je velika, naporna i ponajlepša tura našeg planinarstva uz more, spajajući u sebi ljepote mora, stijenja, spilja i provalija, šuma i vrhova, vidika pitemih polja, bučnih veličajnih slapova, moćnih rijeka i jezera.

Petar Zoranić ima svoj originalni pročućeni a istančani planinarski osjećaj za prirodu. Evo, kako opisuje prozom svoj prvi dan na planini i dolazak k vrelu (danasa negdje kod Dujma Kneževića) pretvoreno u današnji jezik:

»Tada se nadjosmo na ravnom zaravanku ukrašenom raznolikim cvijećem, bistrim i tihim potocima izvor-vode te visokim raskošnim različitim dubovima; po toj tratinji vjetrić slatko šušteći sa romanom slatkog pjeva različitih ptičica i izmiješan mirisom bilja i cvijeća tvorio je neku slast... kada ja hodeći pristupih k jednom raskošnom izvoru, koji je izvirao iz stijene i bistrim potokom po travi tekao: oko izvora dubovi, po naravi raznoliki, raznoliko sadjeni tvorili su raskošan hlad braneći izvor od sunčanih zraka; ptičice po dublju i cvrčci po grmlju tihim vihorom žuboreći resili su skladno taj izvor.«

* Pjesnik veli o pjesmi: »majus incepit, september perfecit istorice et allegorice«, a na koncu veli, da je sedmi dan kod kuće počinuo.«

Pjesnik živući životom svoje rodjene grude i razutnijevajući ju — jest rodoljub. Poklanja svoju pjesmu u uvodu: »Hrvatom i svomu uzornom učitelju, za koga znade«: da dobar baščinac (rodoljub) i Hrvatin poštovan jest.«

U uvodu veli pjesnik: dok je mišlju bludio po našim krajevima, susreo je »vilu jednu« kâ po običaju hrvackom gizdavo ali pošteno narešena biše« i ona mu reče (pretvoreno u današnji jezik): »Zašto tako beskorisno i u ludo mišlju tumaraš, jer je sve tvoje mišljenje ljubavna bol uznijsela i prinukala pjesmi (pjevanju); ne pristoji se, da svjeća stoji skrivena pod sudom, nego da ljudima svijetli. Nisi li ti više puta čitao i svaki dan čitaš razne pisce, koji svoje krajeve raznolikim i ukrašenim opisima hvale, koliko samo mogu? Vidiš da u grčkoj zemlji nema ni gore, ni vrha, ni rijeke, ni izvora, ni ostrva, ni duba pače ni grma, koga pisci njihovi ne spomenuše pišući o raznim pretvorima kreposti, ma da i veći dio lažno, a naše gizdavije i ljepše stoji, zagluhnuto bez hvale i časti kroz vaše pogreške (nepomnju).«

Na vrhu Dinare (pogl. XX.) usni mu se, da je u perivoju vječnoj Slavi posvećenom, gdje vlada vječno premaljeće i u njem vile Latinka, Grkinja, Kaldejka i Hrvatica. Mladjahna vila Hrvatica imala je malo jabuka na kriocu, a medju njima i jabuku sa natpisom »Petar Zoranić«, te je medju ostalim besjedila pjesniku:

»Znadem, da od mojih Hrvata nisu samo jedan ili dvojica nego su mnogi mudri i učeni, koji bi umjeli sebe i svoj jezik znatno pohvaliti, proslaviti i uresiti; ali vidim, da se mene pače i sebe srame i stide, i ako tko i pjeva ili piše, u stranom jeziku piše i pjeva; to nije ino, znaj, nego manjak kreposti. Tako se nevrednost pretvara u drugu narav...«

Zoranić, da svoju individualnu ljubavnu bol lječi, podje na planine k vilenici. Slaveći tlo svoje domovine i pastirski život njenih pastira opisanim utiscima, pričara i pjesmicama pretvorio je svoju individualnu bol u rodoljubno književno djelo, o kojem nakon stoljeća raspravljamo. Daje nam poduke, koje su za Hrvate trajno aktuelne.

Karakteristično je, da prvi hrvatski poznati, čini se, praktični planinar, a svakako oduševljeni ljubitelj planine već god. 1536., dakle gotovo pred četiristotine godina traži u planinama duševnu ravnost ežu, koju mu je život u ravnici porremetio, i tamo na visini u osami, svojoj duši, suncu i bogu bliže, u planinama od narodnih vila prima nadahnuc i — jošte nakon stoljeća ispravnu — vidovitost suda za ocjenu narodne ispravnosti svojih sunarodnjaka.

Sve su ove temeljne misli Zoranićeva djela sa stanovišta današnje moderne alpinističke teorije najkorektnije i danas ne samo u nas nego i uopće u svijetu posve aktuelne i moderne.

Ma kakva bila danas literarna vrijednost djelu, ove vječno istinite i vječno mlade a velike misli o uplivu planina na pojedinca, koje je istom druga pola XIX. i početak XX. stoljeća shvatio, čine to djelo za hrvatsko i slavensko planinarstvo besmrtnim.

Inteligentni i vidoviti Petar Zoranić jest i ostaje temeljni kamen i putokaz modernom hrvatskom planinarstvu, pokretu inteligentnih masa.

Petar Zoranić traži da ga shvatimo i alegorički: I tu je kazao tri velike istine:

Prva je, koja iz čitavog djela provejava, a to jest: da samo kulturno hodanje po planinama vodi k cilju, t. j. ono, gdje ne rade samo noge nego i um i srce i duh, koji se narodno, estetski i etički podižu i jačaju. Druga sadrži stvarni program hrvatskoga planinarstva. Pjesniku je na Velebitu (pogl. XV.) u jutro, kada je »jasna Zora iz ruku svog starog ljubavnika ishodeći krijeplila rosno cvijeće svojim bijelim i rumenim licima, kazao pastir Sladmil: »Sinko moj, put tvoj pravo pram istoku jest, vazda na desnu tvoju (ruku) goru ostavljajući... da minuv Velebić vazda desnim rebrom goru gledajući i van planin ovih (Velebita) priti ćeš kraj gore visoke (Dinara) i tu vilenicu najti hoćeš, i od nje lik (lijek) primeš«. Dalje govori o Dinari, o svom oslobođenju od bolesti i o perivoju Slave na Dinari.

Konkretni pravac pridobivanja našeg tla planinarstvu leži z a n a s d o i s t a u p r a v c u Velebita i p r e k o n j e g a u p r a v c u Dinare. Treća je istina Zoranićevo kulturno naziranje uopće i o položaju naše civilizacije. On našu kulturnu lozu vuče izravno od starih sredozemskih kultura, od kaldejske, grčke i od rimske, te svjesno n a d o v e z u j e n a n j i h , ali prožet duhom potpune s a - m o s t a l n o s t i u v l a s t i t o m n a r o d n o m j e z i k u .

Niegova je velika misao ona, koju su Hrvati živući uz otvoreno Jadransko more zaista kroz poldruge tisućljeće realizirali: kulturu i kulturni rad usvojiti i razviti u narodnom pravcu, a ne dati se odnaroditi. Takova zdrava narodna kultura znači otpornost proti svake sile.

Zoranićeve: »Planine« su prva hrvatska profana proza, on je prvi hrvatski pripovjedač. To valja osobito naglasiti. Rodjena n a š a p l a n i n a dakle, zapravo Velebit i Dinara, veličajnošću svojih utisaka o t v o r i š e p r v i p u t u s t a h r v a t s k o j u m j e t n o j p r i p o v j e t k i pred gotovo četiri stoljeća, a onaj, koji je to pročutio i proveo, Petar Zoranić, ima intuitivne jasne temeljne ideje o važnosti tog čina i o logičnoj i nužnoj prirodnoj smjernici budućeg kulturnog razvijanja uopće, a budućih pokretnih ideja budućeg narodnog planinarstva napose.

Sve to valja napose da upamte hrvatski planinari, hrvatski pisci i hrvatski umjetnici pa da svoju dušu, dušu svog kraja i svog naroda traže u historičkoj narodnoj planini. Na planini će im domaće vile dati ispravno razumijevanje naše rase, našeg tla, civilizacije i naše snage, koja se poput Anteja osvježuje iz domaće grude i hridi.

Ideje Zoranićeve pretrpile su udar. U godini iza nastanka »Planina« pao je (god. 1537.) Klis i južna Hrvatska ispod Velebita u turske ruke, pa je turska na jezda nasilno pretrgla kulturnu nit, koju je preo hrvatski narod i njegovi najbolji sinovi. Tek iza stoljeća u XIX. vijeku oživjela je opet njegova ideja, svijetleći nam u XX. vijeku poput svjetionika na uzburkanom moru poratnog čovječanstva i razbijajući maglu nedozrelih često destruktivnih poratnih ideja a vodeći današnju i buduće generacije u sigurnu luku vlastite narodne kulture.

Narodna inteligencija je pozvana, da čuteći svoju dušu, dušu svoje zemlje i svog naroda, njegove otpornosti, borbe, njegove kulturne sposobnosti i narodne civilizacije — dade put i život velikim idejama Petra Zoranića, pa da se time najdostojnije oduži njegovoj uspomeni, a svoj narod pomogne privesti životnoj afirmaciji, uspjehu i spasu.

Napomena uredništva: Članak „Proslava pedesetgodišnjice opstanka Hrv. Planinarskog Društva 1874. — 1924.“ sastavili su i napisali gg. potpredsjednik J. Pasarić i odbornik ing. Stjepan Szavits-Nossan. Stavka „Kongres“ donešena je po stenogramu. Veliki trud i posao, koji je iziskavao taj sastav iz onog velikog i opsežnog materijala dokazom je, da je obojici gospode bio cilj, da proslavi pedesetgodišnjice, koja je tako lijepo uspjela što vjernije i savjesnije prikažu, da se mogu veseliti i radovati tom našem kulturnom uspjehu i oni, koji nisu mogli osobno sudjelovati kod same proslave.

SADRŽAJ: Dr. Ivan Krajač: Razvitak hrvatskoga planinarskog društva. — Proslava pedesetgodišnjice opstanka Hrv. Planinarskog društva 1874—1924. — Dr. I. Krajač: Planinarstvo i državna vlast. — Dr. Josip Poljak: † Prof. Dragutin Hirc. — Dr. I. Krajač: Petar Zoranić.

Izdaje »Hrvatsko Planinarsko Društvo« u nakladi »Nakladne zadruge Hrv. Planinara« u Zagrebu.
Odgovorni urednik: prof. dr. Josip Poljak. Tisak: Nadbiskupske tiskare u Zagrebu.